

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Darbo teisės katedra**

Kristinos Žemaitytės,
V kurso, darbo teisės
studijų atšakos studentės

Magistro darbas

Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimas: teoriniai ir praktiniai aspektai

Vadovas: lekt. A. Šuminas
Recenzentas: lekt. P. Koverovas

Vilnius 2009

Turinys

Turinys	1
Įvadas	2
1. Nelaimingi atsitikimai darbe.....	4
1.1 Nelaimingų atsitikimų darbe samprata, jos istorinė raida.....	4
1.2 Nelaimingų atsitikimų darbe klasifikacija (rūšys)	6
2. Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimas.....	9
2.1 Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo procedūros tarpšakiškumas.....	9
2.2 Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo tikslai ir reikšmė	10
2.3 Subjektai, tiriantys nelaimingus atsitikimus darbe	12
2.4 Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo stadijos	16
2.5 N-1 ir N-2 formos aktai – nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo dokumentai	26
2.6 Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo kokybė: papildomas ir pakartotinis nelaimingų atsitikimų darbe tyrimas.....	30
2.7 Ginčų dėl nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo nagrinėjimas.....	34
3. Nelaimingi atsitikimai darbe kaip draudiminiai įvykiai	40
Išvados	57
Panaudotų šaltinių ir literatūros sąrašas	59
Santrauka.....	67
Summary	68

Įvadas

Temos aktualumas. Nelaimingi atsitikimai darbe – Lietuvoje vis dar aktuali problema, nors Lietuvos Respublikos valstybinės darbo inspekcijos (toliau – VDI) duomenimis nelaimių darbe per pastaruosius trejus metus sumažėjo beveik visose ekonominės veiklos srityse, tačiau nelaimingų atsitikimų darbe skaičius Lietuvoje lyginant su Europos Sąjungos šalimis yra pasiekęs kritinę ribą: vien tik per pirmąjį 2009 metų ketvirtį VDI gavo 32 pranešimus apie mirtinus ir 36 apie sunkius nelaimingus atsitikimus darbe¹. Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimą Lietuvoje reglamentuoja keletas teisės aktų, todėl tik tinkamai organizuoto, objektyvaus ir išsamaus tyrimo metu nustatčius konkrečias kilusios nelaimės priežastis ir aplinkybes, numatant prevencinių priemonių planą, apsaugantį nuo naujų nelaimių darbovietėje, galima būtų sumažinti nelaimingų atsitikimų darbe skaičių šalyje.

Darbo originalumas. Nors nelaimingi atsitikimai darbe – daug klausimų bei problemų Lietuvoje kelianti tema, nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo procedūra iki šiol nebuvo nuodugniai išanalizuota, nes didesnis dėmesys yra skiriamas statistinių duomenų apie įvykusius nelaimingus atsitikimus įmonėse pateikimui, o ne tyrimo procedūrą reglamentuojančių teisės aktų analizei ar tobulinimui. Iki šiol nėra nei vieno autoriaus darbo ar straipsnio, analizuojančio tyrimo procedūrą. Temos naujumą sąlygoja ne tik tai, kad ji mažai nagrinėta, bet ir pasikeitęs reglamentavimas: Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo ir apskaitos nuostatai² (toliau – Nuostatai) patvirtinti 2004 m. rugsėjo 2 d. pakeitė nuo 1991 m. galiojusius Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo laikinuosius nuostatus.

Darbo objektas. Šio darbo tyrimo objektas yra nelaimingo atsitikimo darbe tyrimo procedūra: aptariami subjektai ir institucijos, kompetentingos atlikti nelaimingų atsitikimų darbe tyrimą, tyrimo procedūrą sudarančios stadijos, tyrimo terminai ir dokumentai bei ginčų, kylančių dėl nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo, nagrinėjimo praktika. Darbe taip pat nagrinėjamos sąlygos ir atvejai, kada nelaimingi atsitikimai darbe pripažįstami draudiminiais ar nedraudiminiais įvykiais.

Darbo tikslas. Kompleksiškai išnagrinėti nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo organizavimą ir vykdymą Lietuvoje reglamentuojančių teisės aktų bazę, teorinius pagrindus;

¹ Informacija apie nelaimingus atsitikimus per 2009 m. I ketvirtį. [interaktyvus]. [žiūrėta: 2009 m. balandžio 16 d.]. Prieiga per internetą <<http://www.vdi.lt/index.php?-671649486>>.

² Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. rugsėjo 2 d. nutarimas Nr. 1118 „Dėl Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo ir apskaitos nuostatų patvirtinimo“. Valstybės žinios, 2004, Nr. 136-4945.

išanalizuoti teisės normų turinį, nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo praktinius pavyzdžius; atskleisti darbdavių ir darbuotojų bei valstybės institucijų vaidmenį nelaimingo atsitikimo darbe tyrime; išnagrinėti nelaimingų atsitikimų darbe tyrimą reglamentuojančių normų praktinį įgyvendinimą; iškelti nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo srityje egzistuojančias reglamentavimo problemas bei pateikti rekomendacijas, kad būtų galima patobulinti nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo procedūrą; susipažinti su Lietuvos teismų praktika, o atskirais atvejais glaustai palyginti nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo reglamentavimą užsienio valstybėse.

Darbo metodai. Siekiant atskleisti darbo dalyką sudarančius klausimus, buvo naudojami istorinis, sisteminis, lingvistinis, loginės analizės ir statistinis metodai. Jų naudojimo pavyzdžiai:

istoriniu metodu analizuojamas ankščiau galiojęs nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo reglamentavimas su dabar galiojančiomis teisės normomis;

sisteminės analizės metodu pagalba nagrinėjami skirtingi nelaimingų atsitikimų darbe tyrimą reglamentuojantys teisės aktai, darbdavių ir darbuotojų teisių bei pareigų įgyvendinimo mechanizmas;

vadovaujantis *lingvistiniu metodu* tiriamas teisės normų turinys pagal jas įtvirtinančių teisės aktų tekstus, analizuojamos nuostatos pagal gramatikos, sintaksės ir kitas kalbos taisykles;

loginės analizės metodu naudojamas apibendrinant galiojančią teisinį reguliavimą ir daromos išvados; iškeliant reglamentavimo ir teisės taikymo problemas, siūlant egzistuojančio teisinio reguliavimo patobulinimus ar naujus reguliavimo būdus;

statistinis metodu naudojamas pateikiant ne tik nelaimingų atsitikimų darbe, bet ir nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo procedūros statistinius duomenis laikotarpiu nuo 2007 m. iki 2008 m. pabaigos, bei apžvelgiama situaciją per 2009 m. pirmąjį ketvirtį.

Darbo šaltiniai. Vienas iš pagrindinių šio darbo šaltinių neabejotinai yra Lietuvos Vyriausiojo Administracinio Teismo (toliau – LVAT) praktika. Taip pat buvo analizuojami: Lietuvos Respublikoje nelaimingų atsitikimų darbe tyrimą reglamentuojantys įstatymai bei poįstatyminiai teisės aktai, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – LAT), bei apygardos administracinių teismų praktika. Taip pat darbe remiamasi Lietuvos teisės teoretikų I. Nekrošiaus, G. Bužinsko, V. Tiažkijaus suformuota teisės doktrina, VDI, Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos (toliau – VSDFV) interneto tinklalapiuose pateikta informacija, susijusia su nagrinėjamu darbo objektu.

1. Nelaimingi atsitikimai darbe

1.1 Nelaimingų atsitikimų darbe samprata, jos istorinė raida

Siekiant tinkamai ir išsamiai atskleisti nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo procedūrą, svarbu visų pirma teisingai suvokti ir apibrėžti, kokie įvykiai yra laikomi nelaimingais atsitikimais darbe. Nelaimingų atsitikimų darbe samprata yra pateikiama specialiuose įstatymuose, tačiau keičiantis įstatyminiam reglamentavimui ši samprata taip pat kito. 1993 m. spalio 7 d. Lietuvos Respublikos Seimo priimtas ir šiandien nebegaliojantis Žmonių saugos darbe įstatymas pateikė tik nelaimingų atsitikimų sampratą³. Iš pačios sampratos turinio galima suprasti, kad įstatymų leidėjas kalba apie nelaimingus atsitikimus, įvykusius darbe. 1997 m. liepos 1 d. priimtas Žalos atlyginimo dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimų profesine liga laikinasis įstatymas (toliau – Laikinasis įstatymas) įtvirtina nelaimingų atsitikimų darbe sampratą⁴. Iš esmės Laikinajame įstatyme pateikta tokia pati nelaimingo atsitikimo darbe sampratos formuluotė kaip ir Žmonių saugos darbe įstatyme, nelaimingu atsitikimu darbe pripažįstant ūmų darbuotojo sveikatos pakenkimą dėl trumpalaikio darbo aplinkos pavojingo, kenksmingo veiksnio ar veiksnių poveikio, kurio padarinys buvo darbuotojo darbingumo netekimas nors vienai dienai arba jo mirtis. Pastebėtina, jog buvo pateikiama pakankamai siaura nelaimingo atsitikimo darbe samprata, nelaimingų atsitikimų darbe atsiradimą siejant tik su trumpalaikiu darbo aplinkos pavojingo, kenksmingo veiksnio poveikiu. Taigi, prie nelaimingų atsitikimų darbe nebuvo priskiriamos nelaimės, nulemtos ne paties darbo proceso ar tam tikrų darbo technologinių veiksnių, o tam tikrų išorinių aplinkybių. Įstatymų leidėjas taip pat neišskyrė požymių, kuriems esant tam tikros nelaimės darbe negali būti laikomos nelaimingais atsitikimais darbe. Taip pat prie nelaimingų atsitikimų darbe nebuvo priskiriami įvykiai, įvykę darbuotojui, esančiam ne darbo vietoje, įmonėje ar darbovietės teritorijoje, o už įmonės teritorijos ribų tačiau darbo laiku ar kelyje į darbą ar iš darbo.

Spartus ekonominių santykių vystymasis, darbo teisinių santykių sudėtingėjimas, vis didesnis dėmesys, skiriamas darbuotojų saugai ir sveikatai bei socialiniai apsaugai nedarbo atveju lėmė tai, jog prireikė aiškesnio ir detalesnio reglamentavimo tais atvejais, kai įvyksta nelaimingi atsitikimai darbe. 1999 m. gruodžio 23 d. priimtame Nelaimingų atsitikimų darbe ir

³ 1993 m. spalio 7 d. Lietuvos Respublikos žmonių saugos darbe įstatymo 1 str. 13 p. Valstybės žinios, 1993, Nr. 55-1064.

⁴ 1997 m. liepos 1 d. Lietuvos Respublikos žalos atlyginimo dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimų profesine liga laikinojo įstatymo 2 str. 3 d. Valstybės žinios, 1997, Nr.67-1656.

profesinių ligų socialinio draudimo įstatyme⁵ pateikta nelaimingų atsitikimų darbe samprata skiriasi nuo ankstesnio reglamentavimo, todėl 2000 m. spalio 17 d. buvo patvirtintas Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo 3 str. pakeitimo įstatymas⁶. Priimant šio įstatymo pakeitimus Lietuvos Respublikos Seimo Teisės departamentas siūlė patikslinti ir suvienodinti nelaimingų atsitikimų darbe sampratą, todėl 2000 m. spalio 17 d. patvirtinta nauja Žmonių saugos darbe įstatymo redakcija⁷. Taigi, nuo 2000 m. sausio 1 d. įsigaliojo Lietuvos Respublikos Seimo priimtas Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymas bei 2003 m. lapkričio 11 d. nauja šio įstatymo redakcija⁸, pateikia platesnę nelaimingų atsitikimų darbe sampratą. Nelaimingu atsitikimu darbe yra laikomas „<...> įvykis darbe, įskaitant eismo įvykį darbo laiku, nustatyta tvarka iširtas ir pripažintas nelaimingu atsitikimu darbe, kurio padarinys – darbuotojo trauma (lengva, sunki arba mirtina)⁹“. Pažymėtina, kad jau pačioje sampratoje akcentuojamas nelaimingo atsitikimo darbe tyrimo procedūros svarbumas, nes tam, kad tam tikras įvykis būtų pripažintas nelaimingu atsitikimu darbe visų pirma yra būtina atlikti jo tyrimą. Taip pat išskiriami trejopi nelaimingo atsitikimo darbe padariniai, atsižvelgiant į nukentėjusiojo patirtus sužalojimus, kuriais remiantis nelaimingi atsitikimai darbe yra klasifikuojami į rūšis, o tai palengvina nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo procedūros organizavimą bei vykdymą.

Svarbu tai, kad įstatymų leidėjas išplėtė nelaimingo atsitikimo darbe sampratą teritoriniu atžvilgiu, nustatydamas, kad prie nelaimingų atsitikimų darbe priskiriami ir įvykiai darbuotojui vykstant į darbą ar iš darbo, įvykę darbuotojo darbo dienomis kelyje tarp darbovietės ir jo gyvenamosios vietos. Taip pat nelaimingi atsitikimai įvykę ne darbovietėje, bet vietoje, kurioje darbuotojui išmokamas darbo užmokestis, arba vietoje ne darbovietės teritorijoje, kurioje darbuotojas gali būti pertraukos pailsėti ir pavalgyti metu¹⁰. Taigi, prie nelaimingų atsitikimų darbe yra priskiriamos ir tokios nelaimės, kurios įvyko nukentėjusiajam esant ne darbovietės teritorijoje ar darbo vietoje.

⁵ 1999 m. gruodžio 23 d. Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe ar profesinių ligų socialinio draudimo įstatymas. Valstybės žinios, 1999, Nr.110-3207.

⁶ 2000 m. spalio 17 d. Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe ar profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo 3 straipsnio pakeitimo įstatymas. Valstybės žinios, 1999, Nr. 110-3207.

⁷ Lietuvos Respublikos žmonių saugos darbe įstatymo pakeitimo įstatymas. Valstybės žinios, 2000, Nr. 57-1678.

⁸ 2003 m. lapkričio 11 d. Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe ar profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo pakeitimo įstatymas. Valstybės žinios, 2003, Nr. 38-1729.

⁹ *Ibid.*

¹⁰ 1999 m. gruodžio 23 d. Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe ar profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo 3 str. 12 p. Valstybės žinios, 1999, Nr.110-3207.

Išanalizavus teisės aktus pastebėtina, kad įstatymų leidėjas teisės aktuose vartoja dvi sampratas – „nelaimingas atsitikimas darbe“ ir „draudiminis įvykis“. Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatyme yra pateikiamos sąlygos, kurioms egzistuojant atlikus išsamų tyrimą nelaimingas atsitikimas darbe gali būti pripažintas draudiminiu įvykiu. Taigi, ne visi nelaimingi atsitikimai darbe yra pripažįstami draudiminiais įvykiais pagal Lietuvos Respublikos teisės aktus. Pažymėtina, kad daugelyje užsienio valstybių nelaimingų atsitikimų darbe samprata yra tapatinama su draudiminio įvykio samprata, tai yra laikoma, kad „nelaimingo atsitikimo darbe“ sąvokoje apibrėžtus kriterijus atitinkantis konkretus įvykis yra laikomas draudiminiu įvykiu ir sudaro pagrindą skirti socialinio draudimo apsaugą (tam tikras išmokas) (taip yra Vokietijoje, Rusijos Federacijoje). Prancūzijoje apskritai „nelaimingų atsitikimų darbe“ samprata yra formuojama teismų praktikos¹¹. Lietuvoje įstatymų leidėjas pateikia tam tikras sąlygas, kurioms egzistuojant nelaimingas atsitikimas darbe pripažįstamas draudiminiu įvykiu ir sąlygas, kurios nors vienos egzistavimas reiškia, jog įvykęs nelaimingas atsitikimas darbe nebus pripažintas draudiminiu įvykiu.

1.2 Nelaimingų atsitikimų darbe klasifikacija (rūšys)

Dėl rizikos faktorių, kurie sukelia nelaimingus atsitikimus darbe, įvairovės taip pat pagal įvykio pavojingumą gyvybei ir sukeltamam padariniui nukentėjusiojo sveikatai bei gyvybei nelaimingi atsitikimai darbe skirstomi į lengvus, sunkius ir mirtinus. Lengvas nelaimingas atsitikimas darbe yra „<...> įvykis, dėl kurio darbuotojas patiria traumą ir netenka darbingumo nors vienai dienai ir kuris nepriskiriamas prie sunkių nelaimingų atsitikimų darbe kategorijos“¹². Pažymėtina, jog įstatymų leidėjas nenustatė, kokius sveikatos sužalojimus patyrus nelaimingas atsitikimas darbe turėtų būti priskirtas prie lengvų. Manytina, jog tokių pasekmių sveikatai sąrašas būtų labai ilgas ir kiekvienu konkrečiu atveju turėtų būti aiškinamas plečiamai. Lengvas nelaimingas atsitikimas darbe siejamas su tam tikru terminu – darbingumo netekimu nors vienai dienai, tuo tarpu sunkus – su nelaimingo atsitikimo darbe pasekmėmis, nes darbuotojui patyrus sveikatai ir gyvybei pavojingą traumą, kuri sukėlė sunkias pasekmes nukentėjusiojo darbuotojo sveikatai, nustatytas

¹¹ WEBER, A.; LEIENBACH, V.; DOHLE, A. *Soziale Sicherung in West-, Mittel- und Osteuropa*. Baden-Baden: Nomos Verl.-Ges., 1994, p. 65.

¹² 2003 m. liepos 1 d. Lietuvos Respublikos darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymo 42 str. 1 d. 1 p. Valstybės žinios, 2003, Nr. 70-3170.

Sveikatos apsaugos ministro 2001 liepos 18 d. įsakymu¹³ patvirtintuose Sunkių traumų klasifikaciniuose požymiuose, nelaimingas atsitikimas darbe priskiriamas prie sunkių. Nelaimingo atsitikimo darbe metu darbuotojo patirtos sunkios traumos nustatomos pagal du kriterijus – pavojingumą gyvybei ir padarinius. Sunkiais nelaimingais atsitikimais darbe pripažįstamos darbuotojo patirtos traumos, kurios sukelia pavojų nukentėjusiojo gyvybei arba nesuteikus medicinos pagalbos gali sąlygoti jo mirtį. Pavojingomis gyvybei traumomis pripažįstamos kaukolės skliauto ir pamato kaulų lūžiai, galvos smegenų sumušimai, kaklo slankstelio lūžiai, cheminiai nudegimai ir kitos ypač pavojingos gyvybei traumos¹⁴. Taip pat nelaimingi atsitikimai darbe pripažįstami sunkiais, kai darbuotojo patirtos traumos sukelia tokius padarinius, kaip kalbos netekimas, lytinės veiklos sutrikimas, nėštumo nutrūkimas, tam tikra psichinė liga, nepataisomas veido subjaurojimas, akių traumos, sukėlusios žymų regos sutrikimą ar aklumą ir kitos traumos. Taigi, įstatymų leidėjas pateikia nebaigtinį sunkių traumų sąrašą. Nelaimingas atsitikimas darbe, dėl kurio darbuotojas patiria sveikatai ir gyvybei pavojingą traumą ir dėl jos iš karto ar po kurio laiko miršta, traktuojamas kaip mirtinas. Pažymėtina, kad nelaimingo atsitikimo darbe tyrimo metu svarbu nustatyti ir konstatuoti priežastinį ryšį tarp įvykusio nelaimingo atsitikimo darbe ir darbuotojo patirto sunkaus sveikatos sužalojimo ar jo mirties.

Dėl įvykusio nelaimingo atsitikimo darbe gali nukentėti vienas arba keletas darbuotojų. Taigi, pagal nukentėjusiųjų darbuotojų skaičių nelaimingi atsitikimai darbe skirstomi į pavienius ir grupinius. Grupinio nelaimingo atsitikimo darbe atveju nukenčia daugiau negu vienas darbuotojas. Tokiais atvejais nelaimingo atsitikimo darbe tyrimas yra žymiai sudėtingesnis, atliekamas dėl visos darbuotojų grupės patirto nelaimingo atsitikimo darbe, tačiau tyrimo dokumentai yra surašomi kiekvienam nukentėjusiajam atskirai.

Nelaimingi atsitikimai darbe taip pat klasifikuojami pagal jų ryšį su darbu ir yra skirstomi į susijusius su darbu ir nesusijusius su darbu. Remiantis Nuostatais¹⁵, nelaimingi atsitikimai, nesusiję su darbu, yra laikomi tokie atvejai, kai darbuotojas siekė susižaloti ar nusižudyti. Tačiau pats faktas, kad nukentėjusysis sąmoningai siekė, jog įvyktų nelaimė, turi būti patvirtintas teisėsaugos ar sveikatos priežiūros institucijos išvadomis. Atvejai, kai nelaimė darbe sąlygojo

¹³ 2001 m. spalio 18 d. Lietuvos Respublikos Sveikatos apsaugos ministro įsakymas Nr. 397 „Dėl sunkių traumų klasifikacinių požymių“. Valstybės žinios, 2001, Nr. 64-2377.

¹⁴ *Ibid.*

¹⁵ 2004 m. rugsėjo 2 d Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 1118 „Dėl Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo ir apskaitos nuostatų patvirtinimo“. Valstybės žinios, 2004, Nr. 136-4945.

prieš nukentėjusį panaudotas smurtas taip pat bus laikomi nelaimingais atsitikimais, nesusijusiais su darbu, bet tada, kai smurto aplinkybės nėra susijusios su darbu. Įvykiai, kai nukentėjusysis darė nusikalstamą veiką, dirbo savo interesais taip pat yra laikomi nelaimingais atsitikimais, nesusijusiais su darbu. LVAT vienoje iš nutarčių¹⁶ yra pažymėjęs, kad „<...> aplinkybių, dėl kurių nelaimingas atsitikimas laikytinas nesusijusiu su darbu, sąrašas yra baigtinis ir išsamus, todėl, šis sąrašas plečiamai negali būti aiškinamas“.

Kaip lengvo nelaimingo atsitikimo darbe porūšį galima išskirti incidentą. Incidentu yra laikomas įvykis, susijęs su darbu, tačiau dėl tokio įvykio nėra sužeidžiamas nė vienas darbuotojas arba darbuotojui dėl patirtos traumos, gautos per šį įvykį, reikalinga tik pirmoji medicinos pagalba. Nors incidentai yra priskiriami prie nelaimingų atsitikimų darbe ir yra laikomi viena iš galimų nelaimingų atsitikimų darbe formų, jie tiriami kaip lengvi nelaimingi atsitikimai darbe, o atlikus jų tyrimą surašomas laisvos formos aktas.

Apibendrinus tai, kas aukščiau išdėstyta, nelaimingų atsitikimų darbe skirstymas į rūšis pagal tam tikrus kriterijus yra reikšmingas, nes nuo klasifikacijos priklauso pranešimo apie atskiras nelaimingų atsitikimų darbe kategorijas pateikimo tvarka ir nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo tvarka. Pažymėtina, kad pagal tai, ar nelaimingas atsitikimas darbe bus priskirtas prie lengvų, sunkių ar mirtinų, pavienių ar grupinių, skirsis tyrimą atliekantys ir jame dalyvaujantys subjektai, jų skaičius, tyrimo terminai bei tyrimo metu surašomų dokumentų formos. Nelaimingų atsitikimų darbe klasifikacija taip pat svarbi pateikiant statistinius duomenis visuomenei apie įmonėse įvykusias nelaimes, sužalotų darbuotojų skaičių, nes tai atspindi ne tik bendrą Lietuvos situaciją užtikrinant darbuotojams socialinę apsaugą, bet parodo ir įmonės įsipareigojimą laikymąsi darbuotojų saugos ir sveikatos srityje. Remiantis VDI pateiktais duomenimis¹⁷ per 2007 m. šalies įmonėse įvyko 3638 nelaimingi atsitikimai, iš kurių 3347 lengvi, 193 sunkūs, 98 mirtini, ir pakeliui į darbą ar iš darbo iš viso 2073.

¹⁶ 2006 m. rugsėjo 5 d. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartis byloje *VĮ Varėnos miškų urėdija v. Valstybinės darbo inspekcijos Alytaus skyrius*, Nr. A15-1275/2006, kat. 25(S). Šioje byloje buvo nagrinėjamas klausimas, ar tai, kad mirusio darbuotojo R. A. turėtas sveikatos sutrikimas ir tai, kad jis sirgo įgimta liga – displastinės smegenų arterijos aneurizma, dėl kurios žmogus gali mirti bet kurią gyvenimo akimirka, yra aplinkybė, dėl kurios nelaimingą atsitikimą galima būtų pripažinti nesusijusiu su darbu. Teisėjų kolegija konstatavo, kad remiantis ekspertizės išvadomis galvos smegenų kairės arterijos displastinės aneurizmos plyšimui netiesioginės įtakos galėjo turėti fizinė įtampa darbo metu, todėl šis nelaimingas atsitikimas turi būti laikomas susijusiu su darbu.

¹⁷ Valstybinė darbo inspekcija. *Saugus darbas (informacinis laiškas). Ataskaita apie darbuotojų saugos ir sveikatos būklę bei darbo įstatymų vykdymą Lietuvos Respublikos įmonėse, įstaigose ir organizacijose 2007 metais*. Vilnius, 2008, p. 5-6, Nr. 197(3).

2. Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimas

2.1 Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo procedūros tarpšakiškumas

Remiantis dabartinės lietuvių kalbos žodynu¹⁸, žodis „tyrimas“ yra kilęs nuo žodžio „tirti“, kurio pirminė reikšmė yra „stengtis suprasti, suvokti, sužinoti, mokliškai nagrinėti, aiškintis“. Todėl galima teigti, jog nelaimingų atsitikimų darbe tyrimą sudaro tyrimą atliekančių subjektų veiksmai, siekiant sužinoti, nustatyti, išsiaiškinti nelaimingo atsitikimo darbe aplinkybes ir priežastis.

Išanalizavus teisės aktus, pastebėtina, kad nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo procedūra teisės požiūriu nėra vienalytė. Šiai procedūrai būdingas tarpšakiškumas, nes tyrimo metu gali būti taikomos ne tik darbo, socialinės apsaugos, bet ir civilinės, administracinės ar net baudžiamosios teisės normos. Apie įvykusį nelaimingą atsitikimą darbe turi būti pranešta VSDFV teritoriniam skyriui. VSDFV atstovas taip pat turi teisę dalyvauti nelaimingų atsitikimų darbe tyrime. Nelaimingo atsitikimo darbe tyrimo metu paaiškėjus, jog įvykusią nelaimę sąlygojo paties nukentėjusiojo ar kitų asmenų tyčiniai veiksmai, padaryta nusikalstama veika, nelaimingas atsitikimas darbe nėra pripažįstamas draudiminiu įvykiu, o pradėtas tyrimas nutraukiamas surašius nustatytos formos aktą – Informacinę kortą¹⁹. Tyrimo metu surinkti duomenys ir medžiaga perduodamos atitinkamoms teisėsaugos institucijoms toliau tirti. Jeigu tyrimo metu nustatoma, jog nelaimę sąlygojo trečiojo asmens veiksmai, VSDFV atgrėžtinio reikalavimo teise turi teisę išreikalauti išmokėtas sumas iš asmens Lietuvos Respublikos civilinio kodekso nustatyta tvarka²⁰. Tačiau pirminėje nelaimingo atsitikimo darbe tyrimo stadijoje visada dalyvauja darbdavio ir darbuotojų atstovai, sunkių ir mirtinų nelaimingų atsitikimų darbe atvejais – VDI inspektorius, o teisėsaugos institucijų pareigūnų pateiktos išvados yra reikšmingos, kai įvykęs nelaimingas atsitikimas darbe yra susijęs ar gali būti susijęs su administracinės ar baudžiamosios teisės pažeidimais. Specialioji teisėjų kolegija vienoje iš savo nutarčių²¹ pasisakė,

¹⁸ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. [interaktyvus]. [žiūrėta: 2009 m. vasario 23 d.]. Prieiga per internetą <<http://www.autoinfa.lt/webdic/>>.

¹⁹ 2004 m. spalio 18 d. Lietuvos Respublikos Vyriausiojo valstybinio darbo inspektoriaus įsakymu Nr. 1-285 patvirtintų Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo dokumentų tvarkymo, pranešimų ir nelaimingų atsitikimų darbe registravimo bei analizės metodinių nurodymų I d. 16 p. Valstybės žinios, 2004, Nr.156-5719.

²⁰ 2004 m. kovo 22 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 309 patvirtintų Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo išmokų nuostatų X d. 117 p. Valstybės žinios, 2004, Nr. 44-1448.

²¹ 2007 m. birželio 1 d. Specialiosios teisėjų kolegijos ginčams dėl teisingumo tarp bendrosios kompetencijos teismo ir administracinio teismo spręsti nutartis dėl Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo prašymo išspręsti bylos R. D. v. AB „Lietuvos dujos“, rūšinio teisingumo klausimą, kat. 94.5.

jog „<...> nelaimingų atsitikimų darbe tyrimas pagal savo turinį ir pobūdį yra valdinga, teisės aktų vykdomoji veikla, viešojo administravimo vykdymas“. Lengvo nelaimingo atsitikimo darbe tyrimą atliekančiai dvišalei komisijai suteikiami valdingi įgalinimai, pavedama atlikti valdingą, vykdomąją veiklą, „<...> tai yra iš esmės vykdyti viešąjį administravimą, o sunkius ir mirtinus nelaimingus atsitikimus darbe yra pavesta tirti VDI, tai yra viešojo administravimo institucijai“, kuriai priskiriama nelaimingų atsitikimų darbe, profesinių ligų, darbuotojų saugos ir sveikatos, norminių darbo teisės aktų pažeidimų prevencija ir Lietuvos Respublikos darbo kodekso (toliau – LR DK), darbuotojų saugą ir sveikatą bei darbo santykius reglamentuojančių įstatymų ir kitų norminių teisės aktų kontrolė įmonėse, įstaigose, organizacijose ar kitose organizacinėse struktūrose, nepaisant jų nuosavybės formos, rūšies, veiklos pobūdžio, taip pat tais atvejais, kai darbdavys yra fizinis asmuo²².

2.2 Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo tikslai ir reikšmė

Lietuvos Respublikos Konstitucija (toliau – Konstitucija) įtvirtina valstybės pareigą užtikrinti žmogaus teisę į saugias ir sveikas darbo sąlygas, socialinę apsaugą nedarbo atveju²³. Konstitucinė teisė į tinkamas, saugias ir sveikas darbo sąlygas *inter alia* reiškia, kad „<...> kiekvienas darbuotojas turi teisę į tokias darbo sąlygas, kurios nedarytų neigiamo poveikio jo gyvybei, sveikatai, atitiktų saugumo ir higienos reikalavimus“²⁴. Darbo sąlygomis laikytina darbo aplinka, darbo pobūdis, darbo ir poilsio laikas, darbo priemonės ir kitos sąlygos. Kartu ši konstitucinė teisė suponuoja darbdavio pareigą užtikrinti darbo sąlygų tinkamumą, saugumą ir sveikumą. Būtent, valstybės pareiga, užtikrinti žmogaus teisę į saugias ir sveikas darbo sąlygas, įgyvendinama norminiuose teisės aktuose nustatant tam tikrus reikalavimus darbdaviui darbuotojų saugos ir sveikatos srityje. Kiekvienam darbuotojui turi būti sudarytos saugios ir sveikos darbo sąlygos ir kiekvienoje įmonėje darbuotojų sauga ir sveikata turi būti užtikrinta neatsižvelgiant į įmonės veiklos rūšį, darbo sutarties rūšį, darbuotojų skaičių, įmonės

²² 2003 m. spalio 14 d. Lietuvos Respublikos valstybinės darbo inspekcijos įstatymo 4 str. Valstybės žinios, 2003, Nr. 102-4585.

²³ Lietuvos Respublikos Konstitucijos 48 str. 1 d. Valstybės žinios, 1992, Nr.31-953.

²⁴ 2002 m. balandžio 9 d. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. birželio 4 d. nutarimo Nr. 664 „Dėl kasos aparatų diegimo ir naudojimo“ (1999 m. gruodžio 28 d. redakcija) 3.4.4 ir 3.7.15 punktų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 1 straipsnio 1 daliai, taip pat dėl šio nutarimo 3.7.15 punkto atitikties Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 2 straipsnio 1 daliai, 3 straipsnio 11 daliai ir 9 straipsnio 1 bei 2 punktams.“

rentabilumą, darbo vietą, darbo aplinką, darbo pobūdį, darbo dienos ar darbo pamainos trukmę, darbuotojo pilietybę, rasę, tautybę, lytį, seksualinę orientaciją, amžių, socialinę kilmę, politinius ar religinius įsitikinimus²⁵. Tačiau, iš Konstitucijos, *inter alia* jos 48 str. 1 d., kylanti žmogaus teisė į tinkamas, saugias ir sveikas darbo sąlygas nepaneigia ir kiekvieno darbuotojo pareigos laikytis saugos darbe reikalavimų. Taigi, Konstitucijoje įtvirtinta nuostata suponuoja abipusę – tiek darbdavio, tiek darbuotojo pareigą, tiek sudarant darbuotojams saugias ir sveikas darbo sąlygas, tiek darbuotojams laikantis nustatytų reikalavimų, saugos ir sveikatos srityje.

Viena iš priemonių, kuria užtikrinama darbuotojų teisė į saugias ir sveikas darbo sąlygas, yra nelaimingų atsitikimų darbe tyrimas, kurio metu turi būti nustatomos nelaimingo atsitikimo darbe priežastys ir aplinkybės, numatomos priemonės ir terminai ištirto nelaimingo atsitikimo darbe, taip pat galinčių įvykti tokių ar panašių nelaimingų atsitikimų darbe, priežastims pašalinti, išanalizuojamos ir įvertinamos kitos su darbuotojų sauga ir sveikata darbe susijusios aplinkybės²⁶. Galima teigti, jog tai yra prioritetiniai nelaimingo atsitikimo darbe tyrimo tikslai. LAT vienoje iš nutarčių²⁷ yra konstatavęs, jog „<...> nelaimingo įvykio tyrimo prioritetas yra nustatyti priežastis, lėmusias įvykį, o ne vien reikalingas atsakomybei taikyti priežastis“. Vadinasi, gali būti nustatomos aplinkybės, kurios sudarys pagrindą taikyti ar netaikyti visų rūšių teisinę atsakomybę. Darbdavio pareigą informuoti atitinkamas valstybės institucijas apie nelaimingus atsitikimus darbe bei sudaryti sąlygas tirti nelaimingus atsitikimus darbe, įtvirtina ir Europos Sąjungos Tarybos direktyva 89/391/EEB dėl priemonių darbuotojų saugai ir sveikatos apsaugai darbe gerinti nustatymo, kurios pagrindinės nuostatos yra perkeltos ir įgyvendinamos LR DK bei Lietuvos Respublikos darbuotojų saugos ir sveikatos įstatyme²⁸.

Nelaimingo atsitikimo darbe tyrimo metu nustatytais aplinkybėmis yra laikomos „<...> įvairios sąlygos, kurios buvo ar susidarė įvykio metu ir turėjo įtakos nelaimingam atsitikimui darbe arba jį nulėmė“²⁹. Pažymėtina, kad aplinkybes reikia atriboti ir skirti nuo priežasčių, nulėmusių nelaimingą atsitikimą darbe. Priežastimi laikomas „<...> reiškinys ar visuma

²⁵ 2003 m. liepos 1 d. Lietuvos Respublikos darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymo 3 str. Valstybės žinios, 2003, Nr. 70-3170.

²⁶ 2007 m. birželio 1 d. Specialiosios teisėjų kolegijos ginčams dėl teisingumo tarp bendrosios kompetencijos teismo ir administracinio teismo spręsti nutartis dėl Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo prašymo išspręsti bylos R. D. v. AB „Lietuvos dujos“, rūšinio teisingumo klausimą, kat. 94.5.

²⁷ 2001 m. balandžio 11 d. LAT CBS teisėjų kolegijos nutartis civ. byloje *Vilniaus teritorinė muitinė v. Valstybinė darbo inspekcija*, Nr. 3K-3-374/2001, kat. 6.1.

²⁸ PETRYLAITĖ, D.; DAVULIS, T.; PETRYLAITĖ, V. *Europos Sąjungos teisės aktų įgyvendinimas Lietuvos darbo teisėje*. Vilnius, 2008, p. 312-337.

²⁹ 2004 m. rugsėjo 2 d Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 1118 patvirtintų Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo ir apskaitos nuostatų I d. 5 p. Valstybės žinios, 2004, Nr. 136-4945.

reiškinių, dėl kurių darbuotojai patiria traumą ar kitą žalingą poveikį sveikatai³⁰. LAT yra pažymėjęs, kad „<...> tiriamas bet kuris nelaimingas atsitikimas gali būti darbų saugos požiūriu nagrinėjamas objektas, todėl priežastys turi būti suvokiamos kaip veiksniai, apibūdinami darbų saugos požiūriu“³¹. 2002 metų rugsėjo 11 dienos nutartyje³² LAT konstatavo, jog „<...> nustatant nelaimingo atsitikimo darbe priežastis visų pirma būtina atsižvelgti į saugos darbe teisės aktuose įtvirtintą pagrindinę darbdavio pareigą užtikrinti darbuotojų saugą ir sveikatą visais su darbu susijusiais aspektais <...>“. Pažymėtina, jog rizikos veiksniai, sukėlę nelaimingą atsitikimą darbe, gali būti labai įvairūs, pavyzdžiui automobilio avarija, elektros srovės poveikis, kritimas iš aukščio, gaisro pavojus, kontaktas su kenksmingomis cheminėmis medžiagomis ir panašiai. Šioje vietoje verta paminėti 2005 m. kovo 21 d. įvykusią vieną skaudžiausių nelaimių Lietuvoje – kai AB „Karigė“ nuosavybės teise priklausančiame pastate įvyko avarija (griūtis), kurios metu 3 darbuotojai žuvo, 3 buvo sužaloti, o vienas dingo be žinios. Nelaimingo atsitikimo darbe tyrimą atlikusi komisija padarė išvadą, kad pastato griūtis įvyko dėl blogos statybos darbų konstrukcijų, statybinių medžiagų kokybės, bei pastato techninės priežiūros reikalavimų nevykdymo. Šios priežastys sąlygojo tai, jog sugriuvusios pastato dalies konstrukcijos pasiekė eksploatacinę – ribinę būklę, kas ir sukėlė nelaimingą atsitikimą įmonėje³³.

2.3 Subjektai, tiriantys nelaimingus atsitikimus darbe

Pažymėtina, jog nelaimingų atsitikimų darbe tyrimas atliekamas ne visų darbuotojų, kuriems įvyko nelaimingi atsitikimai darbe, atžvilgiu, o tik tų, kuriems socialinį draudimą (socialinę apsaugą) nelaimingų atsitikimų darbe atvejais užtikrina Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymas. Tai asmenys, kurie dirba pagal darbo sutartis, eina narystės pagrindu renkamasias pareigas renkamosiose organizacijose, taip pat kandidatai į notarus, valstybės tarnautojai bei politikai, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo, Lietuvos

³⁰ *Ibid.*

³¹ 2001 m. balandžio 11 d. LAT CBS teisėjų kolegijos nutartis civ. byloje *Vilniaus teritorinė muitinė v. Valstybinė darbo inspekcija*, Nr. 3K-3-374/2001, kat. 6.1.

³² 2002 m. rugsėjo 11 d. LAT CBS teisėjų kolegijos nutartis civ. byloje *UAB „Panevėžio ketus“ v. Valstybinė darbo inspekcija*, Nr. 3K-3-974/2002, kat. 6.1.

³³ Lietuvos Respublikos valstybinės darbo inspekcijos informacinis pranešimas apie grupinio nelaimingo atsitikimo darbe, įvykusio dėl pastato avarijos 2005 m. kovo 21 d. Kauno akcinėje bendrovėje „Karigė“ tyrimo rezultatus. [interaktyvus]. [žiūrėta: 2009 m. vasario 23 d.]. Prieiga per internetą <<http://www.vdi.lt/index.php?1779265989>>.

Aukščiausiojo Teismo ir kitų teismų teisėjai, prokurorai bei kiti³⁴. Tačiau, įstatymų leidėjas taip pat išskyrė tam tikrų subjektų ratą, dėl kurių nelaimingų atsitikimų darbe tyrimas yra organizuojamas vadovaujantis specialiais tyrimo ir apskaitos nuostatais. Tai būtų krašto apsaugos sistemos pareigūnai ir kariai, vidaus reikalų sistemos, muitinės, valstybės saugumo ir kitų institucijų pareigūnai. Pažymėtina, kad jų atžvilgiu tarnybinius santykius nustato tam tikri statutai, todėl šiems subjektams įvykusių nelaimingų atsitikimų tarnyboje tyrimo tvarką nustato specialiųjų institucijų parengti ir patvirtinti nelaimingų atsitikimų, įvykusių vykdant tarnybines pareigas, tyrimo ir apskaitos nuostatai. Pažymėtina, kad tiriant nelaimingus atsitikimus darbe, įvykusių vykdant tarnybines pareigas, VDI inspektoriai tyrimo neatlieka, tačiau gali būti kviečiami dalyvauti kaip specialistai³⁵.

Taip pat analizuojant teisės aktus pastebėtina, jog Lietuvoje nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialiniu draudimu nėra draudžiami savarankiškai dirbantys asmenys³⁶. Nors šių asmenų socialinis draudimas pirminėje Nelaimingų atsitikimų ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo redakcijoje ir buvo numatytas, kaip savanoriškas, tačiau nuo 2001 m. liepos 21 d. yra panaikintas³⁷. Galima svarstyti, kad tokio reglamentavimo įstatymų leidėjas pagrįstai atsisakė todėl, kad savarankiškai dirbantys asmenys (pavyzdžiui individualių įmonių savininkai) paprastai patys yra ir darbuotojai, ir darbdaviai, todėl praktikoje atlikti jiems įvykusio nelaimingo atsitikimo darbe tyrimą, nustatyti, ar jis tikrai įvyko būtent darbo metu ir darbo vietoje, surašyti nelaimingo atsitikimo darbe tyrimo aktą būtų sudėtinga. Taigi, savarankiškai dirbantys asmenys gali savanoriškai draustis nuo nelaimingų atsitikimų darbe privačiose draudimo kompanijose. Tačiau, abejotina ar tokia socialinė padėtis, kada savarankiškai dirbantys asmenys yra eliminuojami iš socialiai draudžiamų nuo nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų asmenų rato, yra teisinga. Manytina, jog nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinis draudimas tokiems asmenims turėtų būti privalomas, o įvykusių nelaimingų atsitikimų darbe tyrimas atliekamas VDI inspektoriaus pagal tyrimo tvarką, įtvirtintą Nuostatuose.

³⁴ 1999 m. gruodžio 23 d. Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe ar profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo 4 str. Valstybės žinios, 1999, Nr.110-3207.

³⁵ 2004 m. rugsėjo 2 d Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 1118 patvirtintų Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo ir apskaitos nuostatų I d. 3 p. Valstybės žinios, 2004, Nr. 136-4945.

³⁶ Savarankiškai dirbančiais asmenimis yra laikomi individualių įmonių savininkai, tikrųjų ūkinių bendrijų ir komanditinių ūkinių bendrijų tikrieji nariai, advokatai, advokatų padėjėjai, notarai, antstoliai, verslo liudijimus turintys asmenys, ūkininkai ir kiti asmenys, kurių sąrašas pateiktas Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo 2 str. 8 d. Valstybės žinios, 1991, Nr. 17-447.

³⁷ Valstybės žinios, 2001, Nr. 64-2325.

Kitas atvejis, kai įstatymų leidėjas prie draudžiamų subjektų rato nepriskyrė asmenų, kuriems nelaimingi atsitikimai įvyko įmonės teritorijoje, bet tokie asmenys nėra susiję darbo teisiniais santykiais su įmonės darbdaviu, pavyzdžiui ekskursijos įmonėje dalyviai. Nors pagal 1991 m. spalio 3 d. Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo laikinuosius nuostatus³⁸ ekskursantams, esantiems įmonėje, įvykusios nelaimės buvo laikomos nelaimingais atsitikimais darbe, tačiau remiantis dabartiniu reglamentavimu socialinis draudimas negali būti garantuojamas asmenis, kurie nėra susiję darbo teisiniais santykiais su įmonės, kurioje jie yra darbdaviu, tokiems asmenims neatliekant tam tikrų darbo funkcijų darbdavio naudai.

Dvišalė komisija, sudaryta iš darbdavio atstovo(-ų) ir darbuotojo atstovo(-ų) saugai ir sveikatai, yra būtent tas organas, kuris atlieka lengvo nelaimingo atsitikimo darbe tyrimą³⁹. Darbdavio atstovus skiria pats įmonės vadovas, o darbuotojo atstovai yra renkami Lietuvos Respublikos darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymo 13 str.⁴⁰ nustatyta tvarka. Dvišalę komisiją tvirtina įmonės vadovas įsakymu arba kitu įmonės tvarkomuoju dokumentu. Pažymėtina, kad lengvo nelaimingo atsitikimo darbe tyrimo komisijos pirmininko skirti nereikia, nes komisija yra dvišalė. Atkreiptinas dėmesys, kad atliekant lengvo nelaimingo atsitikimo darbe tyrimą jame gali dalyvauti ir pats nukentėjęsysis. Tačiau ne visais atvejais darbdaviu yra juridinis asmuo. Nukentėjęsysis gali dirbti ir fiziniam asmeniui, todėl nelaimingo atsitikimo darbe atveju tyrimo procedūrą inicijuoti ir atlikti turi darbdavio pareigas vykdantis fizinis asmuo arba jo paskirtas darbuotojas, darbuotojų atstovas ar nukentėjęsysis, ar jo atstovas. Abejotina situacija praktikoje, kai nelaimingas atsitikimas darbe įvykta labai mažose įmonėse, kuriose, pavyzdžiui, darbuotojų skaičius svyruoja nuo 2 iki 10 ar dar mažiau. Tokiose įmonėse paprastai kyla problemų, nes įvykus nelaimingam atsitikimui darbe nėra iš ko sudaryti tyrimo komisijos, tai yra remiantis dabartiniu įstatyminiu reglamentavimu tyrimo komisija turėtų būti sudaryta iš nukentėjusiojo darbuotojo ir darbdavio. Remiantis aukščiau išdėstytu, siūlytina nustatyti, kad įmonėse, kuriose

³⁸ 1991 m. spalio 3 d. Darbų saugos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės įsakymu patvirtintų Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo laikinųjų nuostatų I d. 1.3.4 p.

³⁹ 2004 m. rugsėjo 2 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 1118 patvirtintų Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo ir apskaitos nuostatų III d. 30 p. Valstybės žinios, 2004, Nr. 136-4945.

⁴⁰ 2003 m. liepos 1 d. Lietuvos Respublikos darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymo 13 str. numatyta, kad įmonės profesinė sąjunga, o jei profesinės sąjungos nėra – kiti darbuotojų atstovai įmonės darbuotojų kolektyvo susirinkime organizuoja darbuotojų atstovų saugai ir sveikatai rinkimus bei darbuotojų atstovų saugai ir sveikatai komiteto narių rinkimus. Įmonės padalinių ir darbuotojų, kuriems atstovauja darbuotojų atstovas saugai ir sveikatai, skaičių nustato darbuotojų atstovai. Jeigu įmonėje yra daugiau kaip vienas darbuotojų atstovas saugai ir sveikatai, vienas iš jų renkamas vyresniuoju darbuotojų atstovu ir koordinuoja visų įmonės darbuotojų atstovų saugai ir sveikatai veiklą. Kiekvienoje darbo pamainoje privalo būti ne mažiau kaip vienas darbuotojų atstovas saugai ir sveikatai. Valstybės žinios, 2003, Nr. 70-3170.

darbuotojų skaičius nesiekia 10, lengvo nelaimingo atsitikimo darbe tyrimą atliktų VDI inspektorius.

Įvykus sunkiam ar mirtinam nelaimingam atsitikimui darbe VDI inspektavimo skyriaus viršininkas potvarkiu skiria darbo inspektorių nelaimingo atsitikimo darbe tyrimui atlikti⁴¹. Taigi, sunkų arba mirtiną nelaimingą atsitikimą darbe tiria VDI inspektorius, dalyvaujant darbdavio atstovui ir darbuotojų atstovui saugai ir sveikatai. Teisę dalyvauti nelaimingo atsitikimo darbe tyrime turi ir VSDFV teritorinio skyriaus atstovas, mokymo įstaigos atstovas, nukentėjęsysis arba jo atstovas. Taigi, yra būtina gauti VSDFV atitinkamo skyriaus pranešimą apie specialisto paskyrimą tyrimui. Tačiau praktikoje VSDFV teritorinio skyriaus atstovai tyrime dažniausiai nedalyvauja. Pažymėtina, kad mokymo įstaigos atstovo, nukentėjusiojo ar jo atstovo dalyvavimas tyrime taip pat nėra privalomas, todėl jiems nedalyvaujant VDI inspektorius tyrimą gali atlikti ir be aukščiau išvardytų subjektų. VDI inspektorius, tirdamas sunkų arba mirtiną nelaimingą atsitikimą darbe, prireikus kviečia dalyvauti atliekant tyrimą Valstybinės visuomenės sveikatos priežiūros tarnybos prie Sveikatos apsaugos ministerijos teritorinės įstaigos atstovą, potencialiai pavojingų įrenginių techninės būklės tikrinimo įstaigų ekspertus, specialistus, suinteresuotų įstaigų atstovus, kurių pateiktos išvados ar informacija yra reikalinga atliekant nelaimingų atsitikimų darbe tyrimą.

Tais atvejais, kai dėl nelaimingo atsitikimo darbe miršta daugiau negu trys žmonės, šie nelaimingi atsitikimai darbe priskiriami prie grupinių, todėl dėl jų atliekamas tyrimas yra žymiai sudėtingesnis. 2003 m. liepos 16 d. UAB „Ukmergės gelžbetonis“ įvykusią avariją, kurios metu buvo sužalota 13 darbuotojų, iš kurių 3 – mirtinai, 4 – sunkiai ir 6 – lengvai, tyrimą atliko komisija, vadovaujama Lietuvos Respublikos vyriausiojo valstybinio darbo inspektoriaus, dalyvaujant darbdavio atstovams, darbuotojų atstovams, kitų institucijų – Energetikos valstybinės inspekcijos, Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento, Lietuvos Pramonininkų konfederacijos, VSDFV atstovams⁴².

Įstatymų leidėjas reglamentavo ir tokią situaciją, kai įvykus nelaimingam atsitikimui darbe įmonės vadovas atsisako organizuoti nelaimingo atsitikimo darbe tyrimą. Tokiais atvejais darbuotojų atstovas, pats nukentėjęsysis ar jo atstovas, arba jo šeimos nariai dėl to gali kreiptis į

⁴¹ 2004 m. rugsėjo 2 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 1118 patvirtintų Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo ir apskaitos nuostatų III d. 31-33 p. Valstybės žinios, 2004, Nr. 136-4945.

⁴² Lietuvos Respublikos Vyriausiojo valstybinio darbo inspektoriaus 2003 m. lapkričio 4 d. nutarimo Nr. 1-274 „Dėl avarijos AB „Ukmergės gelžbetonis“ padarinių ir priemonių nelaimingiems atsitikimams išvengti“ priedas – informacinis pranešimas apie avarijos, kurios metu 2003 metų liepos 16 d. akcinėje bendrovėje „Ukmergės gelžbetonis“ sužalota 13 darbuotojų, tyrimą. Valstybės žinios, 2003, Nr.106-4776..

VDI. Šiuo atveju, VDI privalo – paskirti darbo inspektorių nelaimingam atsitikimui darbe iširti. Taigi tokiais atvejais VDI inspektorius gali atlikti ir lengvo nelaimingo atsitikimo darbe tyrimą. Tokia teisė valstybiniam darbo inspektoriui suteikiama neatsižvelgiant į įmonės formą, rūšį ir veiklos pobūdį⁴³.

Apibendrinus tai, kas aukščiau išdėstyta, siūlytina teisės aktuose nustatyti VSDFV teritorinio skyriaus specialisto (atstovo) pareigą, o ne teisę dalyvauti sunkių ir mirtinų nelaimingų atsitikimų darbe tyrime. Pažymėtina, jog kompetentinga institucija priimanti sprendimą dėl nelaimingo atsitikimo darbe pripažinimo draudiminiu ar nedraudiminiu įvykiu yra VSDFV teritoriniai skyriai, todėl užtikrinus šios institucijos atstovų dalyvavimą tyrime, manytina, kiltų mažiau abejonių ir ginčų nustatant, ar buvo sąlygos, leidžiančios nelaimingą atsitikimą darbe pripažinti draudiminiu ar nedraudiminiu.

2.4 Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo stadijos

LR DK nustato, jog visoms įmonėms, įstaigoms, organizacijoms privaloma vienoda nelaimingų atsitikimų darbe, profesinių ligų tyrimo ir apskaitos tvarka⁴⁴. Lietuvoje nelaimingų atsitikimų darbe tyrimą reglamentuoja keletas poįstatyminių teisės aktų, todėl, išanalizavus nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo procedūrą Lietuvoje reglamentuojančius teisės aktus (visų pirma – Nuostatus), pastebėtina, jog nelaimingų atsitikimų darbe tyrimas yra sudėtinga, kompleksinė veikla, kurią sudaro tam tikrų subjektų teisių ir pareigų visuma. Teisės aktuose detalios reglamentuojami tyrimo procedūrą sudarantys veiksmai netgi jų seka tyrimą atliekančių ir jame dalyvaujančių subjektų atžvilgiu, todėl tikslinga ir siūlytina nelaimingo atsitikimo darbe tyrimo procedūrą skirstyti į tokias stadijas:

- 1) pranešimo apie įvykusį nelaimingą atsitikimą darbe pateikimas;
- 2) informacijos apie įvykusį nelaimingą atsitikimą darbe rinkimas;
- 3) surinktos informacijos analizė, nelaimingo atsitikimo darbe priežasčių ir aplinkybių nustatymas;
- 4) prevencinių priemonių, siekiant užkirsti kelią naujiems nelaimingiems atsitikimams darbe, numatymas ir įgyvendinimas.

⁴³ 2004 m. rugsėjo 2 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 1118 patvirtintų Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo ir apskaitos nuostatų VI d. 78 p. Valstybės žinios, 2004, Nr. 136-4945.

⁴⁴ Lietuvos Respublikos darbo kodekso 282 str. 1 d. Valstybės žinios, 2002, Nr.64-2569.

Pažymėtina, jog informavimo apie įvykusį nelaimingą atsitikimą darbe pareiga yra labai svarbi užtikrinant operatyvią nelaimingo atsitikimo darbe tyrimo procedūrą, siekiant kuo greičiau nustatyti ir iširti nelaimingo atsitikimo darbe aplinkybes ir priežastis bei jas pašalinti. Informavimo pareigą tokiais atvejais turi asmuo, nukentėjęs nuo nelaimingo atsitikimo darbe, tačiau jeigu nukentėjusysis dėl patirto sužalojimo to padaryti negali pats – įvykį arba jo padarinius matęs darbuotojas turi informuoti įmonės vadovą arba įmonės padalinio vadovą, taip pat įmonės saugos ir sveikatos tarnybą, darbuotojų atstovą saugai ir sveikatai, įmonės darbuotojų saugos ir sveikatos komitetą⁴⁵. Manytina, jog įstatymų leidėjas įtvirtino alternatyvius subjektus, kurie turi būti informuoti apie įvykusį nelaimingą atsitikimą darbe, atsižvelgiant į tai, ar įmonėje yra sudaryta ir funkcionuoja saugos ir sveikatos komisija, tarnyba ar yra tik vienas darbuotojų atstovas saugai ir sveikatai. Sunkaus, mirtino ar grupinio nelaimingo atsitikimo įmonėje atvejais turi būti pranešta ir apylinkės prokuratūrai, VDI teritoriniam skyriui, nukentėjusiojo šeimai ar jo atstovams⁴⁶. Valstybinės institucijos informuojamos nusiunčiant nustatytos formos pranešimą apie įvykusią nelaimę, tačiau pranešimas gali būti pateikiamas nebūtinai raštu. Informuojama gali būti bet koku būdu – telefonu, elektroniniu paštu, faksu arba kitomis ryšio priemonėmis. Praktikoje galimi ir kiti pranešimo būdai: kai apie įvykį VDI informuoja profesinė sąjunga, pats nukentėjusysis ar jo artimieji. Dažnai nelaimingi atsitikimai darbe įvyksta dirbant darba, susijusį su įvairiais įrengimais, mechanizmais bei kitais didesnio pavojaus šaltiniais, todėl teisės aktai nustato, jog apie įvykį turi būti pranešta ir atitinkamoms institucijoms, atsakingoms už tokių įrengimų priežiūrą bei kontrolę, tokioms kaip Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentas, Valstybinė energetikos inspekcija ir kitos institucijos⁴⁷. Pažymėtina, kad aukščiau paminėti subjektai ar jų atstovai turi teisę ir tiesiogiai ar netiesiogiai dalyvauja atliekant nelaimingo atsitikimo darbe tyrimą, pateikia kompetentingas išvadas.

Verta pažymėti, jog Lietuvoje įstatymų leidėjas nenustato konkretaus termino per kurį apie įvykusį nelaimingą atsitikimą darbe turi būti informuoti aukščiau paminėti subjektai, tačiau Nuostatuose vartojamas žodis „nedelsiant“ leidžia teigti, jog laiko tarpas, nuo nelaimingo atsitikimo iki pranešimo gavimo turi būti kiek įmanoma trumpas. Atsižvelgiant į tai, kad nelaimingo atsitikimo darbe tyrimo terminai yra pakankamai trumpi – lengvo nelaimingo atsitikimo darbe tyrimas turi būti baigtas per 7 darbo dienas nuo įvykio, o sunkaus ar mirtino –

⁴⁵ Lietuvos Respublikos darbo kodekso 281 str. 1 d. Valstybės žinios, 2002, Nr.64-2569.

⁴⁶ 2004 m. rugsėjo 2 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 1118 patvirtintų Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo ir apskaitos nuostatų II d. 20-22 p. Valstybės žinios, 2004, Nr. 136-4945.

⁴⁷ *Ibid.*

per 20 darbo dienų, turėtų būti nustatytas protingumo kriterijus atitinkantis terminas pranešimui pateikti. Pavyzdžiui, Anglijos teisės aktai nustato, jog darbdavys apie įvykusį nelaimingą atsitikimą darbe privalo informuoti atitinkamas institucijas telefonu arba internetu per 24 valandas nuo nelaimingo atsitikimo darbe, o per 7 dienas išsiųsti nustatytos formos pranešimą⁴⁸. Manytina, jog Lietuvos teisės aktuose nustačius konkretų terminą, per kurį turi būti įvykdyta informavimo pareiga, tyrimo procedūra paspartėtų, o toks terminas turėtų būti pradedamas skaičiuoti nuo nelaimingo atsitikimo darbe valandos. Tiesa, 2 parų terminas yra nustatytas sveikatos priežiūros įstaigai, kurioje nukentėjusiajam suteikta pirmoji medicinos pagalba ir kurioje nukentėjusysis gydomas patyrus sunkų nelaimingą atsitikimą darbe, pateikti darbdaviui ir VDI teritoriniam skyriui pažymą apie patirtos traumos sunkumą. Ilgesnis 5 parų pažymos pateikimo terminas nustatytas tais atvejais, kai traumos sunkumas patikslinamas atlikus papildomą nelaimingo atsitikimo darbe tyrimą. Lengvų nelaimingų atsitikimų darbe atvejais tik esant raštiškam darbdavio ar VDI teritorinio skyriaus prašymui sveikatos priežiūros įstaigai nustatyta pareiga per 3 darbo dienas nuo nukentėjusiojo gydymo pradžios, pateikti išvadas apie nukentėjusiojo sužalojimo pobūdį ir galimą sužalojimo būdą. VDI teritorinio skyriaus rašytinis prašymas reikalingas ir tais atvejais, kada atliekant sunkių nelaimingų atsitikimų darbe tyrimą reikia gauti duomenis apie alkoholio kiekį (promilėmis), narkotinių, psichiką veikiančių medžiagų kiekį nukentėjusiojo kraujyje ir biologinėse terpėse, sužalojimo pobūdį ir galimą sužalojimo būdą. Sveikatos priežiūros įstaigai nustatytas 7 darbo dienų terminas tokiems duomenims pateikti⁴⁹.

Nors Lietuvoje veikia valstybinio socialinio draudimo nuo nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų sistema, kuri garantuoja, jog draudiminio įvykio atveju nukentėjusysis gaus tam tikras išmokas iš Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto lėšų, tačiau pasitaiko atvejų, kada darbdavys stengiasi nusišluoti jo įmonėje įvykusius nelaimingus atsitikimus. Manytina, jog tokią praktiką iš dalies galėjo lemti ir tai, kad nuo 2006 m. sausio 1 d. diferencijuojamas visiems draudėjams galiojęs bendras nelaimingų atsitikimų darbe socialinio draudimo įmokų tarifo dydis. Įmokų tarifo dydis tapo priklausomas nuo įmonėse įvykusių ir pripažintų draudiminiais įvykiais, sunkių ar mirtinų nelaimingų atsitikimų darbe skaičiaus, pagal tai draudėjai skirstomi į tris

⁴⁸ *The importance of accident investigation*. [interaktyvus]. [žiūrėta: 2009 m. balandžio 2 d.]. Prieiga per internetą <<http://www.workplacesafetyadvice.co.uk/carry-out-safety-inspection.html>>.

⁴⁹ 2004 m. rugsėjo 2 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 1118 patvirtintų Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo ir apskaitos nuostatų II d. 27, 28 p. Valstybės žinios, 2004, Nr. 136-4945.

įmokos tarifo grupės⁵⁰. Pažymėtina, kad toks diferencijavimas leidžia „<...> saugiai dirbančioms įmonėms mokėti mažesnes nelaimingų atsitikimų darbe socialinio draudimo įmokas⁵¹“. Nors nelaimingi atsitikimai darbe, kuriuos ištyrus jie yra pripažįstami lengvais arba nelaimingi atsitikimai darbe, įvykę dėl trečiųjų asmenų kaltės, bei nelaimingi atsitikimai pakeliui į darbą arba iš darbo nelaimingų atsitikimų darbe socialinio draudimo įmokai mokėti įtakos neturi, tačiau įmonės, kuriose nelaimingų atsitikimų darbe skaičius yra pakankamai didelis (pavyzdžiui statybų sektorius⁵²) gali stengtis nusišalinti nelaimingus atsitikimus darbe. Kitas aspektas, manytina, yra viešumas – kadangi VDI viešai skelbia oficialius duomenis apie įmones, kuriose įvyko nelaimingi atsitikimai darbe, o tai gali būti traktuojama kaip savotiška antireklama darbdaviui. Pažymėtina, kad darbuotojui nusišalinti jam įvykusį nelaimingą atsitikimą darbe visais atvejais nėra naudinga, tačiau darbdavys tokį suinteresuotumą gali turėti dėl jam tenkančių mažesnių mokesčių. Svarbu tai, jog nusišalinti įmonėje įvykusius nelaimingus atsitikimus yra užkertamas kelias tokio įvykio tyrimo procedūrai, o tai mažina prevencinių priemonių įgyvendinimo galimybę ir efektyvumą – tiksliau neatlikus įvykio tyrimo neįmanoma sudaryti prevencinių priemonių plano panašioms nelaimėms išvengti. Atsižvelgiant į tai, siūlytina nustatyti tam tikras sankcijas darbdaviui, nusišalinti nelaimingą atsitikimą darbe. Tiesa, Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas⁵³ numato darbdavio administracinę atsakomybę už nusišalintą nelaimingą atsitikimą darbe ir už nelaimingo atsitikimo darbe nusišalintą darbdaviui ar jo įgaliotam asmeniui nustato baudą nuo 1000 Lt iki 5000 Lt. Tačiau, siūlytina nustatyti, kad tais atvejais kai nelaimingas atsitikimas darbe yra nuslepiamas, už visą nusišalintą laikotarpį darbdavys pats iš savo lėšų turėtų sumokėti nukentėjusiajam priklausančias išmokas, kol bus išsiaiškintas nelaimingas atsitikimas ir pripažintas draudiminiu įvykiu. Manytina, jog reglamentavus tokius atvejus turėtų sumažėti nuslepiamų nelaimingų atsitikimų darbe atvejų.

⁵⁰ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. gruodžio 25 d. nutarimas Nr. 1368 „Dėl draudėjų priskyrimo nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įmokos tarifų grupėms metodikos patvirtinimo“. Valstybės žinios, 2005, Nr. 149-5437

⁵¹ *Ibid.*

⁵² Per 2007 m. laikotarpį 23 procentai visų nelaimingų atsitikimų darbe įvyko statybos sektoriuje, 21 proc. – apdirbamosios pramonės įmonėse, 20 proc. – transporto įmonėse, 13 proc. – žemės ūkio ir miškininkystės srityje, 4 proc. – prekybine veikla užsiimančiose įmonėse, 4 proc. – elektros, dujų, vandens tiekimo įmonėse. (Valstybinė darbo inspekcija. *Saugus darbas (informacinis laiškas). Ataskaita apie darbuotojų saugos ir sveikatos būklę bei darbo įstatymų vykdymą Lietuvos Respublikos įmonėse, įstaigose ir organizacijose 2007 metais*. Vilnius, 2008, p. 7-8, Nr. 197(3))

⁵³ Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 41(1) str. Valstybės žinios, 1985, Nr. 1-1.

Įvykus nelaimingam atsitikimui darbe labai svarbu kuo greičiau pradėti įvykio tyrimą, todėl tyrimo eigoje didelę reikšmę turi operatyvumo principas, kurio įgyvendinimą turi užtikrinti ir įmonės vadovas ar darbdavio įgaliotas asmuo. Būtent šie asmenys turi sudaryti sąlygas kuo greičiau pradėti nelaimingo atsitikimo darbe tyrimą. Todėl teisės aktuose yra įtvirtintos šių subjektų tam tikros pareigos tyrimą atliekančių VDI inspektoriaus ar dvišalės komisijos atžvilgiu. Logiška, kad pirminėje nelaimingo atsitikimo darbe tyrimo stadijoje daugiau pareigų tenka darbdaviui, ne tik informuoti apie nelaimę atitinkamas institucijas, bet ir užtikrinti, kad nelaimingo atsitikimo darbe vieta būtų nepakeista⁵⁴. Nelaimingo atsitikimo darbe vieta gali būti nufotografuota, tai pat parengta ir pateikta kita tyrimui reikalinga vaizdinė ar grafinė medžiaga. Pažymėtina, kad nors teisės aktais nėra nustatytas nelaimingo atsitikimo darbe vietos išsaugojimo nepakeista terminas, bet praktikoje darbo vietos, kurioje įvyko nelaimė, išsaugojimas yra būtinas ne tik iki pačios tyrimo pradžios, bet jeigu yra reikalas išsamiau panagrinėti ar atlikti ekspertizę, tai inspektorius turi teisę pareikalauti, kad įvykio vietoje nebūtų vykdomi darbai, ar nenaudojama darbo priemonė iki inspektoriaus leidimo ar prevencinės priemonės įvykdymo. Taigi, VDI inspektorius, atliekantis tyrimą, sprendžia, kada galima atnaujinti darbą įvykio vietoje ar kada jau galima naudoti ar remontuoti darbo priemonę. Vis dėlto, darbo vieta, kurioje įvyko nelaimingas atsitikimas, yra sutvarkoma (pakeičiama) siekiant išvengti dar didesnės nelaimės ir užtikrinti kitų darbuotojų saugumą. Tokiais atvejais, darbdavys ar jo įgaliotas asmuo turi pateikti dokumentus apie nelaimingo atsitikimo darbe vietos pakeitimą arba pažymą, kad įvykio vieta ir aplinka nepakeistos. Prie darbdavio pareigų konkretaus nelaimingo atsitikimo darbe atvejais priklauso atlikti arba užsakyti techninius skaičiavimus, laboratorinius tyrimus, bandymus, išspausdinti tyrimui atlikti reikalingus dokumentus arba juos išversti į valstybinę, o prirėikus ir į užsienio kalbą, parengti reikiamus visos tyrimo medžiagos egzempliorius, pakviesti specialistus, ekspertus ir atlikti kitus darbus, kurių reikia konkrečiam nelaimingam atsitikimui darbe iširti⁵⁵.

Liudytojų, susijusių su nelaimingu atsitikimu darbe duoti parodymai apie įvykio priežastys ir aplinkybes taip pat yra labai svarbūs tyrimui. Paprastai rašytiniai parodymai yra renkami apklausiant darbdavį arba darbdavio įgaliotą asmenį. Prirėikus ir esant galimybei labai svarbu gauti ir paties nukentėjusiojo rašytinį paaiškinimą, susijusį su nelaimingu atsitikimu

⁵⁴ 2004 m. rugsėjo 2 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 1118 patvirtintų Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo ir apskaitos nuostatų III d. 42.1-3 p. Valstybės žinios, 2004, Nr. 136-4945.

⁵⁵ *Ibid.*

darbe. Aišku praktikoje, nukentėjusiojo darbuotojo paaiškinimas apie nelaimės priežastis ir aplinkybes bus gautas tik tais atvejais, kai pagal patirtus sveikatos sužalojimus ir sveikatos būklę nukentėjusysis gali duoti parodymus apie įvykio aplinkybes.

Nelaimingo atsitikimo darbe tyrimo procedūrą sudaro ir VDI inspektoriaus arba dvišalės komisijos pareiga išnagrinėti ir įvertinti nukentėjusiojo ir kitų asmenų, kurie yra susiję su tyrimu, profesinį pasirengimą darbui ir jų galimybes atlikti pavestą darbą. Tyrimo metu dvišalė komisija arba VDI inspektorius turi nustatyti, ar nukentėjusysis buvo apmokytas ir instrukuotas darbuotojų saugos ir sveikatos klausimais. Vilniaus apygardos administracinis teismas (toliau – Teismas) 2009 m. sausio 16 d. išnagrinėtoje byloje⁵⁶ pagrįstai pripažino, kad VDI Šiaulių skyriaus inspektorius atlikęs mirtino nelaimingo atsitikimo darbe, kurio metu UAB „Lelija“ mechaniku pagal darbo sutartį dirbęs P. K. buvo mirtinai sužalotas atlikdamas elektrotechniko darbą, tyrimą, teisingai ir pagrįstai nustatė įvykusios nelaimės priežastis – tai, kad elektros darbus atliko neatestuotas šiam darbui mechanikas P. K., kuris negalėjo atlikti elektros įrenginio – siuvimo mašinos apžiūros ir remonto, neturėdamas elektrotechninės kategorijos. Teismas pažymėjo, jog „<...> pildant nelaimingo atsitikimo darbe tyrimo aktą pagal Nuostatus yra reikalaujama pateikti duomenis apie nukentėjusįjį ne vien pagal darbo sutartį, o atsižvelgiant į nelaimingo atsitikimo darbe metu atliekamą darbą ir tam darbui atlikti keliamus saugos reikalavimus“.

Nelaimingo atsitikimo darbe tyrimą atliekantys subjektai taip pat turi išnagrinėti duomenis apie nukentėjusiojo darbui vadovavusio padalinio vadovo instruktavimą ir mokymą bei atestavimą darbuotojų saugos ir sveikatos klausimais, nustatyti darbo priemonių būklę, buvusią įvykio metu, susipažinti su duomenimis apie šių priemonių priežiūrą iki nelaimingo atsitikimo darbe, taip pat iširti jų atitiktį gamintojo techniniams reikalavimams, darbuotojų saugos ir sveikatos norminių bei kitų teisės aktų reikalavimams. Tuo pačiu apžiūrėti, ar įvykio vietoje yra įrengtos kolektyvinės apsaugos priemonės, nustatyti, ar asmenys yra aprūpinti asmeninėmis apsaugos priemonėmis bei nustatyti šių priemonių efektyvumą⁵⁷. Apskritai, galima pastebėti, kad vienas iš pagrindinių nelaimingo atsitikimo darbe tyrimo tikslų yra ne tik konkrečių įvykusios nelaimės priežasčių ir aplinkybių konstatavimas, bet ir patikrinimas, kaip įmonėje yra laikomasi darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų, įtvirtintų Lietuvos

⁵⁶ 2009 m. sausio 16 d. Vilniaus apygardos administracinio teismo sprendimas byloje UAB „Lelija“ v. Lietuvos Respublikos valstybinė darbo inspekcija, Nr. I-13-484/2009, kat. 38.

⁵⁷ 2004 m. rugsėjo 2 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 1118 patvirtintų Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo ir apskaitos nuostatų III d. 46 p. Valstybės žinios, 2004, Nr. 136-4945.

Respublikos teisės aktuose. VDI inspektorius arba dvišalė komisija, kuri atlieka sunkaus ar mirtino nelaimingo atsitikimo darbe tyrimą, turi nustatyti, ar įmonės vadovui ar jo įgaliotam asmeniui įteikti kontrolę ir priežiūrą vykdančių institucijų ir įstaigų reikalavimai, ar išvados dėl pažeidimų, susijusių su tiriamo nelaimingo atsitikimo darbe prevencija, ar šie reikalavimai yra įvykdyti, ar išvadose pažymėti pažeidimai pašalinti. Privaloma išanalizuoti ir įvertinti darbo vietos ir technologinio proceso organizavimą reglamentuojančius įmonės darbuotojų saugos ir sveikatos vietinius (lokalinius) norminius teisės aktus. Nustatyti, ar lokaliniai teisės aktai atitinka darbuotojų saugos ir sveikatos norminių teisės aktų reikalavimus, ar jų buvo laikomasi. Peržvelgti rizikos vertinimo duomenis ir priemonių, būtinų darbuotojų saugai ir sveikatai užtikrinti, įgyvendinimą įvykio vietoje. Nustatyti, ar nukentėjusiajam laiku suteikta pirmoji medicinos pagalba, išnagrinėti asmens sveikatos priežiūros įstaigų, teisėsaugos institucijų pažymas, išvadas apie sužalojimo pobūdį, sunkumą, alkoholio, narkotinių, psichiką veikiančių medžiagų kiekį kraujyje, mirties priežastis. Jeigu atliekant nelaimingo atsitikimo darbe tyrimą buvo pasitelkti specialistai ar ekspertai, tai VDI inspektorius arba dvišalė komisija turi išnagrinėti ir įvertinti specialistų ar ekspertų pateiktas išvadas, kitus su įvykiu susijusius dokumentus ir aplinkybes. Pildant nelaimingo atsitikimo darbe tyrimo aktą aprašomos nelaimingo atsitikimo darbe aplinkybės, o „<...> duomenys, nelaimingo atsitikimo darbe aplinkybių aprašyme, turi būti pateikiami pagal jų priežastinį ryšį su nelaimingu atsitikimu darbe“⁵⁸. VDI inspektorius arba dvišalė komisija nustato nelaimingą atsitikimą darbe sukėlusius pavojingus ar kenksmingus veiksnius bei jų šaltinius. Pavojingu veiksmu yra laikomas rizikos veiksnys, esantis darbo aplinkoje, kuris gali sukelti darbuotojui ūmių sveikatos sutrikimų ar net mirtį⁵⁹.

Pažymėtina, kad nelaimingam atsitikimui darbe tirti VDI inspektorius gali pasitelkti reikiamus ekspertus, o prireikus VDI teritorinio skyriaus vedėjas dėl ekspertizių gali kreiptis į atitinkamas institucijas, įstaigas ir organizacijas. Ekspertizė atliekama vadovaujantis Lietuvos Respublikos Vyriausiojo valstybinio darbo inspektoriatas 2004 m. sausio 13 d. įsakymu patvirtinta Ekspertizių skyrimo tiriant nelaimingus atsitikimus darbe ir profesines ligas tvarka (toliau – Ekspertizių tvarka). Ši Ekspertizių tvarka reglamentuoja, jog ekspertizė yra skiriama tais atvejais, kai tiriant nelaimingą atsitikimą darbe yra būtinos specialios žinios arba kai VDI

⁵⁸ 2004 m. rugsėjo 2 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 1118 patvirtintų Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo ir apskaitos nuostatų III d. 46 p. Valstybės žinios, 2004, Nr. 136-4945.

⁵⁹ 2003 m. liepos 1 d. Lietuvos Respublikos darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymo 2 str. 25 p. Valstybės žinios, 2003, Nr. 70-3170.

turimomis priemonėmis neįmanoma atlikti reikalingų tyrimų⁶⁰. Pažymėtina, jog atlikus ekspertizę tam tikrais atvejais yra lengviau nustatyti konkrečias nelaimingo atsitikimo darbe priežastis ir aplinkybes. Ekspertizė skiriama tais atvejais, kai norima nustatyti, ar įvykus nelaimingam atsitikimui darbe gamybos procese buvo naudojami saugūs produktai, ar darbo ir asmeninės apsaugos priemonės atitiko joms teisės aktų keliamus saugos ir sveikatos reikalavimus, ar laikytasi cheminių medžiagų gamybos, sandėliavimo, ženklinimo ir naudojimo reikalavimų ir panašiai. Taigi, ekspertizė atliekama, kai yra būtinos specialiosios kvalifikuotų ekspertų ir specialistų žinios, svarbu gauti papildomos informacijos.

Pastebėtina, jog ekspertizės skyrimo procedūra yra pakankamai formalizuota, nes VDI inspektorius, nustatęs, kad atliekant nelaimingo atsitikimo darbe tyrimą yra tikslinga skirti ekspertizę, visų pirma turi parengti paraišką ekspertizei atlikti. Kartu su paraiška turi būti paruoštas prašymo projektas, adresuojamas potencialiai ekspertizės įstaigai ar ekspertui, kuriame prašoma pateikti preliminarią ekspertizės sąmatą ir programą. Prašymą visais atvejais turi patikrinti ir patvirtinti Vyriausiasis valstybinis darbo inspektorius, nes tik jo parašu patvirtintas prašymas persiunčiamas potencialiam ekspertizės vykdytojui. Gavus ekspertizės vykdytojo darbų atlikimo programą ir sąmatą, Vyriausiasis valstybinis darbo inspektorius patenkina arba atmeta paraišką ekspertizei atlikti. Patvirtinus paraišką dėl ekspertizės skyrimo, sprendimą skirti ekspertizę priima ekspertizės procedūrą inicijavęs inspektorius. Tarp VDI ir ekspertizės vykdytojo turi būti pasirašyta sutartis konkrečioms darbams atlikti. 2003 m. spalio 14 d. Lietuvos Respublikos Valstybinės darbo inspekcijos įstatymas⁶¹ (toliau – VDIĮ) numato, kad tais atvejais, kai ekspertizę tiriant nelaimingą atsitikimą darbe atlieka ne valstybinės įstaigos, ekspertizės išlaidas apmoka pati VDI iš valstybės biudžeto lėšų, skirtų būtent ekspertizės atlikimui.

Verta pažymėti, jog nelaimingo atsitikimo darbe tyrimo metu, esant reikalui, gali būti konsultuojamasi žodžiu arba raštu ir su VDI Nelaimingų atsitikimų analizės skyriumi dėl tyrimo tvarkos ir metodikos. VDI Technikos skyrius teikia konsultacijas dėl galiojančių teisės aktų, Darbo teisės – dėl nelegalaus darbo, Darbo higienos – darbo higienos klausimais. Konsultuojamasi gali būti su visais skyrių darbo inspektoriais ir VDI vadovybe. Tačiau šių subjektų pateikti išaiškinimai yra VDI tarnybiniai metodiniai dokumentai ir prie tyrimo

⁶⁰ 2004 m. sausio 13 d. Lietuvos Respublikos Vyriausiojo valstybinio darbo inspektoriaus įsakymu Nr. 1-12 patvirtintos Ekspertizių skyrimo tiriant nelaimingus atsitikimus darbe ir profesines ligas tvarkos I d. 1 p. Valstybės žinios, 2004, Nr. 10-291.

⁶¹ 2003 m. spalio 14 d. Lietuvos Respublikos valstybinės darbo inspekcijos įstatymas. Valstybės žinios, 2003, Nr. 102-4585.

medžiagos nepridedami⁶². Taip pat numatyta darbo inspektorių pareiga pranešti VDI Nelaimingų atsitikimų analizės skyriui, kai paaiškėja arba jie sužino, kad po sunkios traumos nukentėjęs mirė ar kitaip pasikeitė sužalojimo padariniai, ir pareikalauti, kad darbdavys pateiktų pranešimą apie nelaimingo atsitikimo darbe socialinius ekonominius padarinius⁶³.

Apibendrinus tai, kas aukščiau išdėstyta, galima teigti, jog tyrimą atliekantys subjektai turi būti ne tik gerai susipažinę su nelaimingų atsitikimų darbe tyrimą reglamentuojančiais teisės aktais, bet ir per pakankamai trumpą tyrimui skirtą laiką susipažinti su konkrečios įmonės, kurioje įvyko nelaimingas atsitikimas darbe, lokaliniais teisės aktais, išanalizuoti kompetentingų institucijų pateiktas išvadas dėl įvykio priežasčių ir aplinkybių, nustatyti konkrečiai kokių norminių teisės aktų pažeidimai buvo padaryti. Pažymėtina, jog įstatymų leidėjas nustatė 7 darbo dienų terminą lengvam nelaimingam atsitikimui darbe ištirti, kuris pradedamas skaičiuoti nuo įvykio, tai yra nuo nelaimingo atsitikimo darbe dienos. Tam tikrais atvejais, kai tyrime turi dalyvauti ir savo išvadas pateikti specialiosios institucijos, pavyzdžiui Valstybinė energetikos inspekcija ar Valstybinė kelių transporto inspekcija, 7 darbo dienų terminas nėra taikomas ir nustatomas ilgesnis terminas nelaimingam atsitikimui darbe ištirti. Septynių darbo dienų terminas nėra taikomas ir tais atvejais, kai nukentėjęsysis nepranešė apie įvykį darbdaviui ar jo įgaliotam asmeniui iš karto arba jeigu nukentėjęsysis netenka darbingumo ne iš karto, o praėjus tam tikram laiko tarpui po nelaimingo atsitikimo darbe. Tokiu atveju tyrimas turi būti atliktas per 30 kalendorinių dienų nuo tada, kai darbdavys gauna nukentėjusiojo, jo atstovo ar jo šeimos rašytinį prašymą atlikti tyrimą. Dvidešimties darbo dienų terminas nustatytas sunkaus ar mirtino nelaimingo atsitikimo darbe tyrimui atlikti, tačiau Vyriausiasis valstybinis darbo inspektorius ar jo pavaduotojas, atsižvelgdami į tyrimo sudėtingumą ir VDI inspektoriaus, tiriančio nelaimingą atsitikimą darbe, motyvuotą prašymą, gali pratęsti tyrimo trukmę ne ilgiau kaip 20 darbo dienų. Pažymėtina, jog įstatymų leidėjas neapribojo subjektų teisės pateikti prašymo dėl tyrimo termino pratęsimo, todėl manytina, jog prašyti pratęsti tyrimo terminą galima ir ne vieną kartą. Prašymo dėl tyrimo termino pratęsimo motyvai turi būti susiję su tam tikros informacijos, išvadų negavimu iš specialiųjų institucijų, kada tokių subjektų išvados yra labai svarbios nustatant nelaimingo atsitikimo darbe aplinkybes ir priežastis. Tačiau kreipiantis į institucijas dėl tam tikrų duomenų pateikimo negalima prašyti išvadų, kurias padaryti pagal kompetenciją priklauso pačiai

⁶² 2002 m. vasario 7 d. Lietuvos Respublikos Vyriausiojo valstybinio darbo inspektoriaus įsakymu Nr. 31 patvirtintų Nelaimingų atsitikimų darbe nagrinėjimo Valstybinėje darbo inspekcijoje taisyklių III d. 20 p. Valstybės žinios, 2002, Nr. 22-848.

⁶³ *Ibid.*

VDI. Nelaimingų atsitikimų darbe priežastis nustato būtent VDI⁶⁴, o ne kokia kita institucija. Atliekant grupinio nelaimingo atsitikimo darbe tyrimą terminas gali būti pratęstas tyrimą atliekančios komisijos sprendimu neapibrėžtam laikotarpiui. Specifiniai atvejai yra tada, kai sunkus ar mirtinas nelaimingas atsitikimas darbe įvyksta laive, esančiame jūroje arba užsienio uoste – tokiais atvejais tyrimas turi būti baigtas per 7 darbo dienas po to, kai laivas grįžta į Lietuvos Respublikos uostą arba iš laivo gaunami dokumentai ir laivo kapitono sudarytos komisijos tyrimo medžiaga. Nelaimingam atsitikimui darbe įvykus užsienio valstybės teritorijoje esančiam darbuotojui, tyrimas turi būti baigtas taip pat per 7 darbo dienas nuo tada, kai iš užsienio valstybės įmonės, kurioje įvyko nelaimingas atsitikimas darbe, gaunama reikiama informacija ir dokumentai. Šiais atvejais svarbų vaidmenį vaidina ir Lietuvos Respublikos diplomatinės atstovybės bei konsulinės įstaigos, esančios užsienio valstybės teritorijoje, kurios taip pat gali informuoti Lietuvos Respublikoje esantį nukentėjusiojo darbdavį ir VDI apie įvykusį nelaimingą atsitikimą darbe⁶⁵.

Manytina, jog įstatymų leidėjas turėtų nustatyti ilgesnius nelaimingo atsitikimo darbe tyrimo terminus, nes praktikoje atliekant tyrimą dažnai terminai yra praleidžiami arba tyrimas ir tyrimo aktai pildomi skubotai, taip išlieka klaidų, įvairių netikslumų tikimybė. Taip pat siūlytina, tyrimo terminus pradėti skaičiuoti ne nuo nelaimingo atsitikimo darbe dienos, o nuo tada kai yra gaunamas pranešimas apie įvykusį nelaimingą atsitikimą darbe arba sudaroma dvišalė komisija lengvam nelaimingam atsitikimui darbe tirti arba paskiriamas VDI inspektorius sunkiam ar mirtinam nelaimingam atsitikimui darbe tirti. Grupinio nelaimingo atsitikimo darbe atveju terminai tyrimui atlikti taip pat turėtų būti skaičiuojami ne nuo nelaimingo atsitikimo įmonėje dienos, o nuo tyrimo komisijos sudarymo dienos, nes praktikoje praeina nemažai laiko, kol yra gaunamas pranešimas apie nelaimę, specialiųjų institucijų išvados apie įvykusios nelaimės padarinius ir priežastis, nustatomi nukentėjusiojo darbuotojo patirti sužalojimai, nustatoma kokios teisės norminių aktų pažeidimai buvo padaryti.

Taip pat pastebėtina, jog įstatymų leidėjas nenustato senaties termino, kuriam suėjus nelaimingo atsitikimo darbe tyrimo procedūra negali būti inicijuota ir pradėta todėl, jog tokiais atvejais būtų sunku tiksliai nustatyti įvykusio nelaimingo atsitikimo darbe priežastis ir aplinkybes, nustatyti nukentėjusiojo darbuotojo patirtų sužalojimų sunkumą. Praktikoje retai,

⁶⁴ 2003 m. spalio 14 d. Lietuvos Respublikos valstybinės darbo inspekcijos įstatymo 6 str. Valstybės žinios, 2003, Nr. 102-4585.

⁶⁵ 2004 m. rugsėjo 2 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 1118 patvirtintų Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo ir apskaitos nuostatų III d. 33-38 p. Valstybės žinios, 2004, Nr. 136-4945.

tačiau pasitaiko atveju, kad apie įvykusį nelaimingą atsitikimą pranešama ne iš karto, o praėjus tam tikram laiko tarpui. Tokiais atvejais tyrimą atliekantiems VDI inspektoriams sunku atkurti nelaimingo atsitikimo darbe vietą, nustatyti konkrečius pažeidimus, sąlygojusius nelaimę. Tačiau, remiantis dabartiniu reglamentavimu, gavus pranešimą apie įvykusią nelaimę, pavyzdžiui, po pusmečio, tyrimo procedūra turi būti inicijuota ir atlikta. Manytina, kad turėtų būti nustatytas protingas senaties terminas, kuriam suėjus nelaimingo atsitikimo darbe tyrimas neturėtų būti pradedamas. Tokiu atveju taip pat būtina nustatyti tam tikras tyrimo nutraukimo, suėjus senaties terminui sąlygas, susijusias, pavyzdžiui, su įrodymų apie įvykusį nelaimingą atsitikimą darbe nebuvimu, kai neįmanoma gauti įvykį mačiusių liudytojų arba nukentėjusiojo darbuotojo parodymų, objektyviai nustatyti nukentėjusiojo darbuotojo patirtus sužalojimus, kai darbo teisiniai santykiai tarp nukentėjusiojo darbuotojo ir darbdavio yra nutrūkę.

2.5 N-1 ir N-2 formos aktai – nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo dokumentai

Verta pažymėti, jog įstatymų leidėjas Lietuvoje nustatė dviejų formų – N-1 ir N-2 formos aktus, kurie turi būti pildomi atlikus nelaimingo atsitikimo darbe tyrimą, jeigu nukentėjusysis buvo nedarbingas dėl nelaimingo atsitikimo darbe nors vieną dieną. Taip pat Nuostatuose yra pateikiamas sąrašas atveju, kada įvykus nelaimingam atsitikimui darbe turi būti surašytas N-1, o kada N-2 formos aktas⁶⁶. Išanalizavus pagrindus, kuriais remiantis yra surašomi skirtingos formos nelaimingo atsitikimo darbe tyrimo aktai, konstatuotina, kad N-1 formos aktas surašomas, kai nelaimė įvyksta darbuotojui betarpiškai atliekant darbo užduotis, esant įmonės teritorijoje ar darbo vietoje. Tuo tarpu N-2 formos aktas surašomas dėl nelaimingų atsitikimų pakeliui į darbą ar iš darbo bei tais atvejais, kai darbuotojui esant komandiruotėje nelaimingas atsitikimas įvyksta pakeliui į darbdavio nurodytą užduoties vykdymo vietą ir iš jos, taip pat užduoties vykdymo vietovėje vykstant į poilsio (nakvynės) vietą ir iš jos, išskyrus atvejus, kai naudojama įmonės transportu. Šioje vietoje nėra suprantama, kam yra reikalingi dviejų formų nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo aktai, kurie savo teisine galia niekuo nesiskiria. Manytina, kad užtektų nustatyti vienos formos nelaimingo atsitikimo darbe tyrimo aktą, kuris turėtų būti pildomas tiek tais atvejais, kai nelaimingas atsitikimas įvyksta darbo vietoje, tiek tada, kai pakeliui į darbą ar iš darbo. Svarbu tai, kad baigus tyrimą, nelaimingo atsitikimo darbe tyrimo

⁶⁶ 2004 m. rugsėjo 2 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 1118 patvirtintų Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo ir apskaitos nuostatų I d. 8-11 p. Valstybės žinios, 2004, Nr. 136-4945.

akte surinkta ir išdėstyta informacija, jos teisingumas turi būti patvirtintas tyrime dalyvavusių subjektų parašais. Iš nustatyto reglamentavimo galima spręsti, kad parašas patvirtina, jog atitinkamas subjektas buvo supažindintas su tyrimo metu surinkta medžiaga, bet nereiškia, kad su tyrimo metu nustatytais aplinkybėmis ar pažeidimais sutinka. Asmuo, dalyvavęs tiriant nelaimingą atsitikimą darbe, nesutinkantis su akto turiniu, aktą gali pasirašyti su pastaba, o savo nuomonę išdėstyti nelaimingo atsitikimo darbe N-1 ar N-2 akto priede. Tokia pati teisė suteikta ir įmonės vadovui, kuris su tyrimo metu surinkta medžiaga privalo būti supažindintas ne vėliau kaip per 3 darbo dienas, bet nesutikimą su tyrimo išvadomis gali išreikšti tyrimo aktą pasirašydamas su pastaba ir savo nuomonę išdėstydamas N-1 ar N-2 formos tyrimo akto priede⁶⁷. Atlikus sunkaus ar mirtino nelaimingo atsitikimo darbe tyrimą aktą turi pasirašyti ne tik VDI inspektorius, bet ir kiti atliekant tyrimą dalyvavę asmenys. Tai, kad tyrimo aktas yra pasirašomas su pastaba, nereiškia, jog toks aktas negalioja. Kalbant apie nelaimingo atsitikimo darbe tyrimo metu surašyto akto teisinę galią verta paminėti LAT praktiką. 2002 metų gegužės 27 dienos nutartyje⁶⁸ LAT (toliau – Teismas) nagrinėjo klausimą, ar atlikus papildomą ekspertizę ir papildžius nelaimingo atsitikimo darbe tyrimo aktą nurodant, jog nelaimingo atsitikimo darbe priežastis – netinkamas darbo organizavimas, gali būti laikomas naujai paaiškėjusia esmine aplinkybe byloje, kurios pagrindu yra galimas proceso atnaujinimas. Teismas konstatavo, kad „<...> papildytas nelaimingo atsitikimo darbe aktas nagrinėjamoje byloje atitinka naujai paaiškėjusios ir turinčios esminę reikšmę bylos aplinkybės požymius, kadangi aplinkybės, turėjusios įtakos šio akto priėmimui, egzistavo nagrinėjant bylą iš esmės ir priimant teismo sprendimą, apie jas buvo sužinota jau įsiteisėjus sprendimui. Šio akto išvados neabejotinai turi esminę reikšmę bylai, todėl yra pagrindas proceso atnaujinimui“. Tas pats Teismas taip pat pasisakė dėl nelaimingo atsitikimo darbe tyrimo akto privalomosios galios ir pažymėjo, jog „<...> būtent įstatymai suteikia valstybiniam darbo inspektoriumi teisę atlikti mirtino nelaimingo atsitikimo darbe tyrimą ir surašyti nelaimingo atsitikimo darbe aktą, tai yra šis aktas yra sudarytas valstybės įgalioto asmens jam suteiktų įgalinimų ribose ir nepažeidžiant tokiems

⁶⁷ 2004 m. rugsėjo 2 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 1118 patvirtintų Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo ir apskaitos nuostatų III d. 49-50 p. Valstybės žinios, 2004, Nr. 136-4945.

⁶⁸ 2007 m. gegužės 27 d. LAT CBS teisėjų kolegijos nutartis civ. byloje *Marytė Galdikienė, Stanislovas Galdikas v. Tauragės miškų urėdija, AB „Lietuvos draudimas“*, Nr. 3K-3-807/2002, kat. 118. Šioje byloje buvo pateikti du nelaimingo atsitikimo darbe tyrimo aktai, kuriuose pateiktos skirtingos išvados dėl įvykusio nelaimingo atsitikimo darbe. Tačiau vėliau buvo sudarytas papildomas aktas, kuris dalinai paneigė pirmojo akto išvadas, nurodant, jog nelaimingo atsitikimo darbe priežastis – netinkamas darbo organizavimas, taip pat papildomas aktas nebuvo paneigtas kitais byloje esančiais įrodymais ir įstatymo nustatyta tvarka nebuvo nuginčytas, todėl Teismas šį aktą pripažino *prima facie* įrodymu.

dokumentams keliamų reikalavimų“. Dėl nurodytų priežasčių nelaimingo atsitikimo darbe aktas yra pripažintinas „<...> oficialiu rašytiniu įrodymu ir aplinkybės, nurodytos šiame dokumente, pripažįstamos visiškai įrodytomis, kol jos nepaneigtos kitais byloje esančiais įrodymais, išskyrus liudytojų parodymus“⁶⁹.

Pareiga tinkamai informuoti apie užbaigtą tiek lengvą, tiek sunkų ar mirtiną nelaimingą atsitikimą darbe nusiunčiant tyrimo aktus priklausomai ir darbdaviui, ir VDI. Su tyrimo dokumentais turi būti tinkamai supažindinti ne tik VDI, bet ir kiti tyrimo baigtimi suinteresuoti asmenys, tokie kaip apylinkės prokuratūra, nukentėjusysis, jo atstovas arba jo šeima, draudimo įstaiga, kurioje nukentėjusysis yra apdraustas socialiniu draudimu nuo nelaimingų atsitikimų ir profesinių ligų darbe. VDI inspektoriumi nustatytas 3 darbo dienų terminas tyrimo medžiagai pateikti. Su tyrimo aktais, jeigu yra pareiškiamas pageidavimas, turi būti supažindintos ir įmonės ir įstaigos, kurios dalyvavo tiriant nelaimingą atsitikimą darbe, profesinė sąjunga, kurios narys yra nukentėjusysis, mokymo įstaiga, kurios mokinys ar studentas buvo per praktiką įmonėje buvo sužalotas.

Tyrimo medžiagos originalai ir tyrimo akto egzempliorius paliekami įmonėje, o po vieną akto egzempliorių įmonės vadovas arba darbdavio įgaliotas asmuo privalo įteikti ar išsiųsti VDI teritoriniam skyriui, nukentėjusiajam arba jo atstovui ar jo šeimai, draudimo įstaigai, kurioje nukentėjęs asmuo yra apdraustas socialiniu draudimu nuo nelaimingų atsitikimų darbe arba mokymo įstaigai, kurios mokinys ar studentas per praktiką įmonėje buvo sužalotas. Kitos institucijos, įstaigos ar įmonės taip pat turi teisę gauti tyrimo akto kopijas, tik jos turi šito raštu paprašyti įmonės vadovo. Lietuvos teisės aktai nustato pareigą saugoti tyrimo aktus tam tikrą laikotarpį – lengvų nelaimingų atsitikimų darbe aktai ir tyrimo medžiaga saugomi 45 metus, o sunkių ir mirtinų – 75 metus. Jeigu įmonė yra likviduojama, nelaimingų atsitikimų darbe aktai, jų tyrimo medžiaga ir nelaimingų atsitikimų darbe registravimo žurnalai perduodami toliau saugoti savivaldybei, kurios teritorijoje yra likviduojamos įmonės buveinė⁷⁰.

Vyriausiojo valstybinio darbo inspektoriaus 2004 m. spalio 18 d. įsakymu patvirtinti Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo dokumentų tvarkymo, pranešimų ir nelaimingų atsitikimų darbe registravimo bei analizės metodiniai nurodymai⁷¹ (toliau – Metodiniai nurodymai) nustato nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo dokumentų turinio reikalavimus, tvarkymo, apskaitos ir

⁶⁹ *Ibid.*

⁷⁰ 1995 m. gruodžio 5 d. Lietuvos Respublikos dokumentų ir archyvų įstatymo 17 str. Valstybės žinios, 1995, Nr. 107-2389.

⁷¹ 2004 m. spalio 18 d. Lietuvos Respublikos Vyriausiojo valstybinio darbo inspektoriaus įsakymas Nr. 1-285 „Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo dokumentų tvarkymo, pranešimų ir nelaimingų atsitikimų darbe registravimo bei analizės metodiniai nurodymai“. Valstybės žinios, 2004, Nr.156-5719.

priežiūros tvarką. Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo akto turinio atitiktį Nuostatų reikalavimams tikrina VDI inspektoriai. Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo N-1 ir N-2 formos aktai turi būti teisingai užpildyti, nurodant tikslią nelaimingo atsitikimo darbe datą ir laiką, teisingus įmonės rekvizitus, nukentėjusiojo darbuotojo vardą, pavardę, asmens kodą ir profesiją. Pildant nelaimingo atsitikimo darbe N-1 arba N-2 formos dokumentus informacija apie įmonės ekonominės veiklos sritį, įmonės juridinę formą, nukentėjusiojo darbuotojo pilietybę, užimtumą, jo turimą profesiją ar užimamas pareigas pateikiama nelaimingo atsitikimo darbe tyrimo aktuose įrašant atitinkamus kodus. Kodų sąvadas ir kodų reikšmės pateikiamos Metodiniuose nurodymuose. Nelaimingo atsitikimo darbe pasekmės nukentėjusiojo darbuotojo sveikatai ar gyvybei taip pat nurodomos įrašant nukentėjusiojo gyvybei pavojingiausiai sužalotos kūno dalies pavadinimą, patirto sužalojimo pobūdis nurodomas atitinkamu kodu. Nelaimingo atsitikimo darbe aplinkybės aprašomos koduojant ir įrašant nelaimingo atsitikimo darbe tipo kodą, nelaimingo atsitikimo metu atliekamo darbo kodą, potencialiai pavojingo įrenginio, kurio eksploatavimo metu ar dėl kurio poveikio įvyko nelaimingas atsitikimas darbe, kodą, bei pavojingo darbo, kurį vykdant įvyko nelaimingas atsitikimas darbe, kodą. Tyrimo akte turi būti įrašomas darbo vietos pavadinimas ir koduojamas priklausomai nuo to, ar tai nuolatinė, įprastinė darbo vieta įmonėje, jos padalinyje, ar atsitiktinė, mobili už įmonės ribų, teritorijoje, vykstant transportu ir panašiai. Taip pat turi būti įrašomas darbo proceso – pagrindinio darbo rūšies, užduoties, kurią atliko nukentėjusysis įvykio metu, pavadinimas, pavyzdžiui – „gamyba“, ir pasirenkamas kodas. Būtina nurodyti kokia tai gamyba, pavyzdžiui – „žaislų, metalo, detalių gamyba“ ar panašiai. Tyrimo akte taip pat turi būti įrašomas įvykio metu atliekamos fizinės veiklos pavadinimas, tai yra ką tiksliai darė nukentėjusysis konkrečiu nelaimingo atsitikimo momentu, apimančiu tik trumpą laiko tarpą. Čia galėtų būti tokie įrašai, kaip „medicinos ruošinių padavimas, kalimas plaktuku, ėjimas statybvietais teritorija“ ir panašiai. Taip pat turi būti nurodomas fizinės veiklos materialusis veiksnys – tam tikras daiktas, įrankis, objektas, kurį naudojo nukentėjusysis nelaimingo atsitikimo darbe metu. Tyrimą atliekantis subjektas tyrimo akte privalo nurodyti ir nukrypimą nuo įprastos būklės – tai paskutiniu metu įvykęs įvykis, nukrypęs nuo įprastos, saugios būklės ir sukėlęs nelaimingą atsitikimą darbe: „sprogimas, lūžimas, paslydimas“ ir taip toliau. Tyrimo akte reikia įrašyti ir sužeidimo pobūdžio pavadinimą, tai yra kontaktą dėl kurio buvo sužeistas darbuotojas, pavyzdžiui, „kontaktas su elektra, kritimas nuo pastolių ar į šulinį“. Darbo aplinka, darbo vietos pavadinimas, darbo proceso pavadinimas, darbo metu atliekamos

fizinės veiklos pavadinimas ir jos materialusis veiksnys taip pat yra aprašomi tyrimo akte nurodant atitinkamą kodą remiantis kodų sąvadu, pateiktu Metodiniuose nurodymuose.

Apibendrinus tai, kas išdėstyta, aukščiau išvardyti įrašai ir koduojami duomenys yra labai svarbūs statistikai, taip pat greta kitų duomenų jie turi būti privalomai pateikiami Eurostatui⁷². Šie duomenys įtraukti į nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo aktus vadovaujantis Europos nelaimingų atsitikimų darbe vadovu, parengtu koordinuojant Eurostatui ir Europos komisijos užimtumo ir socialinių reikalų generaliniam direktoriui ir siekiant sukurti Europos Sąjungos mastu vienodą palyginamųjų duomenų apie nelaimingus atsitikimus darbe metodiką. Pažymėtina, jog tyrimo metu gautos informacijos kodavimas ne tik palengvina bei pagreitina tyrimo dokumentų pildymą, padeda susisteminti duomenis ir pateikti statistinę analizę, bet svarbus ir užtikrinant asmens (tiek nukentėjusiojo, tiek darbdavio ar nelaimingo atsitikimo darbe liudytojų) duomenų apsaugą, slaptumą.

2.6 Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo kokybė: papildomas ir pakartotinis nelaimingų atsitikimų darbe tyrimas

Lietuvos Respublikos Vyriausiojo valstybinio darbo inspektoriaus 2002 m. vasario 7 d. įsakymu patvirtintos nelaimingų atsitikimų darbe nagrinėjimo VDI taisyklės nustato VDI teritorinio skyriaus inspektorių pareigą visais atvejais gavus lengvo nelaimingo atsitikimo darbe tyrimo aktų kopijas, patikrinti jų atitikimą Nuostatų reikalavimams⁷³. Galima pastebėti, kad Lietuvos Respublikos įstatymai ir poįstatyminiai teisės aktai pakankamai detalai ir smulkmeniškai nustato nelaimingų atsitikimų darbe dokumentų turinio reikalavimus, numato tyrimo metu surinktos informacijos kodavimą, todėl klaidos tikimybė pildant tyrimo aktus visada išlieka. Daugiau kaip pusė lengvų nelaimingų atsitikimų įmonėse yra ištiriama nekokybiškai, neobjektyviai ir

⁷² Eurostatas – Europos Bendrijų statistikos tarnyba, kuri skelbia oficialius suderintus Europos Sąjungos, euro zonos, Europos ekonomikos statistinius rodiklius ir pateikia palyginamą, patikimą ir objektyvią kintančios Europos panoramą. Kad parengtų statistinę informaciją, Eurostatas renka duomenis iš nacionalinių statistikos institucijų ir suderina juos pagal vieną metodiką. [interaktyvus]. [žiūrėta: 2009 m. kovo 8 d.]. Prieiga per internetą <<http://eurostatgidas.stat.gov.lt/>>.

⁷³ 2002 m. vasario 7 d. Lietuvos Respublikos Vyriausiojo valstybinio darbo inspektoriaus įsakymu Nr. 31 patvirtintų Nelaimingų atsitikimų darbe nagrinėjimo Valstybinėje darbo inspekcijoje taisyklių II d. 4 p. Valstybės žinios, 2002, Nr.22-848.

nesilaikant Nuostatuose nustatytų reikalavimų bei tvarkos⁷⁴. Dėl šių priežasčių nuo 40 iki 70 procentų lengvų nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo aktų yra gražinama atgal darbdaviams trūkumams pašalinti, o kai kurie aktai gražinami net po kelis kartus. Vien tik per 2007 m. Vyriausiosios valstybinės darbo inspekcijos Nelaimingų atsitikimų analizės skyrius iš gautų 3285 lengvų nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo aktų, 2276 aktus turėjo gražinti darbdaviams su nurodymu pašalinti trūkumus. Tai sudaro daugiau nei pusę, tai yra 69,3 procentus visų gautų lengvų nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo aktų. Palyginus ankstesnių metų duomenis, pastebima ne ką geresnė situacija: 2006 m. darbdaviams gražinta 65,6 procento, 2004 m. atitinkamai 45,5 procento, 2003 m. – 43,8 procento lengvų nelaimingų atsitikimų darbe aktų trūkumams pašalinti. Pažymėtina, kad „<...> tai ypač būdinga nedidelėms įmonėms, kuriose patys įmonių vadovai vykdo darbuotojų saugos ir sveikatos tarnybos funkcijas, o tyrimą atlieka darbuotojai, neturintys reikiamų žinių ir kvalifikacijos“⁷⁵. Dažniausiai pasitaikantys lengvo nelaimingo atsitikimo darbe tyrimo dokumentų trūkumai yra susiję su nelaimingo atsitikimo darbe priežastimis ir aplinkybėmis. Neobjektyviai atliekant nelaimingo atsitikimo darbe tyrimą nėra nustatomos, atskleidžiamos ir nurodomos tikrosios nelaimingo atsitikimo darbe priežastys, todėl tai mažina nelaimingų atsitikimų darbe prevencijos efektyvumą. Taip pat pastebima, kad dažnai akte nurodytos priežastys nėra susiejamos su aprašytais aplinkybėmis, o aplinkybės nesiejamos su padarytais pažeidimais, nėra sisteminio ryšio tarp aplinkybių, priežasčių ir priemonių pažeidimams pašalinti. Kaip jau buvo minėta ankščiau, lengvo nelaimingo atsitikimo darbe tyrimo procedūroje nedalyvauja VDI inspektorius, išskyrus tam tikrus išimtinius atvejus, galbūt dėl šios priežasties daugiau kaip 60 procentų atvejų tyrimo akte nurodoma, kad nelaimingą atsitikimą darbe sąlygojo paties nukentėjusiojo veiksmai. Taip pat dokumentuose nurodomos prevencinės priemonės apsiriboja tik papildomu darbuotojų instruktavimu. Remiantis statistika tais atvejais, kai lengvo nelaimingo atsitikimo darbe tyrime dalyvauja VDI inspektorius, atvejų, kada reikia pašalinti tyrimo akto trūkumus, būna ne daugiau kaip 15-17 procentų.

Lengvo nelaimingo atsitikimo darbe tyrimo dokumentai darbdaviui gali būti gražinami ir todėl, kad tyrimo akte nenurodomas teisės aktas, kurio reikalavimas buvo pažeistas arba minint įmonės saugos ir sveikatos instrukciją, necituojamas jos punkto reikalavimas. Prie trūkumų priskiriama ir tai, kad nenumatomos prevencijos priemonės ištirto nelaimingo atsitikimo darbe

⁷⁴ Lietuvos Respublikos vyriausiojo valstybinio darbo inspektoriaus 2008 m. kovo 20 d. informacinis pranešimas „Dėl lengvų nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo trūkumų, mažinančių prevencijos efektyvumą“. [interaktyvus]. [žiūrėta: 2009 m. kovo 8 d.]. Prieiga per internetą <<http://www.vdi.lt/index.php?2119010324>>.

⁷⁵ *Ibid.*

priežastims pašalinti, nenustatomi tokių priemonių įgyvendinimo terminai. Pasitaiko atveju, kada prevencijos priemonės nurodomos, tačiau jos nėra susiejamos su įtaką nelaimingam atsitikimui darbe turėjusiomis priežastimis. Kaip dažnai pasitaikantys lengvų nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo akto trūkumai yra tai, kad „<...> aktą pasirašo tik darbdavio atstovas, akte nėra nukentėjusiojo darbuotojo parašo⁷⁶“. Tokiais atvejais nėra žinoma, ar nukentėjusysis buvo supažindintas su nelaimingo atsitikimo darbe tyrimo dokumentais. Tokius trūkumus iš dalies sąlygoja ir tai, kad lengvų nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo dvišalėse komisijose dalyvaujantys darbuotojų atstovai yra prastai apmokyti, nėra nuolat keliama ir tobulinama jų kvalifikacija. Pažymėtina, kad dažnai ir patys darbdaviai, įmonių vadovai gali daryti tiesioginį ar netiesioginį spaudimą tyrimą atliekantiems darbuotojų atstovams, nurodydami nelaimingo atsitikimo darbe priežastis nukreipti į paties nukentėjusiojo darbuotojo veiksmus.

Apibendrinant tai, kas pasakyta, aukščiau paminėti lengvų nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo dokumentų (N-1 ir N-2 formos aktų) pildymo trūkumai yra daugiau formalūs, nes atliekant tyrimą egzistuoja rašybos, logikos, žmogiškųjų faktorių klaidos, kurios gali būti lengvai šalinamos. Tuo tarpu sunkesniems pažeidimams, padarytiems nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo metu, pašalinti yra taikomos papildomo ar pakartotinio tyrimo procedūros. Galima teigti, kad įstatymų leidėjas papildomą ar pakartotinį nelaimingų atsitikimų darbe tyrimą numatė tais atvejais, kai tyrimo metu padaryti pažeidimai yra pakankamai reikšmingi, nes dėl formalių nelaimingo atsitikimo darbe akto reikalavimų nesilaikymo, dokumentų turinio nesilaikymo egzistuoja aukščiau aptarta trūkumų šalinimo procedūra.

Papildomas nelaimingo atsitikimo darbe tyrimas skiriamas tais atvejais, kai „<...> būtina surinkti papildomus duomenis, patikslinti įvykio aplinkybes ir priežastis ar įrašus nelaimingo atsitikimo darbe akte“⁷⁷. Pakartotinis nelaimingo atsitikimo darbe tyrimas skiriamas, kai „<...> nustatoma, jog tyrimas atliktas pažeidžiant Nuostatų ar darbuotojų saugos ir sveikatos norminių teisės aktų reikalavimus“⁷⁸. Tokiais pažeidimais, pavyzdžiui, galima būtų laikyti atvejus, kai tyrimą atlieka netinkamos sudėties komisija ar subjektas, neturintis įgaliojimų atlikti nelaimingo atsitikimo darbe tyrimą.

⁷⁶ Lietuvos Respublikos vyriausiojo valstybinio darbo inspektorius 2008 m. kovo 20 d. informacinis pranešimas „Dėl lengvų nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo trūkumų, mažinančių prevencijos efektyvumą“. [interaktyvus]. [žiūrėta: 2009 m. kovo 8 d.]. Prieiga per internetą <<http://www.vdi.lt/index.php?2119010324>>.

⁷⁷ 2004 m. rugsėjo 2 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 1118 patvirtintų Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo ir apskaitos nuostatų I d. 5 p., III d. 56.1 p. Valstybės žinios, 2004, Nr. 136-4945.

⁷⁸ *Ibid.*

Vyriausiojo valstybinio darbo inspektoriaus kompetencijai priskiriama teisė priimti sprendimą skirti papildomą ar pakartotinį tyrimą sunkaus ar mirtino nelaimingo atsitikimo darbe atvejais. Sunkaus ar mirtino nelaimingo atsitikimo darbe papildomas ar pakartotinis tyrimas turi būti atliktas ne vėliau kaip per 30 darbo dienų⁷⁹. Tas pats VDI inspektorius gali atlikti papildomą sunkaus ar mirtino nelaimingo atsitikimo darbe tyrimą. Tačiau tyrimui atlikti gali būti skiriamas ir kitas VDI inspektorius. Visgi, visais atvejais pakartotiniam tyrimui atlikti turi būti skiriamas naujas VDI inspektorius.

Pažymėtina, jog Nuostatai nenustato specialios papildomų ar pakartotinių nelaimingų atsitikimų tyrimo tvarkos, todėl darytina išvada, kad „<...> jie turi būti atliekami laikantis bendrųjų tyrimo taisyklių, nustatytų Nuostatų III skyriuje „Nelaimingų atsitikimų tyrimas“, be to, suteikiant galimybę tyrime dalyvauti darbdavio ir darbuotojų atstovams“⁸⁰. Atlikus papildomą ar pakartotinį nelaimingo atsitikimo darbe tyrimą, gali būti paliktas galioti nepakeistas ankstesnio tyrimo metu surašytas atitinkamos formos nelaimingo atsitikimo darbe aktas (padaryta išvada) arba jis papildytas. Tyrimą atlikę subjektai taip pat turi teisę surašyti naują atitinkamos formos nelaimingo atsitikimo darbe aktą, arba tyrimą nutraukti, nustačius, kad nelaimingas atsitikimas nėra susijęs su darbu. Papildomo ar pakartotinio tyrimo medžiaga taip pat yra nagrinėjama VDI. Nustačius, kad nelaimingas atsitikimas darbe ištirtas nepažeidžiant Nuostatų reikalavimų, per 10 darbo dienų nuo papildomo ar pakartotinio tyrimo medžiagos gavimo ji išsiunčiama aukščiau minėtiems subjektams, nurodžius sprendimą, kad ankstesnio nelaimingo atsitikimo darbe tyrimo išvados galioja.

Apibendrinus tai, kas išdėstyta, manytina, jog įstatymų leidėjas logiškai įtvirtino nuostatą, kad pakartotinį lengvo nelaimingo atsitikimo darbe tyrimą turi atlikti naujos sudėties dvišalė komisija, o sunkaus – kitas VDI inspektorius. Tačiau, manytina, jog pakartotinio tyrimo procedūrą žymiai palengvėtų, jeigu pakartotiniame tyrime patariamojo balso teise būtų leista dalyvauti ir pirminį nelaimingo atsitikimo darbe tyrimą atlikusiems subjektams, kurie, greičiausiai yra geriau susipažinę su tyrimo metu surinkta medžiaga, nustatytais faktais, aplinkybėmis ir tam tikrų institucijų išvadomis. Toks įstatyminis reglamentavimas turėtų padėti greičiau ir kokybiškiau atlikti pakartotinį įmonėje įvykusios nelaimės tyrimą.

⁷⁹ 2004 m. rugsėjo 2 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 1118 patvirtintų Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo ir apskaitos nuostatų I d. 5 p., III d. 56.1 p. 57 p. Valstybės žinios, 2004, Nr. 136-4945.

⁸⁰ 2006 m. lapkričio 17 d. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartis byloje AB „Ekranas“ v. Lietuvos Respublikos valstybinės darbo inspekcijos Panevėžio skyrius, Nr.A14–1936/06, kat. 6.5(S).

2.7 Ginčų dėl nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo nagrinėjimas

Įstatymų leidėjas įtvirtino nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo, tyrimo metu surašytų aktų ir tyrimo dokumentuose nurodytų nelaimingų atsitikimų darbe priežasčių bei aplinkybių apskundimo galimybę VDI, teismui⁸¹. Aiškinant Nuostatuose įtvirtintą nukentėjusiojo arba nukentėjusiojo interesus atstovaujancio asmens teisę atlikus lengvo nelaimingo atsitikimo darbe tyrimą „kreiptis į VDI“, jeigu šie subjektai nesutinka su nelaimingo atsitikimo darbe tyrimo akte nurodytomis nelaimingo atsitikimo darbe priežastimis, aplinkybėmis, manytina, jog įstatymų leidėjo vartojama sąvoka „turi teisę kreiptis“ reiškia skundo padavimą VDI. Pastebėtina, kad nukentėjusysis arba jo atstovas gali nesutikti ir skųsti VDI dvišalės komisijos nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo akte nurodytas nelaimingo atsitikimo darbe priežastis arba aplinkybes, arba ir priežastis, ir aplinkybes. Tačiau, teisės skųsti lengvo nelaimingo atsitikimo darbe tyrimą, kurį atliko dvišalė komisija, nėra numatyta. Nustatytas vienerių metų terminas kreiptis į VDI dėl nelaimingo atsitikimo darbe priežasčių, aplinkybių, nurodytų tyrimo akte, kuris pradedamas skaičiuoti nuo lengvo nelaimingo atsitikimo darbe tyrimo akto surašymo dienos⁸². VDI priimtas sprendimas, išnagrinėjus nukentėjusiojo ar jo atstovo skundus dėl nelaimingo atsitikimo darbe aplinkybių, priežasčių, toliau gali būti skundžiamas teismui. Taigi, galima daryti išvadą, kad VDI yra pirminė privaloma ginčų nagrinėjimo neteismine tvarka institucija, į kurią turi teisę kreiptis nukentėjusysis arba jo atstovas, nesutinkantys su lengvo nelaimingo atsitikimo darbe tyrimo akte nurodytomis nelaimingo atsitikimo darbe priežastimis, aplinkybėmis. Pažymėtina, kad LR DK 282 str. 2 d. taip pat nustatyta nukentėjusio asmens arba jo atstovo teisė tyrimo rezultatus ar išvadas skųsti LR Valstybiniam darbo inspektoriui ir teismui⁸³. Atkreiptinas dėmesys, kad LR DK nustatant nukentėjusiojo asmens teisę skųsti nelaimingo atsitikimo darbe tyrimo rezultatus ir išvadas, tarp žodžių “Vyriausiajam valstybiniam darbo inspektoriui” ir “Teismui” vartojamas jungtukas “ir”, o ne jungtukas “arba”. Dėl minėtų priežasčių, „<...> prieš nukentėjusiam asmeniui kreipiantis į teismą dėl ne VDI atlikto nelaimingo atsitikimo darbe tyrimo rezultatų ir išvadų, pastarojo tyrimo rezultatai ir išvados turi būti apskųsti Vyriausiajam valstybiniam darbo

⁸¹ 2004 m. rugsėjo 2 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 1118 patvirtintų Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo ir apskaitos nuostatų V d. Valstybės žinios, 2004, Nr. 136-4945.

⁸² *Ibid.*

⁸³ Lietuvos Respublikos darbo kodekso 282 str. 2 d. Valstybės žinios, 2002, Nr. 64-2569.

inspektoriui. Savo ruožtu, Vyriausiojo valstybinio darbo inspektoriaus sprendimai gali būti skundžiami administraciniam teismui⁸⁴.

Nuostatuose nustatyta, kad VDI atliktas nelaimingo atsitikimo darbe tyrimas arba sprendimai (išvados) dėl nelaimingo atsitikimo darbe aplinkybių, priežasčių gali būti skundžiami Vyriausiajam valstybiniam darbo inspektoriui arba teismui. Manytina, kad nustatydamas tokį teisinį reguliavimą įstatymų leidėjas skundimo teisę įtvirtino ne tik sunkių ir mirtinų nelaimingų atsitikimų darbe atvejais, bet išimtiniais atvejais ir lengvų – kai lengvo nelaimingo atsitikimo darbe tyrimą atlieka VDI inspektorius. Skųsti galima pačią tyrimo procedūrą arba sprendimus dėl nelaimingo atsitikimo darbe tyrimo priežasčių arba aplinkybių, arba sprendimus dėl nelaimingo atsitikimo darbe priežasčių ir aplinkybių. Subjektai, kuriems suteikta apskundimo teisė yra ne tik nukentėjęsysis ar jo atstovas, bet ir darbdavys ar darbdavio interesams atstovaujantis asmuo. Skirtingai nei lengvo nelaimingo atsitikimo darbe atveju Nuostatuose numatyta, kad kreiptis galima arba į Vyriausiąjį valstybinį darbo inspektorių, arba iškart į teismą. Taigi, Nuostatai numato dvi alternatyvias institucijas, kurioms gali būti paduotas skundas, priklausomai nuo subjekto valios. Tačiau atkreiptinas dėmesys, jog toks teisinis reguliavimas prieštarauja teisiniam reguliavimui, įtvirtintam LR DK 282 str. 2 d., kuris suteikia nukentėjusiajam ar jo atstovui teisę skųsti nelaimingo atsitikimo darbe tyrimo rezultatus ar išvadas Vyriausiajam valstybiniam darbo inspektoriui ir teismui. Manytina, kad reikia vadovautis LR DK įtvirtinta nuostata, kurią aiškinant nukentėjęsysis arba jo atstovas pirmiausia turi kreiptis į Vyriausiąjį valstybinį darbo inspektorių ir tik paskui į teismą. Apskundimo teisė įgyvendinama paduodant pareiškimą dėl atlikto nelaimingo atsitikimo darbe tyrimo ar sprendimų dėl nelaimingo atsitikimo darbe priežasčių, aplinkybių. Pastebėtina, kad nustatyti skirtingi pareiškimo padavimo Vyriausiajam valstybiniam darbo inspektoriui terminai: darbdavys ar jį atstovaujantis asmuo pareiškimą gali pateikti per 30 kalendorinių dienų nuo nelaimingo atsitikimo darbe tyrimo akto surašymo dienos, o nukentėjęsysis, jo ar šeimos atstovas, darbuotojų atstovas – per vienerius metus nuo nelaimingo atsitikimo darbe akto surašymo dienos.

Išnagrinėjęs gautus suinteresuotų asmenų pareiškimus Vyriausiasis valstybinis darbo inspektorius gali priimti dvejopą sprendimą – skirti papildomą ar pakartotinį nelaimingo atsitikimo darbe tyrimą arba atsisakyti skirti papildomą ar pakartotinį nelaimingo atsitikimo darbe tyrimą, nustačius, kad tam nėra pagrindo ir raštu apie tai informavus pareiškėją.

⁸⁴ 2007 m. birželio 21 d. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartis byloje *R. D. v. AB „Lietuvos dujos“*, Nr. AS17-75/2007, kat. 50.3.3 (S).

Pažymėtina, kad Vyriausiojo valstybinio darbo inspektoriaus sprendimas, kuriuo atsisakoma skirti papildomą ar pakartotinį nelaimingo atsitikimo darbe tyrimą, toliau gali būti skundžiamas teismui. LVAT vienoje iš savo nutarčių⁸⁵ yra pasisakęs, kad „<...> vadovaujantis bendroju administracinės teisės principu „galima viskas, kas yra leidžiama“, nustatančiu viešojo administravimo subjektų pareigą veikti tik teisės aktais suteiktų įgalinimų ribose, Nuostatai nustato baigtinį sąrašą sprendimų, kuriuos gali priimti Vyriausiasis valstybinis darbo inspektorius, išnagrinėjęs asmenų prašymus dėl nelaimingo atsitikimo darbe aplinkybių ir priežasčių, tai yra skirti papildomą ar pakartotinį nelaimingo atsitikimo darbe tyrimą arba neskirti papildomo ar pakartotinio tyrimo, nustačius, kad tam nėra pagrindo“.

Kalbant apie ginčus kilusius dėl tam tikrų procedūrinių nelaimingo atsitikimo darbe tyrimo taisyklių pažeidimo verta paminėti LVAT išnagrinėtą bylą⁸⁶, kurioje buvo nagrinėjamas ginčas dėl nelaimingo atsitikimo darbe tyrimo aktų teisėtumo. Ginčijamo nelaimingo atsitikimo darbe tyrimo aktai buvo surašyti remiantis Vyriausiojo valstybinio darbo inspektoriaus įsakymu, priimtu pagal nukentėjusiojo asmens prašymą dėl nelaimingo atsitikimo priežasčių ir aplinkybių patikslinimo, kuriuo pavesta vyresniajam darbo inspektoriui surašyti naujus nelaimingų atsitikimų darbe aktus, įvertinus nukentėjusio nuo nelaimingo atsitikimo darbe darbuotojo pataisas ir papildymus. Remdamasis nukentėjusiojo prašymu, vyresnysis darbo inspektorius patikslino įvykio aplinkybes ir priežastis ir atitinkamai pakeitė įrašus nelaimingų atsitikimų aktuose, tai yra iš esmės įvykdė papildomą tyrimą, nesilaikydamas Nuostatuose nustatytų procedūrinių reikalavimų, neištraukęs į tyrimą suinteresuotų asmenų ir panašiai. LVAT pažymėjo, kad „<...> šie taisyklių pažeidimai yra esminiai, dėl jų kyla pagrįstų abejonių, ar tinkamai buvo įvykdytas Vyriausiojo darbo inspektoriaus įsakymo pavedimas įvertinti nukentėjusiojo siūlomas pataisas ir pastabas, ir ar pagrįstai padaryti pakeitimai nelaimingų atsitikimų tyrimo aktuose⁸⁷“. Dėl to, LVAT nutartimi skundžiami nelaimingo atsitikimo darbe tyrimo aktai buvo panaikinti, o VDI pavesta iš naujo atlikti papildomą nelaimingo atsitikimo darbe tyrimą, laikantis Nuostatuose nustatytos tvarkos.

2007 m. gruodžio 28 d. nutartyje⁸⁸ LVAT sprendė ginčą dėl atsakovo – VDI Šiaulių skyriaus pareigūno sprendimo teisėtumo, kuriuo buvo papildytas nelaimingo atsitikimo darbe

⁸⁵ 2006 m. lapkričio 17 d. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartis byloje AB „Ekranas“ v. Lietuvos Respublikos valstybinės darbo inspekcijos Panevėžio skyrius, Nr.A14–1936/06, kat. 6.5(S).

⁸⁶ *Ibid.*

⁸⁷ *Ibid.*

⁸⁸ 2007 m. gruodžio 28 d. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartis byloje Kuršėnų buitinių paslaugų bendrovė v. Lietuvos Respublikos valstybinės darbo inspekcijos Šiaulių skyrius, A8 – 1203/2007, kat. 25.

tyrimo aktas. Pareiškėjas – Kuršėnų akcinė buitinių paslaugų bendrovė, reikalavo panaikinti sprendimą, teigdama, kad jis yra neteisėtas, nes jį priimant buvo pažeistos procedūros, turėjusios užtikrinti pareiškėjo teises – dalyvauti nelaimingo atsitikimo tyrime, būti laiku supažindintam su papildomo tyrimo rezultatais ir panašiai. LVAT remdamasis žemesnės instancijos (Šiaulių apygardos administracinio teismo) nustatytais bylos aplinkybėmis konstatavo, kad „<...> pareiškėjas – Kuršėnų akcinė buitinių paslaugų bendrovė su patvarkymu, kuriuo buvo pavesta atlikti papildomą įvykio tyrimą, nelaimingo atsitikimo tyrimo aktą papildant atitinkama medžiaga, buvo supažindintas tinkamai⁸⁹“. Todėl LVAT daro išvadą, kad pareiškėjui buvo žinoma apie papildomo tyrimo atlikimą. Taip pat pareiškėjui buvo pateiktas pasirašyti sprendimas, kuriuo buvo papildytas nelaimingo atsitikimo darbe tyrimo aktas, bei sudaryta galimybė pateikti savo pastabas dėl papildomo tyrimo rezultatų, kuria jis nustatyta tvarka ir realizavo VDI Šiaulių skyriui pateikdamas savo pastabas. Todėl LVAT konstatavo, kad „<...> papildomas nelaimingo atsitikimo tyrimas buvo atliekamas teisėtai, o pareiškėjo teisės, kurios yra nustatytos minėtais teisės aktais, šio tyrimo metu pažeistos nebuvo“. Pareiškėjo – Kuršėnų akcinės buitinių paslaugų bendrovės nurodytos kitos aplinkybės, kurios yra siejamos su per ilgu nelaimingo atsitikimo tyrimu, ilgu nepateikimu jam pasirašyti VDI Šiaulių skyriaus pareigūno sprendimo, kuriuo buvo papildytas nelaimingo atsitikimo darbe tyrimo aktas, yra susijusios ne su pareiškėjo teisių pažeidimu, o su galimu atsakovo – VDI Šiaulių skyriaus darbo drausmės reikalavimų pažeidimu, kuris įtakos ginčijamo sprendimo teisėtumui nedaro.

Iš darbdavio ir darbuotojo tarpusavio santykių kilę ginčai, laikomi ginčiais, kilusiais iš darbo teisinių santykių. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – LR CPK) 22 str. įtvirtinta, kad ginčus, kylančius iš civilinių, šeimos, darbo, intelektinės nuosavybės, bankroto, restruktūrizavimo ir kitų privatinų teisinių santykių nagrinėja bendrosios kompetencijos teismai⁹⁰. Nuostatuose yra nustatyta, kad lengvus nelaimingus atsitikimus darbe tiria darbdaviui atstovaujančio asmens įsakymu ar kitu tvarkomuoju dokumentu patvirtinta dvišalė komisija, sudaryta iš darbdavio ir darbuotojų atstovų. Taigi, remiantis LR CPK nustatytu teisiniu reguliavimu, ginčai dėl atlikto lengvo nelaimingo atsitikimo darbe tyrimo, kilę tarp darbdavio ir darbuotojo arba jų atstovų, turėtų būti priskirtini ir nagrinėjami bendrosios kompetencijos teismuose pagal LR CPK įtvirtintas taisykles.

⁸⁹ *Ibid.*

⁹⁰ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. Valstybės žinios, 2002, Nr.36-1340.

Tuo tarpu, vadovaujantis VDIĮ 2 str. ir Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo⁹¹ (toliau – ABTĮ) 2 str. 4 p. – VDI inspektoriai yra priskiriami viešojo administravimo subjektams. VDI kompetencijai priskirtas sunkių ir mirtinų nelaimingų atsitikimų darbe priežasčių ir aplinkybių tyrimas. Taigi, teisės aktai, surašyti VDI inspektoriaus atlikus nelaimingo atsitikimo darbe tyrimą yra laikomi valstybinio administravimo subjekto priimtais teisės aktais. Todėl vadovaujantis ABTĮ 15 str. 1 d. 1 p. bylos dėl VDI inspektoriaus priimtų aktų ir veiksnių teisėtumo, taip pat šių subjektų atsisakymo atlikti jų kompetencijai priskirtus veiksmus teisėtumo ir pagrįstumo ar vilkinimo atlikti tokius veiksmus yra priskirtinos ir nagrinėjamos administraciniuose teismuose. Taigi, kilę ginčai tarp darbuotojo ar jo atstovo, darbdavio ar jo atstovo ir nelaimingo atsitikimo darbe tyrimą atlikusios VDI (kaip viešojo administravimo subjekto) dėl nelaimingo atsitikimo darbe tyrimo ar tyrimo metu surašytų aktų, teisingi ne bendrosios kompetencijos, o administraciniams teismams. Šioje vietoje verta paminėti LVAT praktiką. Šis Teismas yra konstatavęs, kad „<...> Lietuvos Respublikos darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymo 44 str. 2 d. įtvirtintai nuostatai, jog visi nelaimingi atsitikimai darbe privalo būti ištirti, tyrimo rezultatai surašyti nustatytos formos dokumentuose ir užregistruoti Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo ir apskaitos nuostatų nustatyta tvarka, įgyvendinti, valstybės institucijoms ar kitiems asmenims suteikiami valdingi įgalinimai, atitinkamiems subjektams pavedama atlikti valdingą, vykdomąją veiklą, tai yra iš esmės vykdyti viešąjį administravimą⁹²“. LVAT padarė išvadą, kad dvišalės komisijos, sudarytos iš darbdavio atstovo(-ų) ir darbuotojų atstovo(-ų) saugai ir sveikatai, kuriai įstatymas paveda tirti lengvus nelaimingus atsitikimus darbe, veikla yra „<...> valdinga, teisės aktų vykdomoji veikla, tai yra šiai komisijai iš esmės pavesta vykdyti viešąjį administravimą“. Todėl ginčai dėl dvišalės komisijos surašytų nelaimingų atsitikimo darbe tyrimo aktų, taip pat ir pakartotinio tyrimo aktų, pagal savo pobūdį ir prigimtį teisingi administraciniams teismams. LVAT taip pat pažymėjo, kad „<...> kitoks teisės normų aiškinimas galėtų lemti ginčų dėl nelaimingų atsitikimų darbe

⁹¹ 1999 m. sausio 14 d. Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas. Valstybės žinios, 1999, Nr. 13-308.

⁹² 2007 m. birželio 1 d. Specialiosios teisėjų kolegijos ginčams dėl teisingumo tarp bendrosios kompetencijos teismo ir administracinio teismo spręsti nutartis byloje *R. D. v. AB „Lietuvos dujos“*, kat. 94.5. Buvo nagrinėjamas klausimas, ar ginčas dėl nelaimingo atsitikimo darbe pakartotinio tyrimo akto, atlikus lengvo nelaimingo atsitikimo darbe pakartotinį tyrimą, yra teisingas Vilniaus apygardos administraciniam teismui, kai šį tyrimą atliko dvišalė komisija, sudaryta iš darbdavio ir darbuotojų atstovų, nedalyvaujant viešojo administravimo subjektui – valstybinės darbo inspekcijos inspektoriui.

paskirstymą nagrinėti skirtingų kompetencijų teismams, o tai būtų neigiamas reiškinys, nes sudarytų sąlygas skirtingai praktikai formuotis, neatitiktų teisingumo interesų⁹³.

2007 m. lapkričio 15 d. byloje⁹⁴ LVAT nagrinėjo pareiškėjo – uždarnosios akcinės bendrovės „Veskonas“ (toliau – UAB „Veskonas“) atskirąjį skundą dėl Vilniaus apygardos administracinio teismo nutarties administracinėje byloje, kuria pareiškėjo skundą atsisakyta priimti, kaip neteisingą Vilniaus apygardos administraciniam teismui. Pareiškėjas UAB „Veskonas“ skundu kreipėsi į Vilniaus apygardos administracinį teismą, prašydamas panaikinti VDI Šiaulių skyriaus nelaimingo atsitikimo darbe N-1 formos aktą, taip pat panaikinti VDI lydraštį, kuriuo siunčiama nelaimingo atsitikimo darbe papildomo tyrimo medžiaga, kaip individualų teisės aktą. Vilniaus apygardos administracinis teismas sprendimą, atmesti pareiškėjo – UAB „Veskonas“ atskirąjį skundą, motyvavo tuo, kad lydraštis negali būti pripažįstamas individualiu teisės aktu, skūstinu administraciniam teismui, nes toks raštas pagal savo pobūdį nepriskirtinas aktams, esantiems ginčo administraciniame teisme dalyku. Pareiškėjo prašymas panaikinti VDI Šiaulių skyriaus nelaimingo atsitikimo darbe N-1 formos aktą taip pat nebuvo patenkintas, nes remiantis ABTĮ, „<...> skundas paduodamas tam administraciniam teismui, kurio veikimo teritorijoje yra viešojo ar vidaus administravimo subjekto, kurio teisės aktai ar veiksmai skundžiami, buveinė⁹⁵“. Todėl Vilniaus apygardos administracinis teismas konstatavo, kad skundą dėl šio reikalavimo pareiškėjas turėjo paduoti Šiaulių apygardos administraciniam teismui, o ne Vilniaus apygardos administraciniam teismui. Tačiau, LVAT konstatavo, kad pareiškėjas – UAB „Veskonas“, pareiškė kelis tarpusavyje susijusius reikalavimus skirtingiems subjektams (atsakovams), tai yra VDI ir VDI Šiaulių skyriui. Vadovaujantis ABTĮ, „<...> kai byloje yra keli tarpusavyje susiję reikalavimai, iš kurių vieni priskirtini Vilniaus apygardos administraciniam teismui, o kiti – kitų apygardų administraciniams teismams, byla turi būti nagrinėjama Vilniaus apygardos administraciniame teisme⁹⁶“. Šiuo atveju reikalavimai VDI priskirtini Vilniaus apygardos administraciniam teismui, o VDI Šiaulių skyriui – Šiaulių apygardos administraciniam teismui. LVAT padarė išvadą, kad pareiškėjo – UAB „Veskonas“ skundas priskirtinas nagrinėti Vilniaus apygardos administraciniam teismui.

⁹³ *Ibid.*

⁹⁴ 2007 m. lapkričio 15 d. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartis byloje UAB „Veskonas“ v. Lietuvos Respublikos valstybinė darbo inspekcija, Nr. AS11 – 501/2007, kat. 50.3.2 (S).

⁹⁵ 1999 m. sausio 14 d. Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 35 str., 17 str. 3 d. Valstybės žinios, 1999, Nr. 13-308.

⁹⁶ *Ibid.*

Apibendrinant tai, kas aukščiau išdėstyta, teismų praktika dėl ginčų, kylančių dėl nelaimingo atsitikimo darbe tyrimo procedūros pažeidimų, nėra labai gausi. Dažniausiai nesutarimai kyla dėl to, ar nelaimingas atsitikimas darbe atitinka įstatymuose ir poįstatyminiuose teisės aktuose nustatytas draudiminio įvykio sąlygas, ar sprendimas priimtas kompetentingos institucijos dėl nelaimingo atsitikimo darbe pripažinimo nedraudiminiu įvykiu yra pagrįstas.

3. Nelaimingi atsitikimai darbe kaip draudiminiai įvykiai

Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo svarba – priklausomai nuo nelaimingo atsitikimo darbe tyrimo metu nustatytų aplinkybių ir priežasčių, nelaimingas atsitikimas darbe, remiantis Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatyme, Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo išmokų nuostatuose nustatytomis sąlygomis, yra pripažįstamas draudiminiu arba nedraudiminiu įvykiu. Pažymėtina, kad nelaimingų atsitikimų darbe priežastis nustato VDI⁹⁷, tačiau sprendimą dėl nelaimingo atsitikimo darbe pripažinimo ar nepripažinimo draudiminiu įvykiu priima VSDFV teritorinio skyriaus direktorius arba direktoriaus pavaduotojas⁹⁸, remiantis tyrimą atlikusių subjektų surašytais aplinkybių ištyrimo ir patvirtinimo dokumentais, tyrimo metu surinka ir VSDFV pateikta medžiaga. Būtent VSDFV teritoriniai skyriai yra „<...> kompetentinga viešojo administravimo institucija, turinti teisę pripažinti nelaimingą atsitikimą darbe nedraudiminiu įvykiu ir galinti priimti sprendimus šių visuomeninių santykių srityje“⁹⁹. Verta pažymėti, kad nelaimingo atsitikimo darbe pripažinimas nedraudiminiu įvykiu sukelia labai svarbius teisinius padarinius, nes apdraustasis, o jam mirus – jo šeimos nariai – netenka teisės į visas socialines garantijas, numatytas Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatyme. Deklaruojama, jog Lietuvos Respublikos valstybė yra socialiai orientuota (tai *inter alia* išplaukia iš Konstitucijos 48 str.), todėl manytina, jog įstatymų leidėjas turi nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kuris užtikrintų socialinę paramą nedarbo atveju, kai nedarbą sąlygojo nelaimingas

⁹⁷ 2003 m. liepos 1 d. Lietuvos Respublikos darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymo 73 str. 4 d. Valstybės žinios, 2003, Nr. 70-3170.

⁹⁸ 2004 m. kovo 22 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 309 patvirtintų Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo išmokų nuostatų 31 p. Valstybės žinios, 2004, Nr. 44-1448.

⁹⁹ 2008 m. kovo 28 d. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartis administracinėje byloje dėl įrodinėjimų standartų nelaimingą atsitikimą darbe pripažįstant nedraudiminiu įvykiu pagal Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo 7 str. 2 d. 2 p., Nr. A-556-601/2008, kat. 6.5.

atsitikimas darbe. Nagrinėjant klausimą dėl nelaimingo atsitikimo darbe pripažinimo ar nepripažinimo draudiminiu įvykiu VSDFV teritoriniai skyriai visų pirma nustato, ar nelaimingo atsitikimo darbe metu:

- 1) įmonė, įstaiga ar organizacija yra registruota draudėju;
- 2) draudėjas moka socialinio draudimo įmokas;
- 3) draudėjas yra pateikęs VSDFV teritoriniam skyriui pranešimą apie asmens priėmimą į darbą;
- 4) asmuo nėra draudžiamas valstybės lėšomis nelaimingų atsitikimų, susijusių su tarnyba, draudimu¹⁰⁰.

Pažymėtina, kad be aukščiau išvardytų sąlygų tam, kad nelaimingas atsitikimas darbe būtų pripažintas draudiminiu įvykiu, jis turi atitikti ir Nelaimingų atsitikimų darbe bei profesinių ligų socialinio draudimo įstatyme nustatytas sąlygas¹⁰¹.

Galima teigti, kad apskritai kalbėti apie nelaimingą atsitikimą darbe būtų neįmanoma, jeigu įvykio metu tarp nukentėjusiojo, tai yra darbuotojo, ir darbdavio neegzistuoja darbo teisiniai santykiai. Darbo teisiniai santykiai yra svarbiausia sąlyga, kuriai nesant apskritai įvykį traktuoti kaip nelaimingą atsitikimą darbe būtų neįmanoma. Ši sąlyga yra pirminė ir iš jos kildinamos visos kitos sąlygos, kurioms esant įvykis pripažįstamas nelaimingu atsitikimu darbe. Darbo teisinių santykių egzistavimą liudija tarp darbuotojo ir darbdavio sudaryta darbo sutartis. Šiuo atveju, darbo sutartis yra svarbi tuo aspektu, kad įvykus nelaimingam atsitikimui darbe svarbu nustatyti subjektą, tai yra konkretų darbdavį, kuris moka nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įmokas ir kuriam tenka su nelaimingu atsitikimu darbe susijusi atsakomybė bei iš to kylančios pasekmės ir pareigos, tarp kurių – pareiga tinkamai organizuoti nelaimingo atsitikimo darbe tyrimo procedūrą. Pažymėtina, kad sudarytos darbo sutarties rūšis nelaimingą atsitikimą darbe pripažįstant draudiminiu įvykiu neturi jokios reikšmės. Svarbu, kad nelaimingo atsitikimo darbe metu darbo teisiniai santykiai tarp darbuotojo ir darbdavio būtų nenutrūkę.

Viena iš sąlygų, nelaimingą atsitikimą darbe pripažįstant draudiminiu įvykiu yra darbo laikas. Nelaimingas atsitikimas darbe yra pripažįstamas draudiminiu įvykiu, jeigu įvyksta darbuotojui dirbant darbo laiku. Tais atvejais, kai darbuotojui darbo laikas draudėjo, tai yra

¹⁰⁰ 2004 m. kovo 22 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 309 patvirtintų Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo išmokų nuostatų 25 p. Valstybės žinios, 2004, Nr. 44-1448.

¹⁰¹ 1999 m. gruodžio 23 d. Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe ar profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo 6 str. Valstybės žinios, 1999, Nr.110-3207.

darbdavio, nėra nustatytas, tai draudėjo nustatytu darbo laiku, taip pat atskiru draudėjo nurodymu paskirtu dirbti laiku bei dirbant tarnybinių komandiruočių laiku¹⁰². Pažymėtina, jog darbo laiko sąvoka yra gana plati ir apima ne tik laiką, kai darbuotojas faktiškai dirba ir atlieka savo darbinės funkcijas, bet ir laiką, skirtą darbo vietai, darbo įrankiams, saugos priemonėms paruošti ir sutvarkyti. LR DK pateikia darbo laiko struktūrą: darbo laiką taip pat sudaro privalomųjų medicininių apžiūrų laikas, laikas, skirtas stažuotėms, kvalifikacijos kėlimui darbovietėje ar mokymo centruose, nušalinimo nuo darbo laikotarpis, kai darbuotojas privalo laikytis darbovietėje nustatytos tvarkos, prastovos laikas bei kiti norminių teisės aktų nustatyti laikotarpiai¹⁰³. Todėl galima būtų teigti, kad draudiminius įvykius turėtų būti pripažinti ir tie nelaimingi atsitikimai darbe, kurie įvyko paminėtais laikotarpiais, tačiau, manytina, jog socialiniame draudime yra reikšmingas konkrečiam darbuotojui nustatytas darbo laikas. Darbo laikas šiuo atveju apibrėžia darbo procesą, todėl abejotina, ar jis plačiau gali būti aiškinamas ir ar gali būti išvedama analogija su LR DK pateikta darbo laiko struktūra. Šiuo atveju vertėtų paminėti LVAT praktiką. 2003 m. lapkričio 24 d. LVAT išnagrinėtoje byloje¹⁰⁴ buvo nustatyta, kad klasės auklėtojai R. R. įvykusi avarija, kurios metu R. R. žuvo 2 val. 30 min. vykstant su abiturientais išleistuvių proga palydėti saulės, turėtų būti laikoma draudiminiu įvykiu. LVAT pasisakė, kad „<...> nors šiuo atveju nebuvo darbdavio tiesioginio pavedimo, bet pavesto darbo vykdymas turi būti suprantamas, kaip protingas pedagogo profesinių pareigų, iki pasibaigs mokyklos baigimo iškilmės (neoficialioji jos dalis), įgyvendinimas“. Vertėtų pažymėti, kad LVAT šiuo atveju pripažindamas nelaimingą atsitikimą susijusį su darbu taikė teisingumo ir protingumo kriterijus, o ne vien formalias įstatymo nuostatas.

Nelaimingas atsitikimas darbe bus pripažintas draudiminiu įvykiu tuo atveju, jeigu įvyko nukentėjusiajam dirbant darbo sutartyje sulygta darbą, taip pat atliekant kitus darbdavio pavestus su jo vykdoma veikla susijusius darbus darbdavio naudai arba atliekant viešojo administravimo funkcijas¹⁰⁵. Taigi, labai svarbu, kad nelaimingo atsitikimo darbe metu darbuotojas dirbtų jo specialybę, profesiją ar kvalifikaciją atitinkantį darbą ir atliktų darbinės funkcijas, kurios yra numatytos ir tiesiogiai pavestos darbuotojui darbo sutartimi. LVAT 2006 m. balandžio 5 d.

¹⁰² 1999 m. gruodžio 23 d. Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe ar profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo 6 str. 1 d. 1 p. Valstybės žinios, 1999, Nr.110-3207.

¹⁰³ Lietuvos Respublikos darbo kodeksas 143 str. 1d. Valstybės žinios, 2002, Nr.64-2569.

¹⁰⁴ 2003 m. lapkričio 24 d. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartis byloje V. R. v. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Klaipėdos skyrius, Nr. A7-1096/03, kat. 25(S).

¹⁰⁵ 1999 m. gruodžio 23 d. Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe ar profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo 6 str. 1 d. 2 p. Valstybės žinios, 1999, Nr.110-3207.

nutartyje¹⁰⁶ yra konstatavęs, kad pareiškėjui įvykęs nelaimingas atsitikimas darbe nėra draudiminis įvykis. Pareiškėjas buvo UAB „V.M.“ apsaugos darbuotojas, kurio darbo vieta 2004 m. birželio mėn. iš 18 dienos į 19 dieną buvo naktinis klubas „P“, o darbo laikas – nuo 22 val. iki 6 val. darbdavio nurodymo pareiškėjui vykti į kitą naktinį klubą „K“ nebuvo, pagal praktiką, kuri atitiko darbdavio nustatytą tvarką, apsaugos darbuotojai niekada nebuvo kviečiami į kitą darbo vietą nei jų budėjimo metu, nei po darbo, todėl LVAT konstatavo, kad pareiškėjo vykimo į naktinį klubą „K“ 2004 m. birželio 19 d. tikslas nebuvo susijęs su jo darbinių pareigų vykdymu. Kyla pagrįstas klausimas dėl įstatymo formuluotės „dirbant darbdavio pavestus su jo vykdoma veikla susijusius darbus darbdavio naudai“, nes neaišku, ar tokiais atvejais užtenka darbdavio žodinio nurodymo atlikti darbuotojui tam tikrus darbus, ar toks pavedimas dėl darbų, turi būti išreikštas raštu? 2008 m. gruodžio 12 d. LVAT nutartimi¹⁰⁷ panaikino žemesnės instancijos administracinio teismo sprendimą, kuriuo VDI Alytaus skyriaus nelaimingo atsitikimo darbe tyrimo aktas buvo panaikintas dėl to, jog nelaimingas atsitikimas, įvykęs V. V. nebuvo pripažintas susijusiu su darbu remiantis liudytojų parodymais. Žemesnės instancijos teismas konstatavo, jog liudytojų parodymai, jog darbdavio atstovas V. P. davė nurodymus V. V. jo poilsio dieną dirbti A. S. ūkyje, nėra pakankami nustatyti, jog V. V. įvykęs mirtinas nelaimingas atsitikimas yra susijęs su darbu. Kauno apygardos administracinis teismas konstatavo, jog V. V. poilsio dieną dirbo darbus, nesulygtus darbo sutartimi, ir rašytinių įrodymų, kad jis dirbo darbdavio iniciatyva ar jam žinant, nėra. Tačiau LVAT pasisakė, jog „<...> liudytojų parodymai turi būti vertinami, kaip pakankami, nelaimingą atsitikimą darbe pripažįstant susijusiu su darbu, nes remiantis ABTĮ 57 str. 1 ir 2 d., įrodymai administracinėje byloje yra visi faktiniai duomenys, priimti bylą nagrinėjančio teismo ir kuriais remdamasis teismas įstatymų nustatyta tvarka konstatuoja, kad yra aplinkybės, pagrindžiančios proceso šalių reikalavimus bei atsikirtimus, ir kitokios aplinkybės, turinčios reikšmės bylai teisingai išspręsti, arba kad jų nėra¹⁰⁸“. Minėti faktiniai duomenys nustatomi tokiomis priemonėmis: proceso šalių ir jų atstovų paaiškinimais, liudytojų parodymais, specialistų paaiškinimais ir ekspertų išvadomis, daiktiniais įrodymais, dokumentais ir kitais rašytiniais, garso bei vaizdo įrodymais.

¹⁰⁶ 2006 m. balandžio 5 d. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartis byloje V. A. v. *Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Klaipėdos skyrius*, Nr. A6-869-06, kat. 6.5. (S).

¹⁰⁷ 2008 m. gruodžio 12 d. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartis byloje UAB „(duomenys neskelbtini)“ v. *Lietuvos Respublikos valstybinės darbo inspekcijos Alytaus skyrius*, Nr. A-756-1991/2008, kat. 38(S).

¹⁰⁸ *Ibid.*

Kita sąlyga tam, kad nelaimingas atsitikimas darbe būtų pripažintas draudiminiu įvykiu, yra darbuotojui mokamas darbo užmokestis, nuo kurio darbdavys moka arba turi mokėti nelaimingų atsitikimų darbe socialinio draudimo įmokas. Darbo užmokestis apibrėžiamas kaip „<...> atlyginimas, kurį darbdavys moka darbuotojui, atliekančiam darbo funkcijas“¹⁰⁹.

Pažymėtina, kad tik esant visoms aukščiau išvardintoms sąlygoms nelaimingas atsitikimas darbe gali būti pripažintas draudiminiu įvykiu, tačiau be šių sąlygų įstatymų leidėjas dar pateikia sąrašą atvejų, kuriems esant nelaimingas atsitikimas darbe taip pat yra pripažįstamas draudiminiu įvykiu. Vienas iš tokių atvejų, kai nelaimingas atsitikimas įvyksta papildomų, specialių pertraukų ar pertraukų pailsėti ir pavalgyti metu¹¹⁰. Svarbu, kad darbuotojas nelaimingo atsitikimo metu būtų darbo vietoje, įmonės patalpose ar jos teritorijoje. LR DK reglamentuoja, kad pertrauka pailsėti ir pavalgyti negali būti ilgesnė kaip dvi valandos ir trumpesnė kaip pusė valandos¹¹¹. Pažymėtina, kad ši poilsio laiko rūšis nėra įskaitoma į darbo laiką ir jos metu darbuotojui suteikiama teisė palikti savo darbo vietą¹¹², tačiau vadovaujantis įstatyminiu reglamentavimu nelaimingais atsitikimais darbe nebus pripažįstamos tokios nelaimės, kurios įvyko darbuotojui esant ne savo darbo vietoje, ne įmonės patalpose ar už įmonės teritorijos ribų. Kalbant apie nelaimingus atsitikimus, kurie įvyko papildomų pertraukų metu, į nukentėjusiųjų subjektų ratą patenka ne visi dirbantieji, o tik tie, kuriems, remiantis sveikatos priežiūros įstaigos išvada, yra nustatytas specialus darbo ir poilsio laiko režimas. Taigi, papildomos pertraukos gali būti suteikiamos nepilnamečiams, nėščioms ir neseniai pagimdžiusioms darbuotojoms, senatvės pensininkams bei neįgaliesiems darbuotojams. Specialiųjų pertraukų poreikis kyla tiems darbuotojams, kurie dirba specifinėmis darbo sąlygomis. Tokių darbo sąlygų sąrašas yra pateiktas LR DK 159 str. 3 d¹¹³.

Ankščiau jau buvo minėta, kad išplėtus nelaimingų atsitikimų darbe sampratą prie nelaimingų atsitikimų darbe priskiriami ir įvykiai, įvykę darbuotojo kelyje į darbą ar iš darbo. Pastebėtina, jog įstatymų leidėjas nenustato tokio teisinio reguliavimo, jog nelaimingo atsitikimo darbe pripažinimas draudiminiu įvykiu būtų siejamas su darbuotojo pasirinktos transporto priemonės rūšimi. Taigi, galima teigti, kad nelaimingais atsitikimais darbe turėtų būti pripažintos

¹⁰⁹ NEKROŠIUS, I.; BUŽINSKAS, G.; ČIOŠYS, P.A. *et. al. Darbo teisė. Vadovėlis.* – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2008, 308 p.

¹¹⁰ 1999 m. gruodžio 23 d. Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe ar profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo 6 str. 4 d. 2 p. Valstybės žinios, 1999, Nr.110-3207.

¹¹¹ Lietuvos Respublikos darbo kodekso 158 str. 1 d.// Valstybės žinios, 2002, Nr.64-2569.

¹¹² NEKROŠIUS, I.; BUŽINSKAS, G.; ČIOŠYS, P.A. *et. al. Darbo teisė. Vadovėlis.* – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2008, p. 290.

¹¹³ Lietuvos Respublikos darbo kodekso 159 str. 3 d. Valstybės žinios, 2002, Nr.64-2569.

ir tokios nelaimės, kai darbuotojas į darbą vyksta ne įmonės, o asmeniniu ar viešuoju transportu, jeigu atlikus nelaimingo atsitikimo darbe tyrimą jis atitinka ir kitas sąlygas. Užsienio valstybėse nelaimingiems atsitikimams taip pat prilyginami nelaimingi atsitikimai, darbuotojui vykstant į darbą ar iš jo. Tačiau tokie nelaimingi atsitikimai yra apibrėžiami nevienodai. Pavyzdžiui, Rusijos Federacijoje prie draudiminių įvykių priskiriami tik tokie nelaimingi atsitikimai, kurie įvyksta darbuotojui naudojantis darbdavio suteikta transporto priemone¹¹⁴. VSDFV 2001 m. rugpjūčio 16 d. išaiškinime Nr. 307-15-3366¹¹⁵ yra nurodžiusi, kad „<...> draudiminiu įvykiu nelaikomas nelaimingas atsitikimas, įvykęs darbo dienomis tarp darbovietės ir gyvenamosios vietos, vykstant tiesioginiu maršrutu (pagrindu laikomas trumpiausias maršrutas visuomeniniu transportu), tačiau pakeliui aplankant įvairius objektus, pavyzdžiui: parduotuvę, kirpyklą, restoraną ir panašiai, arba vykstant netiesioginiu maršrutu“. Tačiau, kiekvienu konkrečiu atveju, atliekant tyrimą ir sprendžiant klausimą, ar tokį įvykį galima priskirti prie nelaimingų atsitikimų pakeliui į darbą ar iš darbo bei pripažinti draudiminiu įvykiu, turėtų būti atidžiai vertinamos faktinės aplinkybės, atsižvelgiama į teisingumo ir protingumo kriterijus, socialinio draudimo paskirtį bei tikslus.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad įstatymų leidėjas draudiminiais įvykiais pripažįsta ir tuos nelaimingus atsitikimus darbe, kai darbuotojas neatlieka darbinės veiklos ir nedirba darbdavio interesais. Tai atvejai, kai nelaimingi atsitikimai įvyksta išpėjimo apie darbo sutarties nutraukimą laikotarpiu darbuotojui ieškantis naujo darbo¹¹⁶. LR DK įtvirtinta darbdavio pareiga išpėjimo apie darbo sutarties nutraukimą laikotarpiu darbuotojui suteikti laisvo nuo darbo laiko naujo darbo paieškoms¹¹⁷. Tokio laikotarpio trukmė negali būti mažesnė kaip 10 procentų darbo laiko normos, tenkančios darbuotojui per išpėjimo laikotarpį¹¹⁸. Taigi, šiuo atveju nelaimingas atsitikimas darbe bus pripažintas draudiminiu įvykiu, jeigu atsitiko darbuotojui esant už įmonės teritorijos ribų, bet darbo laiką išnaudojant naujo darbo paieškoms. Šioje vietoje kyla pagrįstas klausimas, kaip tyrimo metu faktiškai nustatyti, kad darbuotojas nelaimingo atsitikimo metu

¹¹⁴ *Федеральный закон „Об обязательном социальном страховании от несчастных случаев на производстве и профессиональных заболеваний.“* Статья 3. [interaktyvus]. [žiūrėta: 2009 m. kovo 12 d.]. Prieiga per internetą <<http://www.akdi.ru/gd/proekt/069876GD.SHTM>>.

¹¹⁵ Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos 2001 m. rugpjūčio 16 d. išaiškinimas Nr. 307-15-3366 „Dėl nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų pripažinimo draudiminiais įvykiais tvarkos 5 ir 6 punktų taikymo“. Informaciniai pranešimai, 2001, Nr. 66.

¹¹⁶ 1999 m. gruodžio 23 d. Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe ar profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo 6 str. 4 d. 3 p. Valstybės žinios, 1999, Nr.110-3207.

¹¹⁷ Lietuvos Respublikos darbo kodekso 130 str. 3 d.// Valstybės žinios, 2002, Nr.64-2569.

¹¹⁸ NEKROŠIUS, I.; BUŽINSKAS, G.; ČIOŠYS, P.A. *et. al. Darbo teisė*. Vadovėlis. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2008, 255 p.

būdamas ne įmonės teritorijoje ir ne darbo vietoje ieškojo naujo darbo, o nevykdė veiklos, nesusijusios nei su darbdavio, nei su jo paties darbiniais interesais?

Nelaimingi atsitikimai darbe gali įvykti ir apdraustiesiems atliekant įstatymų nustatytas valstybines, visuomenines ar piliečio pareigas. Pažymėtina, kad Lietuvoje nelaimingi atsitikimai yra suprantami pakankamai siaurai, nes valstybinė, visuomeninė ir piliečio pareiga yra laikoma tik tokia, nuo kurios mokamas arba kompensuojamas darbo užmokestis, nuo kurio mokamos arba turi būti mokamos nelaimingų atsitikimų darbe socialinio draudimo įmokos¹¹⁹. Prie tokių pareigų priskiriama, pavyzdžiui, kiekvieno piliečio pareiga išgelbėti žmogaus gyvybę, tam tikras materialines vertybes gaisro, avarijos, stichinės ar kitokios nelaimės įmonėje likvidavimo metu, taip pat vykimas liudyti pagal teismo šaukimą. Nelaimingi atsitikimai darbe bus pripažįstami draudimoniais įvykiais net ir tais atvejais, kai darbuotojas darbdavio rašytiniu pavedimu ar nurodymu dalyvauja sporto, kultūros renginiuose, darbo metu dalyvauja įstatymuose numatytoje visuomeninėje veikloje. Tačiau kyla klausimas, ar pagrįstai pagal įstatyminių reglamentavimą nedraudiminiu įvykiu reikėtų vertinti kraujo donoro patirtą nelaimingą atsitikimą, nes darbo užmokesčio mokėjimas tokiems darbuotojams nenumatytas¹²⁰. Taip pat ir patirtas sveikatos sužalojimas, pavyzdžiui, ginant kitą asmenį nuo užpuolimo, ne visada bus laikomas draudiminiu įvykiu. Tai patvirtina ir LVAT praktika. 2005 m. lapkričio 25 d. sprendime¹²¹ LVAT *inter alia* konstatavo, kad pirmosios instancijos teismo vertinimu įvykis, kai I. M. tarnybinės komandiruotės metu buvo mirtinai sužalotas bandant iš A. M. atimti peilį, tai yra atliko pilietinę pareigą, turėtų būti pripažintas draudiminiu įvykiu. Tačiau LVAT sutiko su apeliacinės instancijos teismo pozicija, jog toks nelaimingas atsitikimas, įvykęs I. M., negali būti laikomas draudiminiu įvykiu, kadangi neatitinka Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių socialinio draudimo įstatymo 6 str. 4 d. 4 p. numatytos situacijos. Manytina, kad sąvoka „pilietinė pareiga“ yra ir turėtų būti suprantama žymiai plačiau. LAT yra nurodęs, kad „<...> pilietinės pareigos vykdymas – tai asmens, kaip valstybės piliečio ar visuomenės nario, vykdymas bet kokios visuomenei naudingos veiklos, kurią vykdyti tiesiogiai įpareigoja ir įgalioja Lietuvos Respublikos Konstitucija, kiti teisės aktai, taip pat ir kitos visuomenei naudingos veiklos vykdymas (liudijimas teisme, pranešimas teisėsaugos institucijoms apie rengiamą, daromą ar

¹¹⁹ 1999 m. gruodžio 23 d. Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe ar profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo 6 str. 4 d. 4 p. Valstybės žinios, 1999, Nr.110-3207.

¹²⁰ Lietuvos Respublikos darbo kodekso 218 str. Valstybės žinios, 2002, Nr.64-2569.

¹²¹ 2005 m. lapkričio 25 d. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartis byloje R.M., A. M. v Valstybinio socialinio draudimo Klaipėdos skyrius, Nr. A2-1726-05, kat. 25(S).

padarytą nusikaltimą, užpulto asmens gynimas ir panašiai.)¹²² <...>“, todėl manytina, jog darbuotojo patirtas sužalojimas, atliekant pilietinę pareigą, turėtų būti prilyginamas nelaimingam atsitikimui darbe, nepriklausomai nuo to, ar už tokios pareigos vykdymą yra numatyta mokėti ar kompensuoti darbo užmokestį.

Įdomu tai, kad įstatymų leidėjas nelaimingais atsitikimais darbe pripažįsta ir tuos įvykius, kurie atsitiko darbuotojui dirbant ne darbdavio įmonės, įstaigos ar organizacijos teritorijoje, o darbuotojo namuose. Tiesa, nukentėjusiais šiuo atveju yra laikomi specifiniai darbo teisinių santykių subjektai, tai yra darbuotojai namudininkai, kurie dirba pagal darbo sutartį, kurioje numatyta, kad darbdavio pavestas funkcijas jie atlieka savo namuose. Nelaimingi atsitikimai darbe, įvykę darbuotojui (namudininkui) dirbant darbo vietoje (namuose) darbdavio naudai, draudiminiais įvykiais pripažįstami tik tais atvejais, kai nelaimę sukėlė darbdavio pateiktos medžiagos arba darbo priemonės, taip pat pats gamybos procesas¹²³. Visgi, abejotina, ar situacija kai nelaimingas atsitikimas darbe įvyksta namudininkui darbo procese naudojant ne darbdavio pateiktas medžiagas, o savo nuožiūra įsigytus ar gautus darbo išteklius, tačiau atliekant darbą darbdavio interesais, yra socialiai teisinga, nes vadovaujantis įstatymu tokie įvykiai gali būti ir nepripažinti draudiminiais.

Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymas nustato, kad įvykis darbe kai darbuotojas mirė dėl ligos, nesusijusios su darbu, nepriskiriamas prie nelaimingo atsitikimo darbe¹²⁴. Svarbu pažymėti, kad liga, sukėlusį darbuotojo mirtį, turi būti sąlygota išorinių, nesusijusių su darbu veiksnių. Pavyzdžiui, liga gali būti paveldėta, o ne sukelta pavojingo ar kenksmingo darbo aplinkos poveikio. Šiuo atveju yra svarbios sveikatos priežiūros įstaigos išvados ar medicininės ekspertizės įstaigos išvados, kuriomis patvirtinama, kad liga yra nulemta bendro pobūdžio sveikatos sutrikimų, o ne nesveikų ar nesaugių darbo sąlygų. LVAT 2003 m. kovo 26 d. išnagrinėjo bylą¹²⁵, kurioje buvo sprendžiamas klausimas, ar V. B. įvykęs mirtinas nelaimingas atsitikimas darbe (kritimas pro atidarytas automobilinio kranų kabinos duris) yra sąlygotas bendro susirgimo (epilepsijos priepuolio), todėl turėtų būti pripažintas nedraudiminiu įvykiu. LVAT konstatavo, kad „<...> sveikatos priežiūros įstaiga turi konstatuoti

¹²² 2004 m. birželio 18 d. LAT Senato nutarimas Nr. 46 „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei byloje“ ir „Teismų praktikos byloje dėl nusikaltimų žmogaus gyvybei apžvalga“. Teismų praktika, 2004, Nr. 21, p. 220.

¹²³ 1999 m. gruodžio 23 d. Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe ar profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo 6 str. 5 d., 3 str. 11 p. Valstybės žinios, 1999, Nr.110-3207.

¹²⁴ *Ibid.*

¹²⁵ 2003 m. kovo 26 d. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartis byloje *A. B. v Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Klaipėdos skyrius*, Nr.A7-311/2003, kat. 25(S).

bendrajį susirgimą, tačiau šios įstaigos neįgyja kompetencijos pripažinti, jog įvykis darbe yra sąlygotas bendrojo susirgimo, nes šis faktas yra vienas iš įvykio sudėties elementų <...>“, taigi jis turi būti nustatinėjamas atliekant įvykio tyrimą ir priimant sprendimą dėl įvykio pripažinimo draudiminiu ar nedraudiminiu.

Kaip jau buvo minėta anksčiau, sprendimą dėl nelaimingo atsitikimo darbe pripažinimo draudiminiu arba nedraudiminiu įvykiu priima VSDFV teritorinio skyriaus direktorius arba direktoriaus pavaduotojas. 2009 m. kovo 2 d. išnagrinėtoje byloje¹²⁶ LVAT pagrįstai konstatavo, kad pirmosios instancijos teismas, nagrinėjęs bylą, neturėjo pagrindo pripažinti nelaimingo atsitikimo pakeliui į darbą draudiminiu įvykiu ir taip pakeisti VSDFV Pasvalio skyriaus sprendimo dėl įvykio pripažinimo nedraudiminiu, nes „<...> kompetentinga viešojo administravimo institucija, turinti teisę pripažinti nelaimingą atsitikimą darbe draudiminiu, yra VSDFV teritoriniai skyriai, o ne teismas¹²⁷“. Pažymėtina, jog įstatymu yra nustatytos sąlygos, kurios nors vienos egzistavimas reiškia, jog nelaimingas atsitikimas darbe bus pripažintas nedraudiminiu įvykiu¹²⁸.

Nelaimingas atsitikimas, nesusijęs su darbu, yra įvykis, kurį ištyrus nustatoma, kad nukentėjusysis sąmoningai siekė, kad įvyktų nelaimingas atsitikimas ir sąmoningai siekė tam tikrų savo veiklos rezultatų (neigiamų padarinių, žalos), pavyzdžiui, sąmoningai pasikėsino į savo gyvybę, sveikatą arba nusižudė. Įstatymo leidėjo vartojamas žodis „sąmoningai“ suponuoja vieną iš kaltės formų – tyčią, taigi, nelaimingi atsitikimai darbe nebus pripažįstami draudiminiais įvykiais esant tyčinei kaltės formai. Sąmoningas siekis, kad įvyktų nelaimingas atsitikimas darbe, turi būti įrodytas remiantis teisėsaugos institucijų, sveikatos priežiūros įstaigų ar nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo komisijos išvadomis¹²⁹. Remiantis VDI pateikta informacija¹³⁰ apie įvykusių sunkių ir mirtinų nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo eigą nuo 2008 m. sausio 1 d. iki 2008 m. gruodžio 31 d., iš tirtų 85 mirtinų nelaimingų atsitikimų darbe atvejų net 7 tyrimo procedūros buvo nutrauktos tyrimo metu nustačius, kad darbovietėje miręs darbuotojas siekė

¹²⁶ 2009 m. kovo 2 d. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo sprendimas byloje *V. S. v. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Pasvalio skyrius*, Nr. Nr. A63 – 286/2009, kat. 6.5 (S).

¹²⁷ *Ibid.*

¹²⁸ 1999 m. gruodžio 23 d. Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe ar profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo 7 str. Valstybės žinios, 1999, Nr.110-3207.

¹²⁹ *Ibid.*

¹³⁰ *Mirtinų ir sunkių nelaimingų atsitikimų tyrimo eiga 2008-01-01 – 2008-11-17 (2008-11-17 duomenys)*. [interaktyvus]. [žiūrėta: 2009 m. kovo 12 d.]. Prieiga per internetą <http://www.vdi.lt/index.php?1067256317#NA_lentele>.

susižaloti pats. Tuo pačiu laikotarpiu atliekant sunkių nelaimingų atsitikimų darbe tyrimą iš 179 atvejų tyrimas dėl tos pačios priežasties, tai yra nustačius, jog sunkią nukentėjusiojo darbuotojo traumą sąlygojo jo paties siekis pakenkti savo sveikatai ar gyvybei, buvo nutrauktas tik vienu atveju¹³¹. Pažymėtina, kad Lietuvoje konstatavus nukentėjusiojo tyčią, nelaimingas atsitikimas darbe yra pripažįstamas nedraudiminiu įvykiu ir neskiriama socialinio draudimo išmoka. Tai yra socialinio draudimo įstaiga neturi teisės priimti sprendimo sumažinti draudimo išmoką, atsižvelgus į nukentėjusiojo kaltės formą. Tuo tarpu Rusijos Federacijoje yra atsižvelgiama į nukentėjusiojo kaltę ir nukentėjusiojo asmens didelis neatsargumas vertinamas kaip pagrindas sumažinti periodinę draudimo išmoką (iki 25 procentų), nukentėjusiojo mirties atveju į kaltę neatsižvelgiama, bet tyčia yra pagrindas neskirti draudimo išmokos, jeigu tyčią patvirtina teisėsaugos institucijos¹³².

Nelaimingi atsitikimai darbe taip pat nepripažįstami draudiminiais įvykiais, kai darbuotojas susižalojo ar mirė darydamas nusikalstamą veiką, nesvarbu, kokia nusikalstamos veikos rūšis buvo padaryta – nusikaltimas ar baudžiamasis nusižengimas. Svarbu tai, kad nusikalstamos veikos faktas turi būti nustatytas ir patvirtintas ikiteisminio tyrimo institucijos arba teismo. Veika, susijusi su administracinės teisės pažeidimu, išskyrus darbo saugos ir darbo higienos norminių teisės aktų pažeidimus, taip pat nebus laikoma draudiminiu įvykiu. LAT yra pasisakęs, jog „<...> įvykus nelaimingam atsitikimui darbe ryšio su darbu negalima konstatuoti tais atvejais, kai yra konstatuojama įstatymu reikalaujama nukentėjusiojo kaltės forma arba jo neteisėti nusikalstami veiksmai, kai pasekmes sąlygoja objektyvus įstatyme numatytas veiksnys, nesusijęs su darbdaviu (liga), ar kitokios aplinkybės, kurioms esant nėra ryšio tarp darbdavio interesų ir nelaimingo įvykio“¹³³. Pažymėtina, kad tam, kad nelaimingas atsitikimas darbe būtų pripažintas nedraudiminiu įvykiu būtina, jog egzistuotų kelios sąlygos:

- 1) priežastinis ryšys tarp nukentėjusio asmens veikos ir kilusių pasekmių;

¹³¹ Atitinkamai laikotarpiu nuo 2007 m. sausio 1 d. iki 2007 m. gruodžio 31 d. iš tirtų 99 mirtinų nelaimingų atsitikimų darbe atvejų, 5 mirtinų nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo procedūros buvo nutrauktos, nes tyrimo metu nustatyta, kad miręs darbuotojas siekė susižaloti pats. Tuo pačiu laikotarpiu iš tirtų 202 sunkių nelaimingų atsitikimų darbe atvejų nebuvo nustatyta nei vieno atvejo, kad sunkią nukentėjusiojo darbuotojo traumą sąlygotų jo paties tyčiniai veiksmai, tai yra siekis susižaloti. [interaktyvus]. [žiūrėta: 2009 m. kovo 12 d.]. Prieiga per internetą <http://www.vdi.lt/index.php?1067256317#NA_lentele>.

¹³² Федеральный закон „Об обязательном социальном страховании от несчастных случаев на производстве и профессиональных заболеваний.“ Статья 3. [interaktyvus]. [žiūrėta: 2009 m. kovo 12 d.]. Prieiga per internetą <<http://www.akdi.ru/gd/proekt/069876GD.SHTM>>.

¹³³ 2001 m. balandžio 11 d. LAT CBS teisėjų kolegijos nutartis civ. byloje *Vilniaus teritorinė muitinė v. Valstybinė darbo inspekcija*, Nr. 3K-3-374/2001, kat. 6.1.

- 2) nukentėjusio asmens veika turi turėti nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių;
- 3) teisinis veikos kvalifikavimą turi pagrįsti kompetentingų teisėsaugos institucijų sprendimai, tai yra ikiteisminio tyrimo institucija arba teismas¹³⁴.

Pažymėtina, kad tik esant visoms aukščiau išvardintoms sąlygoms nelaimingas atsitikimas darbe gali būti pripažintas nedraudiminiu įvykiu. Per 2008 m. laikotarpį iš tirtų 85 mirtinų nelaimingų atsitikimų darbe atvejų nė viena tyrimo procedūra nebuvo nutraukta nustačius, jog nelaimėi įtakos turėjo mirusiojo darbuotojo padaryta nusikalstama veika. Per tą patį laikotarpį iš 179 tirtų sunkių nelaimingų atsitikimų darbe tik vienu atveju tyrimas buvo nutrauktas, konstatavus, jog nukentėjusiojo darbuotojo patirtus sunkius sveikatos sužalojimus sąlygojo jo padaryta nusikalstama veika¹³⁵. 2006 m. gruodžio 28 d. LVAT išnagrinėtoje byloje buvo skundžiamas VSDFV Klaipėdos skyriaus sprendimas, kuriuo A. P. Rusijos Federacijos Maskvos srities Stupino rajone įvykęs nelaimingas atsitikimas pripažintas nedraudiminiu įvykiu, nurodant, jog A. P. mirtį sąlygojo padarytas kelių eismo taisyklių pažeidimas. LVAT įvertinęs visumą įrodymų, surinktų administracinėje byloje, padarė išvadą, kad konkrečiu atveju nėra įstatyminių sąlygų pateisinančių VSDFV Klaipėdos skyriaus sprendimą pripažinti A. P. įvykusį nelaimingą atsitikimą darbe nedraudiminiu įvykiu. LVAT konstatavo, kad „<...> kitos valstybės teisėsaugos institucijos (konkrečiu atveju – Rusijos Federacijos Maskvos srities Stupino rajono Vidaus reikalų skyriaus Tardymo skyriaus tardytojo 2005 m. kovo 14 d. nutarimas „Dėl atsisakymo iškelti baudžiamąją bylą“, kuriuo remiantis VSDFV Klaipėdos skyrius įvykusį nelaimingą atsitikimą darbe pripažino nedraudiminiu įvykiu) išduoti oficialūs dokumentai savo teisine galia savaime nėra prilyginami valstybės vidaus oficialiems dokumentams“¹³⁶. Taip pat LVAT

¹³⁴ 2009 m. kovo 2 d. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo sprendimas byloje *V. S. v. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Pasvalio skyrius*, Nr. A63 – 286/2009, kat. 6.5 (S).

¹³⁵ Laikotarpiu nuo 2007 m. sausio 1 d. iki 2007 m. gruodžio 31 d. iš tirtų 99 mirtinų nelaimingų atsitikimų darbe ir iš tirtų 202 sunkių nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo metu nenustatyta, jog bent vieną nelaimingą atsitikimą darbe būtų sąlygojusi nukentėjusiojo darbuotojo padaryta nusikalstama veika. [interaktyvus]. [žiūrėta: 2009 m. kovo 12 d.]. Prieiga per internetą <http://www.vdi.lt/index.php?1067256317#NA_lentele>.

¹³⁶ 2006 m. gruodžio 28 d. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartis byloje *R. P. v. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Klaipėdos skyrius*, Nr. A14–2215/06, kat. 6(5)S. Tam, kad įgytų teisinę galią, užsienio valstybėse išduoti dokumentai turi būti arba legalizuojami, arba tarptautinės Hagos konvencijos „Dėl užsienio valstybėse išduotų dokumentų legalizavimo panaikinimo“ pagrindu patvirtinami supaprastinta tvarka - *apostille*, arba jų pripažinimas turi būti aptartas dvišalėse tarptautinėse sutartyse (susitarimuose). Tarp Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos nėra dvišalio susitarimo dėl administracinėse teisinėse procedūrose naudojamų dokumentų tiesioginio pripažinimo, Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos sutartis „Dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose“ negali būti aiškinama plečiamai ir taikoma administraciniams teisiniams santykiams. Taigi minimas Rusijos Federacijos tardytojo nutarimas turėjo būti legalizuotas. Kadangi šią

pasisakė, kad „<...> VSDFV institucijos neturi įstatyminės kompetencijos spręsti administracinės atsakomybės už kelių eismo taisyklių pažeidimus klausimų nei Lietuvos Respublikoje, nei – Rusijos Federacijoje“. Taigi VSDFV Klaipėdos skyriaus išvada, kad nukentėjusiojo veiksmai turėjo administracinių teisės pažeidimų požymių, vertintina kaip padaryta peržengiant savo kompetencijos ribas (*ultra vires*) ir dėl to yra neteisėta. Kitoje 2008 m. kovo 28 d. LVAT išnagrinėtoje byloje¹³⁷ buvo sprendžiamas klausimas, ar UAB „Vičiūnai“ vairuotoju dirbęs ir autoįvykio metu vairuodamas vilkiką žuvęs E. D. padarė kelių eismo taisyklių pažeidimus, sukėlė eismo įvykį ir yra pats dėl jo kaltas. LVAT konstatavo, jog „<...> Lietuvos valstybės socialinė orientacija, nelaimingų atsitikimų socialinio draudimo paskirtis, išimtinis nedraudiminių įvykių pobūdis, nedraudiminio įvykio teisinės pasekmės apdraustajam ir jo šeimos nariams neleidžia Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatyme nustatyto nedraudiminių įvykių sąrašo aiškinti plečiamai¹³⁸“. Todėl nedraudiminiam įvykiui pripažinti taikomi itin aukšti įrodinėjimo standartai. Nedraudiminiu įvykiu gali būti pripažintas tik tais atvejais, kai yra pašalintos visos ar beveik visos abejonės, kad apdraustasis nukentėjo darydamas nusikalstamą veiką ar administracinės teisės pažeidimą. Vadinas, tam, kad nelaimingą atsitikimą darbe pripažinti nedraudiminiu visa įrodinėjimo našta (*onus probandi*) tenka kompetentingoms institucijoms, *inter alia* VDI, be to, kad „<...> nelaimingą atsitikimą darbe būtų galima traktuoti nedraudiminiu, turi būti surinkti aiškūs, nedviprasmiški įrodymai, kad tas atsitikimas nėra draudiminis (aukšti įrodinėjimo standartai)“¹³⁹.

Nelaimingas atsitikimas darbe, darbuotojui savavališkai be įmonės vadovo ar padalinio vadovo žinios dirbant sau, tai yra dirbant savo interesais, taip pat nėra laikomas draudiminiu įvykiu¹⁴⁰. Kada darbuotojas dirba ne savo interesais yra fakto klausimas, kuris turi būti nustatytas atliekant nelaimingo atsitikimo darbe tyrimą. Nemažai diskusijų kyla ir dėl to, kokie atvejai yra laikomi savavališku darbu: ar užtenka paties fakto, kad darbuotojas atlieka darbinės funkcijas, kurias jam pagal darbo sutartį nepriklauso atlikti, ar reikia įrodyti, kad darbuotojas atlieka jam

procedūrą patvirtinančių dokumentų byloje nebuvo, laikytina, kad tai nėra tinkamas ir leistinas įrodymas administracinėje byloje.

¹³⁷ 2008 m. kovo 28 d. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartis administracinėje byloje dėl įrodinėjimų standartų nelaimingą atsitikimą darbe pripažįstant nedraudiminiu įvykiu pagal Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo 7 str. 2 d. 2 p. Nr. A-556-601/2008, kat. 6.5.

¹³⁸ *Ibid.*

¹³⁹ 2008 m. gruodžio 5 d. Vilniaus apygardos administracinio teismo sprendimas byloje *N. C. v. Lietuvos Respublikos valstybinė darbo inspekcija*, Nr. I-4177-815/2008, kat. 6.5; 74.

¹⁴⁰ 1999 m. gruodžio 23 d. Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe ar profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo 7 str. 2 d. 5 p. Valstybės žinios, 1999, Nr.110-3207.

nepriskirtas darbinės funkcijas dar ir neturėdamas darbdavio leidimo. Taip pat svarbu atsakyti į klausimą, ar tokiais atvejais užtenka žodinio darbdavio pavedimo darbuotojui atlikti tam tikras funkcijas, kurios jam pagal užimamas pareigas nėra numatytos darbo sutartimi, ar tokiais atvejais, vis dėlto, yra būtinas rašytinis darbdavio pavedimas? Tokių atvejų, kada nelaimingo atsitikimo darbe tyrimas buvo nutrauktas nustačius, jog darbuotojas dirbo neturėdamas darbdavio leidimo per 2008 metų laikotarpį buvo 6. Atitinkamai 4 tyrimo procedūros buvo nutrauktos mirtinų nelaimingų atsitikimų darbe atvejais ir 2 tyrimo procedūros nutrauktos sunkių nelaimingų atsitikimų darbe atvejais¹⁴¹. 2006 m. lapkričio 2 d. LVAT išnagrinėtoje byloje¹⁴² buvo ginčijamas VSDFV Klaipėdos skyriaus sprendimas, kuriuo UAB „Meronda“ darbuotojui S. T. komandiruotėje įvykęs nelaimingas atsitikimas darbe pripažintas nedraudiminiu įvykiu, nustačius, kad nukentėjęs darbuotojas S. T. savavališkai atliko darbą ne darbdavio naudai. Pirmosios instancijos teismas nustatė, kad nukentėjęs darbuotojas S. T. žuvo autoavarijoje kitam tos pačios įmonės darbuotojui D. K. asmeninės nuosavybės teise priklausančiu automobiliu vykstant į komandiruotę. Autoįvykio metu automobilį vairavo S. T., tačiau tai jis darė kartu važiuosio automobilio savininko D. K. leidimu, todėl teisę vairuoti transporto priemonę turėjo. LVAT priėjo prie pagrįstos išvados, kad S. T. teisėtai vairavo automobilį ir vykstant į darbą tam nebuvo būtinas darbdavio sutikimas. LVAT konstatavo, kad pirmosios instancijos teismas pagrįstai priėjo išvados, jog nukentėjęs ir autoįvykio metu žuvęs UAB „Meronda“ darbuotojas S. T. atliko darbą darbdavio naudai ir darbdavio interesais, nes darbdavio siuntimu vyko į komandiruotę atlikti darbdavio pavestų darbų, todėl įvykęs nelaimingas atsitikimas darbe turėtų būti pripažintas draudiminiu įvykiu. Kitoje administracinėje byloje¹⁴³ LVAT vertindamas nelaimingo atsitikimo darbe priežastis, *inter alia* nurodė, kad nukentėjęs darbus vykdė savavališkai, tai yra A. B. vykdė remonto darbus, kuriems atlikti jis nebuvo gavęs raštiško nurodymo, nors pagal Elektromontuotojo darbų saugos instrukciją, su kurią nukentėjęs buvo supažindintas, tokiems darbams elektros oro linijose atlikti reikalingas raštiškas darbdavio nurodymas.

¹⁴¹ Per 2007 metų laikotarpį atliktus mirtinų ir sunkių nelaimingų atsitikimų darbe tyrimus buvo nustatyti keturi atvejai, kad nukentėjusiojo mirtį ar sunkų sveikatos sužalojimą sąlygojo tai, jog nukentėjęs dirbo darbą be darbdavio žinios ar neturėdamas darbdavio leidimo. [interaktyvus]. [žiūrėta: 2009 m. vasario 19 d.]. Prieiga per internetą <http://www.vdi.lt/index.php?1067256317#NA_lentele>.

¹⁴² 2006 m. lapkričio 2 d. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartis byloje *N. K. v. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Klaipėdos skyrius*, Nr. A10-1815/2006, kat. 25(S).

¹⁴³ 2004 m. vasario 20 d. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartis byloje *E. B. v. Valstybinė darbo inspekcijos Panevėžio skyrius*, Nr. A3-199-04, kat. 6.5(S).

Nelaimingas atsitikimas darbe nebus laikomas draudiminiu įvykiu, kai darbuotojas nukentėjo, kada prieš jį buvo panaudotas smurtas, tačiau tik tada, kai smurto aplinkybės ir motyvai nėra susiję su darbu¹⁴⁴. Pažymėtina, kad per 2008 metus atlikus 85 mirtinų nelaimingų atsitikimų darbe tyrimą, tik dviem atvejais tyrimo procedūra nutraukta, nustatčius, jog mirtiną nelaimingą atsitikimą darbe sąlygojo prieš nukentėjusįjį panaudotas smurtas, kurio priežastys nebuvo susijusios su jo dirbamu darbu. Per tą patį laikotarpį iš 179 tirtų sunkių nelaimingų atsitikimų darbe tik vienu atveju tyrimo procedūra buvo nutraukta, nustatčius, jog nukentėjusiojo patirtus sunkius sužalojimus sąlygojo aukščiau paminėta priežastis¹⁴⁵. Nepaisant to, įstatymų leidėjas daro išimtį ir draudiminiais įvykiais pripažįsta tuos nelaimingus atsitikimus, kada panaudoto prieš darbuotoją smurto aplinkybės nors ir nebuvo susijusios su darbu, bet nelaimingas atsitikimas darbe įvyko darbuotojo darbo dienomis kelyje į darbą ar iš darbo. Manytina, jog įstatymo leidėjo pozicijai, jog tokiais atvejais nėra svarbu, ar darbuotojas grįždamas namo po darbo buvo sužalotas dėl jo atliekamo darbo, ar pavyzdžiui siekiant jį apiplėšti, nėra visiškai teisinga. Pagal bendruosius draudimo principus, asmuo turi draustis dėl tų veikų, už kurių pasekmes jis yra atsakingas, todėl diskutuotina, ar pagrįstai draudiminiu įvykiu yra pripažįstami nelaimingi atsitikimai, kurie įvyko prieš apdraustąjį panaudojus smurtą, jeigu smurto aplinkybės ir motyvai nesusiję su darbu, kai nelaimingas atsitikimas įvyksta pakeliui į darbą ar iš darbo. Darytina išvada, kad tokiais atvejais darbuotojas turėtų būti traktuojamas kaip civilinių teisinių santykių subjektas ir jam atlyginti žalą turėtų tą žalą padaręs asmuo remiantis civilinę atsakomybę reguliuojančiomis nuostatomis. LVAT 2004 m. lapkričio 25 d. sprendime¹⁴⁶ yra išaiškines, kad nelaimingas atsitikimas darbuotojui, kuris dirbo vairuotoju ir buvo mirtinai sužalotas peiliu komandiruotės metu Rusijoje, nėra laikomas draudiminiu įvykiu. Teismas nurodė, kad „<...> sprendžiant ginčą yra būtina nustatyti, ar prieš nukentėjusįjį panaudoto smurto aplinkybės ir motyvai yra susiję su darbu“. Teismo buvo nustatyta, kad smurto kaltininkas, būdamas neblaivus priekabiavo prie kitų muitinės terminale buvusių asmenų. Konfliktas kilo po to, kai šie asmenys atsisakė su nukentėjusiuoju gerti alkoholinius gėrimus, todėl panaudoto prieš nukentėjusįjį smurto aplinkybės nebuvo susijusios su darbu.

¹⁴⁴ 1999 m. gruodžio 23 d. Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe ar profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo 7 str. 2 d. 6 p. Valstybės žinios, 1999, Nr.110-3207.

¹⁴⁵ Per 2007 metų laikotarpį atliekant mirtinų ir sunkių nelaimingų atsitikimų darbe tyrimus nebuvo nei vieno atvejo, kurio metu paaiškėtų, jog nelaimingą atsitikimą darbe sąlygojo prieš nukentėjusįjį panaudotas smurtas, kurios aplinkybės nėra susijusios su darbu. [interaktyvus]. [žiūrėta: 2009 m. kovo 12 d.]. Prieiga per internetą <http://www.vdi.lt/index.php?1067256317#NA_lentele>.

¹⁴⁶ 2005 m. lapkričio 25 d. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartis byloje *R.M., A. M. v. Valstybinio socialinio draudimo Klaipėdos skyrius*, Nr. A2-1726-05, kat. 25(S).

Draudiminiais įvykiais nepripažįstami nelaimingi atsitikimai darbe, pakeliui į darbą ar iš darbo, kuriuos ištyrus nustatoma, jog apdraustasis buvo neblaivus ar apsvaigęs nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių medžiagų ir tai nebuvo susiję su jam draudėjo pavesto darbo technologijos ypatybėmis¹⁴⁷. Dėl tokio įstatymo leidėjo įtvirtinto teisinio reguliavimo atitikties Konstitucijai kilo abejonių. 2008 m. balandžio 29 dieną Konstitucinis Teismas nutarimu¹⁴⁸ pripažino, kad aukščiau paminėta nuostata „<...> ta apimtimi, kuria draudiminiais įvykiais nepripažįstami nelaimingi atsitikimai darbe arba nustatytos ūmios profesinės ligos, kuriuos ištyrus nustatoma, kad jie yra įvykę apdraustajam esant neblaiviam arba apsvaigusiam nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių medžiagų, bet nelaimingus atsitikimus darbe arba ūmias profesines ligas lėmė ne jo neblaivumas arba apsvaigimas nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių medžiagų, o netinkamos, nesaugios, nesveikos darbo sąlygos, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 48 str. 1 d. nuostatai, kuria deklaruojama, kad „*Kiekvienas žmogus <...> turi teisę turėti tinkamas, saugias ir sveikas darbo sąlygas, gauti <...> socialinę apsaugą nedarbo atveju*“, 52 str.¹⁴⁹, konstituciniam teisinės valstybės principui“. Šiame Konstitucinio Teismo nutarime konstatuota tai, kad „<...> įstatymų leidėjas pagal Konstituciją negali nustatyti tokio teisinio reguliavimo, pagal kurį asmens, kurio sveikatai buvo pakenkta dėl netinkamų, nesaugių ar nesveikų darbo sąlygų, nepriklausančių nuo šio asmens veiksmų ir būsenos, teisės į socialinę paramą atsiradimas būtų susietas su šio asmens būseną – jo neblaivumu ar apsvaigimu nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių medžiagų, kai tokia asmens būseną apskritai nelėmė ir negalėjo lemti pakenkimo jo sveikatai“. Tame pačiame nutarime Konstitucinis Teismas konstatavo, jog aukščiau paminėtoje nuostatoje įtvirtintas teisinis reguliavimas ta apimtimi, kuria nelaimingi atsitikimai darbe arba nustatytos ūmios profesinės ligos draudiminiais įvykiais nepripažįstami, kai apdraustasis buvo neblaivus ar apsvaigęs nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių medžiagų (jei tai nebuvo susiję su jam draudėjo pavesto darbo technologijos ypatybėmis) ir nelaimingą atsitikimą darbe arba susirgimą ūmia profesine

¹⁴⁷ 1999 m. gruodžio 23 d. Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe ar profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo 7 str. 2 d. 1 p. Valstybės žinios, 1999, Nr.110-3207.

¹⁴⁸ 2008 m. balandžio 29 d. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo 7 straipsnio 2 dalies (2005 m. gegužės 19 d. redakcija) nuostatos ir dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. kovo 22 d. nutarimu Nr. 309 „Dėl nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo išmokų nuostatų patvirtinimo“ patvirtintų nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo išmokų nuostatų 13 punkto (2004 m. kovo 22 d. redakcija) nuostatos atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Byla Nr. 56/06.

¹⁴⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucijos 52 str. įtvirtinta, jog Valstybė laiduoja teisę gauti senatvės ir invalidumo pensijas, socialinę paramą nedarbo, ligos, našlystės, maitintojo netekimo ir kitais įstatymų numatytais atvejais. Valstybės žinios, 1992, Nr.31-953.

liga lėmė būtent apdrausiojo neblaivumas ar apsvaigimas nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių medžiagų, yra konstituciškai pagrįstas, atitinka konstitucinius proporcingumo ir teisingumo principus, nenukrypsta nuo Konstitucijoje įtvirtintos socialinės paramos sampratos“.

Apibendrinant tai, kas išdėstyta, tais atvejais, kai nelaimingi atsitikimai darbe, įvykę esant tinkamoms, saugioms ir sveikatai nekenksmingoms darbo sąlygoms, bet jį lėmė darbuotojo neblaivumas arba apsvaigimas nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių medžiagų, nėra pripažįstami draudiminiais įvykiais. Galima teigti, kad tokiais atvejais dėl įvykusio nelaimingo atsitikimo darbe visa apimtimi yra kaltas nukentėjęs darbuotojas. Tačiau, kyla klausimas kaip turėtų būti reguliuojama tokia teisinė situacija, kai nelaimingas atsitikimas darbe įvyksta tiek dėl darbdavio, tiek dėl darbuotojo kaltės – esant nesaugioms ir nesveikoms darbo sąlygoms ir darbuotojui esant neblaiviam ar apsvaigusiam nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių medžiagų? Ar darbuotojo neblaivumas ar apsvaigimas nuo narkotinių, toksinių, psichotropinių medžiagų yra didesnę reikšmę turinti aplinkybė nei tai, kad darbovietėje nelaimingo atsitikimo darbe metu egzistavo nesaugios ir nesveikos darbo sąlygos? Manytina, kad kiekvienu konkrečiu atveju turi būti vertinama, kuri aplinkybė yra svarbesnė, tyrimo metu nustatčius visas nelaimingo atsitikimo darbe aplinkybes ir jas įvertinus, vadovaujantis teisingumo bei protingumo principais. Šioje vietoje verta paminėti 2005 m. gegužės 20 d. LVAT išnagrinėtą bylą¹⁵⁰, kurioje konstatuota, jog VSDFV įstaigos pagrįstai nustatė, jog V. G. įvykęs mirtinas nelaimingas atsitikimas darbe nors ir buvo nulemtas nesaugių darbo sąlygų – platformos-keltuvo iš vienos pusės neaptvėrimu, bet įvyko dėl nukentėjusiojo neblaivumo. Teismas pripažino, kad „<...> būseną, atitinkanti sunkų girtumo laipsnį, sąlygoja veiksmų motyvaciją, elgesio kontrolės, adekvataus situacijos suvokimo ir reakcijos greičio sumažėjimą“. Todėl pagal nustatytas aplinkybes darytina išvada, kad nelaimingą atsitikimą nulėmė nukentėjusiojo elgesys, tai yra egzistuoja priežastinis ryšys tarp nukentėjusiojo elgesio ir įvykusio mirtino nelaimingo atsitikimo darbe.

Apibendrinus tai, kas išdėstyta, abejotina, ar įstatymų leidėjas gali reglamentuoti visas gyvenimiškas situacijas, kada nelaimingi atsitikimai darbe yra ar turėtų būti laikomi nedraudiminiais įvykiais. Manytina, jog neįmanoma įstatyme pateikti kazuistinį visų draudiminių ir nedraudiminių įvykių apibūdinančių aplinkybių sąrašo, nes kiekvienu

¹⁵⁰ 2005 m. gegužės 20 d. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartis byloje R. G., E. G., D. G. v. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba, Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Šiaulių skyrius, Nr. A5 – 600/2005, kat. 6.5(S).

konkrečiu atveju atliekant nelaimingo atsitikimo darbe tyrimą turi būti objektyviai vertinama tam tikrų faktinių aplinkybių, nulėmusių nelaimę, visuma, atsižvelgiama į socialinės apsaugos paskirtį bei tikslus, protingumo ir teisingumo principus.

Išvados

1. Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimą reglamentuojantys teisės aktai nustato tiek formalius, tiek praktinius reikalavimus nelaimingų atsitikimų darbe tyrimą atliekantiems subjektams bei institucijoms, kurie leidžia tyrimo metu pasiekti prioritetinius nelaimingo atsitikimo darbe tyrimo tikslus – objektyviai nustatyti tikrąsias nelaimingo atsitikimo darbe aplinkybes bei priežastis, patikrinti darbdavio išpareigojimų laikymąsi darbuotojų saugos ir sveikatos srityje bei numatyti prevencinių priemonių planą, siekiant užkirsti kelią naujoms nelaimėms įmonėje kilti.
2. Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimą atliekančios dvišalės komisijos ar VDI inspektorių išvados dažnai būna neišsamios, nepilnos, o priežastys, sukėlusios nelaimingą atsitikimą įmonėje subjektyviai nukreipiamos į patį nukentėjusįjį. Tai sudaro prielaidas teisiniams ginčams kilti, vilkina nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo procedūrą, o to pasekoje nelaimingų atsitikimų darbe prevencinių priemonių taikymas ir įgyvendinimas yra atidedamas.
3. Lietuvos teisės aktai, reglamentuojantys nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo procedūrą, nustato labai daug formalumų tyrimą atliekančių ir jame dalyvaujančių subjektų atžvilgiu, kurių galbūt būtų galima išvengti patobulinus įstatyminių reguliavimą ir supaprastinus nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo procedūrą: nustatant vienos formos nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo aktą, pakeitus nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo terminų skaičiavimo tvarką, įtvirtinus VSDFV atstovo pareigą, o ne teisę dalyvauti tiriant nelaimingus atsitikimus darbe, nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo procedūrą suskirsčius į aiškias stadijas.
4. Lietuvos teismų praktikos dėl nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo metu padarytų tam tikrų procedūrinių pažeidimų menką buvimą galima pateisinti keletu aspektų: procedūrinių ir procesinių taisyklių pažeidimai dažniausiai yra šalinami pritaikius nelaimingų atsitikimų darbe papildomo ar pakartotinio tyrimo procedūras; daugiausia ginčų kyla ne dėl tyrimo metu padarytų tam tikrų taisyklių pažeidimų, o dėl to, ar nelaimingo atsitikimo darbe metu egzistavo sąlygos, leidžiančios nelaimingą atsitikimą darbe pripažinti draudiminiu ar atvejai, kai nelaimingi atsitikimai pripažįstami nedraudiminiais įvykiais.

5. Nelaimingo atsitikimo darbe pripažinimas draudiminiu ar nedraudiminiu įvykiu nulemia teisės į tam tikras socialines garantijas atsiradimą arba šios teisės nebūvimą nukentėjusiojo nuo nelaimingo atsitikimo darbe asmens ar jo šeimos narių atžvilgiu, todėl nelaimingo atsitikimo darbe tyrimo metu svarbu nustatyti tikrąsias nelaimę sąlygojusias priežastis ir aplinkybes, norminių teisės aktų pažeidimus, o ne vien kaltus, atsakomybėn dėl įvykusio nelaimingo atsitikimo darbe traukiamus asmenis.

Panaudotų šaltinių ir literatūros sąrašas

1. Lietuvos Respublikos įstatymai

- 1.1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. Valstybės žinios, 1992, Nr.31-953.
- 1.2. Lietuvos Respublikos darbo kodeksas. Valstybės žinios, 2002, Nr.64-2569.
- 1.3. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. Valstybės žinios, 2002, Nr.36- 1340.
- 1.4. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.
- 1.5. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas. Valstybės žinios, 1985, Nr. 1-1.
- 1.6. Lietuvos Respublikos žalos atlyginimo dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimų profesine liga laikinasis įstatymas. Valstybės žinios, 1997, Nr.67-1656.
- 1.7. Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe ar profesinių ligų socialinio draudimo įstatymas. Valstybės žinios, 1999, Nr.110-3207.
- 1.8. Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe ar profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo pakeitimo įstatymas. Valstybės žinios, 2003, Nr. 38-1729.
- 1.9. Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe ar profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo 3 straipsnio pakeitimo įstatymas. Valstybės žinios, 1999, Nr. 110-3207.
- 1.10. Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe ar profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo 3, 6, 24 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas. Valstybės žinios, 2000, Nr. 95-2969.
- 1.11. Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe ar profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo 1, 15, 19, 28, 29 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas. Valstybės žinios, 2006, Nr. 72-2684.
- 1.12. Lietuvos Respublikos darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymas. Valstybės žinios, 2003, Nr. 70-3170.
- 1.13. Lietuvos Respublikos sveikatos draudimo įstatymas. Valstybės žinios, 1996, Nr. 55-1287.
- 1.14. Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymas. Valstybės žinios, 1991, Nr. 17-447.
- 1.15. Lietuvos Respublikos valstybinės darbo inspekcijos įstatymas. Valstybės žinios, 2003, Nr. 102-4585.

- 1.16. Lietuvos Respublikos potencialiai pavojingų įrenginių priežiūros įstatymas. Valstybės žinios, 2000, Nr. 89-2742.
- 1.17. Lietuvos Respublikos žmonių saugos darbe įstatymas. Valstybės žinios, 1993, Nr. 55-1064.
- 1.18. Lietuvos Respublikos žmonių saugos darbe įstatymo pakeitimo įstatymas. Valstybės žinios, 2000, Nr. 57-1678.
- 1.19. Lietuvos Respublikos dokumentų ir archyvų įstatymas. Valstybės žinios, 1995, Nr. 107-2389.
- 1.20. Lietuvos Respublikos archyvų įstatymo pakeitimo įstatymas. Valstybės žinios, 2004, Nr. 57-1982.
- 1.21. Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas. Valstybės žinios, 1999, Nr. 13-308

2. Lietuvos Respublikos poįstatyminiai teisės aktai

- 2.1. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. rugsėjo 2 d. nutarimas Nr. 1118 „Dėl Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo ir apskaitos nuostatų patvirtinimo“. Valstybės žinios, 2004, Nr. 136-4945.
- 2.2. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. kovo 22 d. nutarimas Nr. 309 „Dėl nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo išmokų nuostatų patvirtinimo“. Valstybės žinios, 2004, Nr. 44-1448.
- 2.3. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. gruodžio 25 d. nutarimas Nr. 1368 „Dėl draudėjų priskyrimo nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įmokos tarifų grupėms metodikos patvirtinimo“. Valstybės žinios, 2005, Nr. 149-5437.
- 2.4. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2000 m. sausio 28 d. įsakymas Nr. 5 „Dėl Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų pripažinimo draudimoniais įvykiais tvarkos patvirtinimo“. Valstybės žinios, 2000, Nr. 11-266.
- 2.5. Lietuvos Respublikos Sveikatos apsaugos ministro 2001 m. spalio 18 d. įsakymas Nr. 397 „Dėl sunkių traumų klasifikacinių požymių“. Valstybės žinios, 2001, Nr. 64-2377.
- 2.6. Lietuvos Respublikos Vyriausiojo valstybinio darbo inspektoriaus 2002 m. vasario 7 d. įsakymas Nr. 31 „Dėl Nelaimingų atsitikimų darbe nagrinėjimo Valstybinėje darbo inspekcijoje taisyklių patvirtinimo“. Valstybės žinios, 2002, Nr. 22-848.

- 2.7. Lietuvos Respublikos Vyriausiojo valstybinio darbo inspektoriaus 2004 m. sausio 13 d. įsakymas Nr. 1-12 „Dėl ekspertizių skyrimo tiriant nelaimingus atsitikimus darbe ir profesines ligas tvarkos“. Valstybės žinios, 2004, Nr. 10-291.
- 2.8. Lietuvos Respublikos Vyriausiojo valstybinio darbo inspektoriaus 2006 m. spalio 20 d. įsakymas „Dėl ekspertizių skyrimo tiriant nelaimingus atsitikimus darbe ir profesines ligas tvarkos pakeitimo“. Valstybės žinios, 2006, Nr. 116-4430.
- 2.9. Lietuvos Respublikos Vyriausiojo valstybinio darbo inspektoriaus 2004 m. spalio 18 d. įsakymas Nr. 1-285 „Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo dokumentų tvarkymo, pranešimų ir nelaimingų atsitikimų darbe registravimo bei analizės metodiniai nurodymai“. Valstybės žinios, 2004, Nr. 156-5719.

3. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimai

- 3.1. 2002 m. balandžio 9 d. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. birželio 4 d. nutarimo Nr. 664 „Dėl kasos aparatų diegimo ir naudojimo“ (1999 m. gruodžio 28 d. redakcija) 3.4.4 ir 3.7.15 punktų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 1 straipsnio 1 daliai, taip pat dėl šio nutarimo 3.7.15 punkto atitikties Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 2 straipsnio 1 daliai, 3 straipsnio 11 daliai ir 9 straipsnio 1 bei 2 punktams.“
- 3.2. 2008 m. balandžio 29 d. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo 7 straipsnio 2 dalies (2005 m. gegužės 19 d. redakcija) nuostatos ir dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. kovo 22 d. nutarimu Nr. 309 „Dėl nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo išmokų nuostatų patvirtinimo“ patvirtintų nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo išmokų nuostatų 13 punkto (2004 m. kovo 22 d. redakcija) nuostatos atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Byla Nr. 56/06.

4. Spausdintinės monografijos ir kitos knygos bei jų dalys

- 4.1. NEKROŠIUS, I.; BUŽINSKAS, G.; ČIOŠYS, P.A.; *et al.* *Darbo teisė. Vadovėlis.* – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2008, p. 544, ISBN 978-9955-30-027-4.
- 4.2. NEKROŠIUS V.; NEKROŠIUS, I.; DAVULIS, T.; *et al.* *Lietuvos Respublikos darbo kodekso komentaras. Tomas II.* Vilnius: Justitia, 2004, p. 319, ISBN 9955-616-00-8.
- 4.3. PETRYLAITĖ, D.; DAVULIS, T.; PETRYLAITĖ, V. *Europos Sąjungos teisės aktuų įgyvendinimas Lietuvos Darbo teisėje.* Vilnius, 2008, p. 503, ISBN 978-9955-30-043-4.
- 4.4. TIAŽKIJUS, V. *Darbo teisė: teorija ir praktika. I tomas. Monografija.* Vilnius: Justitia, 2005, p. 496, ISBN 9955-616-13-X.
- 4.5. WEBER, A.; LEIENBACH, V.; DOHLE, A. *Soziale Sicherung in West-, Mittel- und Osteuropa.* Baden-Baden: Nemos Verl.-Ges., 1994, p. 225.

5. Straipsniai iš žurnalų ir kitų spausdintinių tęstinių leidinių

- 5.1. 2004 m. birželio 18 d. LAT Senato nutarimas Nr. 46 „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“ ir „Teismų praktikos bylose dėl nusikaltimų žmogaus gyvybei apžvalga“. *Teismų praktika*, 2004, Nr. 21, p. 220.
- 5.2. Valstybinė darbo inspekcija. Saugus darbas (informacinis laiškas). Ataskaita apie darbuotojų saugos ir sveikatos būklę bei darbo įstatymų vykdymą Lietuvos Respublikos įmonėse, įstaigose ir organizacijose 2007 metais. Vilnius, 2008, p. 129, Nr. 197(3). ISSN 1392-138X.
- 5.3. Lietuvos Respublikos Vyriausiojo valstybinio darbo inspektoriaus 2003 m. lapkričio 4 d. nutarimo Nr. 1-274 „Dėl avarijos AB „Ukmergės gelžbetonis“ padarinių ir priemonių nelaimingiems atsitikimams išvengti“ priedas – informacinis pranešimas apie avarijos, kurios metu 2003 metų liepos 16 d. akcinėje bendrovėje „Ukmergės gelžbetonis“ sužalota 13 darbuotojų, tyrimą. *Valstybės žinios*, 2003, Nr.106-4776.

6. Informacinė literatūra

- 6.1. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. [interaktyvus]. [žiūrėta: 2009 m. vasario 23 d.]. Prieiga per internetą <<http://www.autoinfo.lt/webdic/>>.

7. Straipsniai internete

- 7.1. Lietuvos Respublikos valstybinės darbo inspekcijos informacinis pranešimas apie grupinio nelaimingo atsitikimo darbe, įvykusio dėl pastato avarijos 2005 m. kovo 21 d. Kauno akcinėje bendrovėje „Karigė“ tyrimo rezultatus. [interaktyvus]. [žiūrėta: 2009 m. vasario 23 d.]. Prieiga per internetą <<http://www.vdi.lt/index.php?1779265989>>.
- 7.2. Lietuvos Respublikos vyriausiojo valstybinio darbo inspektoriaus 2008 m. kovo 20 d. informacinis pranešimas „Dėl lengvų nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo trūkumų, mažinančių prevencijos efektyvumą“. [interaktyvus]. [žiūrėta: 2009 m. kovo 8 d.]. Prieiga per internetą <<http://www.vdi.lt/index.php?2119010324>>.
- 7.3. Lietuvos Respublikos Vyriausiojo valstybinio darbo inspektoriaus 2003 m. lapkričio 4 d. nutarimas Nr. 1-274 „Dėl avarijos AB „Ukmergės gelžbetonis“ padarinių ir priemonių nelaimingiems atsitikimams išvengti“. Valstybės žinios, 2003, Nr. 106-4776.
- 7.4. Informacija apie nelaimingus atsitikimus per 2009 m. I ketvirtį. [interaktyvus]. [žiūrėta: 2009 m. balandžio 16 d.]. Prieiga per internetą <<http://www.vdi.lt/index.php?-671649486>>.
- 7.5. Mirtinų ir sunkių nelaimingų atsitikimų tyrimo eiga 2008-01-01 – 2008-11-17 (2008-11-17 duomenys). [interaktyvus]. [žiūrėta: 2009 m. kovo 12 d.]. Prieiga per internetą <http://www.vdi.lt/index.php?1067256317#NA_lentele>.
- 7.6. The importance of accident investigation. [interaktyvus]. [žiūrėta: 2009 m. balandžio 2 d.]. Prieiga per internetą <<http://www.workplacesafetyadvice.co.uk/carry-out-safety-inspection.html>>.
- 7.7. Федеральный закон „Об обязательном социальном страховании от несчастных случаев на производстве и профессиональных заболеваний.“ Статья 3. [interaktyvus]. [žiūrėta: 2009 m. kovo 12 d.]. Prieiga per internetą <<http://www.akdi.ru/gd/proekt/069876GD.SHTM>>.

8. Teismų praktika

- 8.1. 2001 m. balandžio 11 d. LAT CBS teisėjų kolegijos nutartis civ. byloje *Vilniaus teritorinė muitinė v. Valstybinė darbo inspekcija*, Nr. 3K-3-374/2001, kat. 6.1.

- 8.2. 2002 m. rugsėjo 11 d. LAT CBS teisėjų kolegijos nutartis civ. byloje *UAB „Panevėžio ketus“ v. Valstybinė darbo inspekcija*, Nr. 3K-3-974/2002, kat. 6.1.
- 8.3. 2002 m. gegužės 27 d. LAT CBS teisėjų kolegijos nutartis civ. byloje *M. ir S. Gladikai v. Tauragės miškų urėdija, AB „Lietuvos draudimas“*, Nr. 3K-3-807/2002, kat 6.1.
- 8.4. 2002 m. gruodžio 23 d. LAT CBS teisėjų kolegijos nutartis civ. byloje *R. Sakalauskienė v. UAB „Šilna“*, Nr. 3K-3-1612/2002, kat. 118.
- 8.5. 2004 m. gegužės 5 d. LAT CBS teisėjų kolegijos nutartis civ. byloje *UAB DK „Lindra“ v. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Šiaulių skyrius*, Nr. 3K-3-294/2004, kat. 7.1.
- 8.6. 2007 m. gegužės 27 d. LAT CBS teisėjų kolegijos nutartis civ. byloje *Marytė Galdikienė, Stanislovas Galdikas v. Tauragės miškų urėdija, AB „Lietuvos draudimas“*, Nr. 3K-3-807/2002, kat. 118.
- 8.7. 2003 m. kovo 26 d. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartis byloje *A. B. v. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Klaipėdos skyrius*, Nr.A7-311/2003, kat. 25(S).
- 8.8. 2003 m. lapkričio 24 d. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartis byloje *V.R. v. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Klaipėdos skyrius*, Nr. A7-1096/03, kat. 25(S).
- 8.9. 2004 m. vasario 20 d. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartis byloje *E. B. v. Valstybinė darbo inspekcijos Panevėžio skyrius*, Nr. A3-199-04, kat. 6.5(S).
- 8.10. 2005 m. lapkričio 25 d. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartis byloje *R.M., A. M. v. Valstybinio socialinio draudimo Klaipėdos skyrius*, Nr. A2-1726-05, kat. 25(S).
- 8.11. 2005 m. gegužės 20 d. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartis byloje *R. G., E. G., D. G. v. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba, Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Šiaulių skyrius*, Nr. A5-600/2005, kat. 6.5(S).
- 8.12. 2006 m. balandžio 5 d. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartis byloje *V. A. v. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Klaipėdos skyrius*, Nr. A6-869-06, kat. 6.5. (S).
- 8.13. 2006 m. rugsėjo 5 d. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartis byloje *VĮ Varėnos miškų urėdija v. Valstybinės darbo inspekcijos Alytaus skyrius*, Nr. A15-1275/2006, kat. 25(S).

- 8.14. 2006 m. lapkričio 2 d. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartis byloje *N. K. v. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Klaipėdos skyrius*, Nr. A10-1815/2006, kat. 25(S).
- 8.15. 2006 m. lapkričio 17 d. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartis byloje *AB „Ekranas“ v. Lietuvos Respublikos valstybinės darbo inspekcijos Panevėžio skyrius*, Nr. A14-1936/06, kat. 6.5(S).
- 8.16. 2006 m. gruodžio 28 d. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartis byloje *R. P. v. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Klaipėdos skyrius*, Nr. A14-2215/06, kat. 6(5)S.
- 8.17. 2007 m. birželio 1 d. Specialiosios teisėjų kolegijos ginčams dėl teisingumo tarp bendrosios kompetencijos teismo ir administracinio teismo spręsti nutartis dėl Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo prašymo išspręsti bylos *R. D. v. AB „Lietuvos dujos“*, rūšinio teisingumo klausimą, kat. 94.5.
- 8.18. 2007 m. birželio 21 d. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartis byloje *R. D. v. AB „Lietuvos dujos“*, Nr. AS17-75/2007, kat. 50.3.3 (S).
- 8.19. 2007 m. lapkričio 15 d. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartis byloje *UAB „Veskonas“ v. Lietuvos Respublikos valstybinei darbo inspekcija*, Nr. AS11-501/2007, kat. 50.3.2 (S).
- 8.20. 2007 m. gruodžio 28 d. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartis byloje *Kuršėnų akcinės buitinių paslaugų bendrovės v. Lietuvos Respublikos valstybinės darbo inspekcijos Šiaulių skyrius*, A8 – 1203/2007, kat. 25.
- 8.21. 2008 m. kovo 28 d. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartis byloje dėl įrodinėjimų standartų nelaimingą atsitikimą darbe pripažįstant nedraudiminiu įvykiu pagal Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo 7 str. 2 d. 2 p.; Nr. A-556-601/2008, kat. 6.5.
- 8.22. 2008 m. gruodžio 12 d. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartis byloje *UAB „(duomenys neskelbtini)“ v. Valstybinės darbo inspekcijos Alytaus skyrius*, Nr. A-756-1991/2008, kat. 38(S).
- 8.23. 2009 m. kovo 2 d. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo sprendimas byloje *V. S. v. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Pasvalio skyrius*, Nr. A63-286/2009, kat. 6.5 (S).

- 8.24. 2008 m. gruodžio 5 d. Vilniaus apygardos administracinio teismo sprendimas byloje N. C. v. Lietuvos Respublikos valstybinė darbo inspekcija, Nr. I-4177-815/2008, kat. 6.5; 74.
- 8.25. 2009 m. sausio 16 d. Vilniaus apygardos administracinio teismo sprendimas byloje UAB „Lelija“ v. Lietuvos Respublikos valstybinė darbo inspekcija, Nr. I-13-484/2009, kat. 38.

Santrauka

Darbe nagrinėjama nelaimingų atsitikimų, įvykusių darbe, tyrimo procedūra – teoriniai ir praktiniai aspektai. Analizuojami teisės aktai, reguliuojantys nelaimingų atsitikimų darbe tyrimą, aptariant nelaimingų atsitikimų darbe sampratą, išskiriant nelaimingo atsitikimo darbe pagrindinius tikslus, tyrimą atliekančius subjektus ir institucijas, analizuojant tyrimo metu surašomų dokumentų formas ir turinį, tyrimo terminus. Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimas pagal teisės aktuose nustatytas tyrimą atliekančių subjektų teises ir pareigas skirstomas į kelias stadijas, išskiriamos kiekvienos stadijos trūkumai, siūlomos reglamentavimo pataisos.

Atliekant nelaimingų atsitikimų darbe tyrimą reglamentuojančių teisės aktų analizę remiamasi Lietuvos Vyriausiojo Administracinio Teismo, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo praktika, apžvelgiami Lietuvos Respublikos valstybinės darbo inspekcijos, Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos pateikti statistiniai duomenis apie šalyje įvykusius nelaimingus atsitikimus darbe per pastaruosius trejus metus. Didelis dėmesys darbe skiriamas analizuojant sąlygas ir atvejus, kada nelaimingi atsitikimai darbe yra pripažįstami draudiminiais ir kada nedraudiminiais įvykiais, pateikiant administracinių teismų praktiką nagrinėjant ginčus dėl nelaimingų atsitikimų darbe pripažinimo nedraudiminiais įvykiais.

Summary

The Investigation of Accidents at Work: Theoretical and Practical Aspects

Theoretical and practical aspects of investigation of accidents at work are analyzed in this Master work. In the paper are analyzed legal acts, which regulate the procedure of investigation of accidents at work, also the conception of accidents and incidents at work is on the course of discussion. The main purposes of investigation of accidents at work are mentioned, subjects and institutes, which have the right to organize and perform the procedure of investigation, and their position in investigation are disputed. There are analyzed the different forms of documents, which are filled in during the investigation of accidents at work, and the period of investigation in this Master work. The procedure of investigation of accidents at work is divided in to several parts according to the subjects' actions which take place in the procedure of investigation. Also the changes of legal acts are suggested.

The analysis is based on the cases of the General Administrative Court of Lithuania the Supreme Court of Lithuania, the Constitutional Court of Lithuania, legislation, the information statistics about the accidents at work during the three years of the National Labour Inspection and the Social Security and Labour Ministry of Lithuania. The main attention in this Master work is given to analyze the conditions and the cases, when the accidents at work are accepted as the insurance events. This analysis is based on the cases of Administrative Courts.